

੩੧ਵਾਂ ਸਾਲ

ਵਰਿਆਮ

ਫਰਵਰੀ, ੨੦੦੬

ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਿਵਸ ਬਸੰਤ ਪੰਚਮੀ ਦੀਆਂ ਹਾਰਦਿਕ ਵਧਾਈਆਂ

ਰਾਮ ਕਹਿਤ ਚਿਤ ਬਾਤ ਹੋਇ, ਸਿੰਘ ਕਹਿਤ ਭੈ ਹਾਨਿ। ਤਾਂ ਤੇ ਨਿਤ ਨਿਤ ਸਿਮਰੀਐ, ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਭਗਵਾਨ॥

Namdhari Elibrary

NamdhariElibrary@gmail.com

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸੂਬਿਆਂ ਅਤੇ ਮਲੇਰਕੋਟਲੇ ਵਾਲੇ ਬਹੀਦ ਸਿੰਘਾਂ ਸਮੇਤ

(ਸਮਕਾਲੀ ਮੁਸੱਵਰ ਵਜ਼ੀਰ ਅਲੀ ਲੁਧਿਆਣਾ ਦੀ ਪੇਂਟਿੰਗ ਤੋਂ)

Ram Singh has no pretension to be the saintly Fakir. He visits you attended by half a dozen horsemen, he is followed by scores of men on foot; he comes into your room surrounded by a Court like a prince. He and his people are dressed in exquisitely fine white clothes.

(J.W. Macnabb, Commissioner Ambala, 4-11-1871.)

ਵਰਿਆਮ

ਫਰਵਰੀ - ੨੦੦੬

ਜਿਲਦ-੩੧

ਅੰਕ- ੪

ਸੰਪਾਦਕ
ਜਗਦੀਸ਼ ਸਿੰਘ 'ਵਰਿਆਮ'

ਦਫਤਰ ਦਾ ਪਤਾ:

ਮਾਸਿਕ ਵਰਿਆਮ

ਲਾਡੋਵਾਲੀ ਰੋਡ

(ਸਾਹਮਣੇ ਸੇਂਟਰਲ ਟਾਊਨ)

ਜਲੰਧਰ- ੧੪੪੦੦੧

Office Address :

Monthly WARIAM

Ladowali Road.

Opp. Central Town,

Jalandhar-144001

ਫੋਨ:-੦੧੮੧-੨੨੨੨੫੪੩ Ph.:0181-2222543 (O)

ਘਰ:-੦੧੮੧-੨੪੫੬੨੮੯ 0181-2456289 (R)

ਵਰਿਆਮ ਦੇ ਦਰ

ਇਹ ਅੰਕ ੧੫-੦੦

ਸਲਾਨਾ ਚੰਦਾ ੧੫੦-੦੦

ਪੰਜ ਸਾਲ ਲਈ ੬੦੦-੦੦

ਜੀਵਨ ਮੈਂਬਰ ੧੫੦੦-੦੦

ਵਿਦੇਸ਼ ਲਈ ੨੫ ਪੈਂਡ ਜਾਂ ੩੫ ਡਾਲਰ ਅਮਰੀਕੀ

ਹਵਾਲੀ ਭਾਅ ਰਾਹੀਂ

ਚੈਕ ਡਰਾਫਟ Monthly Wariam ਜਾਂ ਕੇਵਲ Wariam ਦੇ ਨਾਅ ਤੇ ਹੀ ਭੇਜੇ ਜਾਣ।

ਵਰਿਆਮ ਸਕੂਲਾਂ ਕਾਲਜਾਂ ਲਈ ਪਰਵਾਨ

'ਵਰਿਆਮ' ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਖਿਆ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਪੱਤਰ ਨੰਬਰ ੩-੧-੭੭ ਐਡੀਟਰਜ਼, ਮਿਤੀ ੩-੩-੭੭' ਰਾਹੀਂ ਪੰਜਾਬ ਪੰਜਾਬ ਭਰ ਦੇ ਸਕੂਲਾਂ, ਕਾਲਜਾਂ ਤੇ ਲਾਇਬਰੇਰੀਆਂ ਲਈ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੈ।

ਤਤਕਰਾ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਥਮ ਉਤਸਵ

—ਜਗਦੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਵਰਿਆਮ ----- ੨

ਬਸੰਤ ਦੇ ਦਿਨ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਯੁਗ ਪੁਰਸ਼

—ਸੁਵਰਨ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ ----- ੫

ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਜੀਵਨ ਆਦਰਸ਼

—ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਕਸੇਲ ----- ੯

ਕਾਵਿ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਬਸੰਤ

—ਹਮਦਰਦਵੀਰ ਨੋਬਹਿਰਵੀ ----- ੧੦

ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ ਦਾ ਬਾਗਿਚੇ ਆਸ਼ਮ

—ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਸਹਿਗਲ ----- ੧੩

ਗ਼ਜ਼ਲ —ਸਿਰੀ ਰਾਮ ਅਰਬ

----- ੧੬

ਹੰਸਾਵਤਾਰ- ਤ੍ਰਿਕਾਲ ਦਰਬੀ ਦੀ ਦੇ ਕਾਲ ਗਾਥਾ

—ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੀਲਧਾਰੀ ----- ੧੭

ਬੁਢਾ ਨਹਿਰ ਦਾ ਪ੍ਰਥਮ —ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੈਂਥ

----- ੨੩

ਸੰਨ ੧੯੪੭ —ਇੰਦਰਜੀਤ ਹਸਨਪੁਰੀ

----- ੨੪

ਕੀ ਸਿਸਾਰ ਬਣਾਇਆ

—ਇੰਦਰਜੀਤ ਹਸਨਪੁਰੀ ----- ੨੪

ਸੱਚਾ ਆਚਾਰ —ਮਹਿਮਾ ਸਿੰਘ ਹਲਵਾਰਵੀ

----- ੨੫

ਗ਼ਜ਼ਲ —ਮਹਿਮਾ ਸਿੰਘ ਹਲਵਾਰਵੀ

----- ੨੫

ਹੇ ਵਟਜਾਏ —ਦਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਤਰਸ

----- ੨੫

ਰਿੰਨ ਕਵਿਤਾਵਾਂ —ਗੁਰਮੇਜ ਕੌਰ ਪ੍ਰੀਤ

----- ੨੬

ਨਵਾਂ ਸਾਲ —ਅਜੈਬ ਸਿੰਘ

----- ੨੬

ਗੀਤ —ਅਜੈਬ ਸਿੰਘ

----- ੨੬

ਦੇ ਗ਼ਜ਼ਲਾਂ —ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਕਾਲੜਾ

----- ੨੭

ਝੁੰਗੇ ਨਸ਼ਿਆਂ ਢੇਰ ਚਪਟ ਕੀਤੇ

----- ੨੮

—ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਰਾਜਾ

----- ੨੮

ਗੁਰਮਨਮਿਆਂ ਥੋਂ

----- ੨੯

ਇਕੱਲ ਦਾ ਮਹੱਤਵ —ਮਹਿਮਾ ਸਿੰਘ ਹਲਵਾਰਵੀ

----- ੩੧

ਅਨੰਦ ਕਾਰਜ —ਤਰਸੇਮ ਸਿੰਘ ਨਾਮਧਾਰੀ

----- ੩੨

ਪੰਛੀ ਦੀ ਉਡਾਣ —ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਕਿਸਾਨ

----- ੩੪

ਪਹਿਲਵਾਨ ਰਾਜਕੀਰ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ

----- ੩੭

—ਜਗਦੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਵਰਿਆਮ

----- ੩੭

ਬੁਢਾ ਵਿਰਕਾ —ਮੋਲਵੀ ਗੁਲਾਮ ਭੀਖ

----- ੩੮

ਮਬਰਨਾਮਾ

----- ੩੯

ਪ੍ਰਤੀਕਰਿਆ

----- ੪੧

ਵਰਿਆਮ ਫਰਵਰੀ ੨੦੦੬

੧

ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਉਤਸਵ

ਬਸੰਤ ਪੰਚਮੀ ਨਾਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦੀ ਰਾਬਾ ਬਹੁਤ ਵਿਸ਼ਾਲ ਵੀ ਹੈ ਅਤੇ ਵਚਿੱਤਰ ਵੀ। ਜਿਵੇਂ ਪੱਤਝੜ ਰੁਤ ਬਾਦ ਬਸੰਤ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਇਵੇਂ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਤੇ ਬਾਦ ਦਾ ਸਮਾ ਹੈ।

ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਪੰਨਿਆਂ ਤੇ ਦੋਸ ਪੱਤਝੜ ਅਤੇ ਬਸੰਤ, 'ਬਹਾਰ ਅਤੇ ਖਿਜਾ' ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਦਿਲਾਂ ਨੂੰ ਹਿਲਾ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਐਸੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਰਾਜਗਿਰੀ, ਤਰਖਾਣਾ ਲੁਹਾਰਾ ਕੰਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਬਾਨਦਾਰ ਇਮਾਰਤਾਂ ਤਿਆਰ ਕਰ ਕੇ ਦੂਸਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਖ ਨਾਲ ਵਸਣ ਵਾਸਤੇ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬੜੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਨਾਲ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਮਹੱਲ ਦੀ ਉਸਾਰੀ, ਨੀਂਹਾਂ ਤੋਂ ਆਰੰਭੀ ਅਤੇ ਤਿਆਰ ਕਰ ਕੇ ਦੇਸ਼ ਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਮਹੱਲ ਦਿਤਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਤੁਫਾਨਾਂ ਨੂੰ ਠੱਲਿਆ ਵੀ ਤੁਫਾਨ ਪੈਦਾ ਵੀ ਕੀਤੇ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇਤਿਹਾਸ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀਆਂ ਚਨੌਤੀਆਂ ਦਿਤੀਆਂ। ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਬਾਤਰ ਕੌਮ ਅੰਗਰੇਜ਼, ਜਿਸ ਨੇ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਸੂਰਜ ਨਹੀਂ ਸੀ ਫੁੱਫਦਾ, ਜਿਸ ਨੇ ਐਡਵਰਡ ਬਾਪਸਨ ਅਨੁਸਾਰ ਸੰਸਾਰ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਸਟਾਚਾਰ ਦੇ ਅਤਿਅੰਤ ਘਿਨਾਉਣੇ ਨਮੂਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ, ਉਸ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨਾ ਉਸ ਦੇ ਦਾਅ ਪੈਚਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਉਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਖੜੇ ਹੋਣਾ ਇਕ ਮਹਾਨ ਚਨੌਤੀ ਇਹ ਸੀ।

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਧਾਰਮਕ ਆਗੂ, ਸਿੱਖ ਤਖਤਾਂ ਦੇ ਮੁਖੀ ਪੁਜਾਰੀ, ਅੰਗਰੇਜ਼ ਰਾਜ ਦਾ ਗੁਣ ਗਾਇਣ ਬਰਨ ਵਾਲਾ ਤਗੜਾ ਜੱਥਾ, ਮਹਾਰਾਜੇ, ਸਰਦਾਰ ਬਹਾਦਰ, ਖਾਨ ਬਹਾਦਰ, ਰਾਏ ਸਾਹਿਬ, ਸਭਾ ਸੁਸਾਇਟੀਆਂ, ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਥਰੋਧ ਅਤੇ ਵਰੋਧ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਸੀ।

ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜ ਤਾਂ ਗਰੀਬਿਆਂ ਪਿਆ ਸੀ ਫਜ਼ੂਲ ਰਸਮਾਂ ਵਿਚ, ਐਸ ਪ੍ਰਸਤੀ ਵਿਚ, ਗੜਲਤ ਦੀ ਝੂੰਘੀ ਨੀਂਦ ਵਿਚ ਸੁੱਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਨੂੰ ਜਗਾਉਣਾ ਵੀ ਭਾਰੀ ਚਨੌਤੀ ਸੀ।

ਜਦੋਂ ਬਿਸਤੀ ਤੁਫਾਨਾਂ ਵਿਚ ਘਿਰੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਮਲਾਹ ਅਤੇ ਰਹਿਨੁਮਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿਸਦਾ, ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਮਲਾਹ ਅਤੇ ਰਹਿਨੁਮਾ ਬਣ ਕੇ ਆਏ।

ਇਹ ਉਰਦੂ ਦਾ ਸ਼ੇਅਰ ਹੈ

“ਅੱਲ੍ਹਲ ਅਜ਼ਮਾਨਿ ਦਾਨਸ਼ਮੰਦ ਜਬ ਕਰਨੇ ਪੈ ਆਰੇ ਹੈ, ਸਮੇਦਰ ਚੀਰਤੇ ਹੈ ਕੋਰ ਸੇ ਦਰੀਆ ਕੋ ਬਹਾਰੇ ਹੈ”

ਜਦੋਂ ਪੱਕੇ ਇਰਾਦੇ ਵਾਲੇ ਸਿਆਣੇ, ਕੁਝ ਧਰਨ ਤੇ ਆ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਤਾਂ ਉਹ ਸਮੇਦਰ ਵੀ ਚੀਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪਹਾੜ ਚੋਂ ਦਰਿਆ ਵਗਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸ਼ੇਅਰ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਤੇ ਬੁਕਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਚਿੱਤਰ ਦੀ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਚਨੌਤੀਆਂ ਵੰਗਾਰਾਂ ਨਾਲ ਜ਼ੋਰ ਵਾਂਗ ਲੜੇ, ਤੁਫਾਨਾਂ ਅੱਗੇ ਪਹਾੜ ਵਾਂਗ ਡੱਟੇ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਕੁਝ ਦਾ ਲਹੂ ਨਾਲ ਮੁਲ ਵੀ ਤਾਰਿਆ।

ਉਹਨਾਂ ਲੜਾਈ ਦੇ ਨਵੇਂ ਹਥਿਆਰ ਵੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬਾਦ ਵਿਚ ਮਸ਼ਹੂਰ ਕੌਮੀ ਤੇ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਸਫਲਤਾ ਨਾਲ ਵਰਤਿਆ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਮਾਰਗ ਤੱਪ, ਤਿਆਗ, ਸੰਜਮ ਅਤੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਦਾ ਮਾਰਗ ਹੈ। ਸੰਘਰਸ਼ ਦੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਇਸ ਦੇ ਨਿਰੰਤਰ ਜਾਰੀ ਰਹਿਣ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਕਦੇ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦਾ ਸ਼ਾਹੀ ਮਾਰਗ, ਜੇਹਲਾਂ, ਜਲਾਵਤਨੀਆਂ, ਕਾਲ ਕੈਠੜੀਆਂ ਫਾਂਸੀਆਂ ਅਤੇ ਤੋਪਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਦਾ ਮਾਰਗ ਹੈ। ਇਹ ਨਿਰਦੋਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਛੁਡਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਹਥੀਂ ਫਾਂਸੀ ਦੇ ਰੱਸੇ ਗਲਾਂ 'ਚ ਪਾਉਣ ਵਾਲਾ ਰਸਤਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਦਾ ਮਾਰਗ ਪੰਜਾਬ, ਇਲਾਹਾਬਾਦ, ਕਲਕੱਤਾ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਬਰਮਾ ਦੇਸ਼, ਅਰਬ ਦੇਸ਼, ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਰੂਸ ਤਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਲੰਡਨ ਦੀ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਵਿਚ ਵੀ ਹੋਈਆਂ ਹਨ।

ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਚੇਲੇ, ਨਾਮਧਾਰੀ ਕੁਕਿਆਂ ਨੇ ਕੀਤੀ ਮਾਰਨ ਤੋਂ ਵੀ ਪਰਹੇਜ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਤੋਪਾਂ ਮੂਹਰੇ ਬੈਠ ਸ਼ਹਾਦਤਾਂ ਵੀ ਪਾਈਆਂ ਹਨ।

ਦੇਸੀ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਹਾਕਮਾਂ ਅਤੇ ਜਾਬਰਾਂ ਦੀਆਂ ਕਰੋਪੀਆਂ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜਾਨਬੀਨਾਂ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨੇ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਬਾਦ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਠੰਡੀ ਮੂਰਤੀ ਆਪਣੇ ਘਰ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਹੀ ਕੈਦ ਰਹੇ। ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਜੇਹਲ ਦਾ ਰੂਪ ਬਣਿਆ ਰਿਹਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਸ ਨਜ਼ਰਬੰਦੀ ਵਿਚ ਹੀ ਜਨਮ ਲਿਆ। ਇਹ ਇਕ ਬਹੁਤ ਵਿਸ਼ਿਸ਼ਟ ਅਤੇ ਗੌਰਵਮਈ ਇਤਿਹਾਸ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਮੇਂ ਹੀ ਭਾਰਤ ਸਦੀਆਂ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਬਾਦ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਹੋਰ ਲੋਗ ਇਸ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਫਲ ਨੂੰ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਬਣੇ। ਇਹ ਫਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਲਾਏ ਬੂਟੇ ਦਾ ਹੀ ਸੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵੇਲੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦਾ ਚਮੁਖੀਆਂ ਵਿਕਾਸ ਹੋਇਆ। ਅੱਜ ਭਾਵੇਂ ਧਰਮ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਸਮਾਜ ਸੁਧਾਰ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਸੰਗੀਤ ਹੈ, ਸਪੋਰਟਸ ਹੈ ਜਾਂ ਖੇਤੀ ਬਾਜ਼ੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਭਾਵੇਂ ਸਿਆਸਤ ਦਾ ਖੇਤਰ ਹੈ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਮਾਜ ਦਾ ਵਖਰਯੋਗ ਅਸਥਾਨ ਹੈ ਇਸ ਦਾ ਮੁੱਢ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਹੀ ਬੰਨਿਆ ਸੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਬਾਦ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨੇ ਜੋ ਅਬਰੂ ਵਹਾਏ ਸਨ, ਉਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਹਨ।

ਕਹਿਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਕਿਸੇ ਬਾਹੀ ਘਰਾਣੇ ਦੇ ਸ਼ਹਿਜ਼ਾਦੇ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਨਾ ਉਹ ਪੂੰਜੀਪਤੀ ਬ੍ਰੈਟੀ ਚੋਂ ਸਨ ਨਾ ਉਹਨਾਂ ਕੋਲ ਜਾਗੀਰਾਂ ਸਨ ਪਰ ਸਰਕਾਰੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਸਮੇਤ ਇਤਿਹਾਸ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਉਹ ਭਾਈ, ਮਹੰਤ, ਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸੱਚਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀ ਹੋਸੀਅਤ ਰੱਖਦੇ ਰਹੇ। ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਕੋਲ ਉਹ ਇਕ ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹ ਵਾਂਗ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ। ਰੰਗੂਨ ਬਰਮਾ, ਉਹ ਉਸੇ ਬੰਗਲੇ ਵਿਚ ਬੈਠ ਰਹੇ ਜਿਥੇ ਅੰਤਮ ਮੁਗਲ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਜ਼ਫਰ ਕੈਦ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪਰ ਉਹ ਸਦਾ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਨਾਲ ਲਬਾ ਲਬ ਰਹੇ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਇਕ ਸੌ ਨੌਬੇਵਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਿਵਸ ੨ ਫਰਵਰੀ ੨੦੦੬ ਨੂੰ ਹੈ। ਸੰਨ ੧੮੧੬ ਸੰਮਤ ੧੮੭੨ ਬਿਕ੍ਰਮੀ ਦੀ ਮਾਘ ਸੁੱਦੀ ਪੰਚਮੀ, ਬਸੰਤ ਪੰਚਮੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਆਪ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਲੁਧਿਆਣਾ ਜ਼ਿਲੇ ਦੇ ਇਕ ਗੁਮਨਾਮ ਪਿੰਡ ਰਾਈਆਂ ਵਿਚ ਬਾਬਾ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਮਾਤਾ ਸਦਾ ਕੌਰ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਕਰਮ ਖੇਤਰ ਮੁਖ ਅਸਥਾਨ ਪਿੰਡ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਰਿਹਾ ਜੋ ਅੱਜ ਦੁਨੀਆ 'ਚ ਫੈਲੇ ਲੱਖਾਂ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦਾ ਤੀਰਥ ਅਸਥਾਨ ਹੈ।

ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦਰਸ਼ਨ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਕਲਾਵੇ ਵਿਚ ਲੈਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਅੱਜ ਤੱਕ ਦੂਰ ਤਕ ਹਨੇਰੇ ਕੋਨਿਆਂ ਵਿਚ ਰੁਸ਼ਨਾਈ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਆਪ ਆਪਣੀ ਬੁੱਧ ਹੈ ਜੇਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਉਹਨਾਂ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਗੱਲਾਂ ਇਸ ਅੰਕ ਵਿਚ ਕਰਨ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਵਖ-ਵਖ ਕੋਨਾਂ ਤੋਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਚਰਿਤਰ ਤੇ ਪੱਛੀ ਝਾਤ ਮਾਤਰ ਪੁਆਉਣ ਦਾ ਜਤਨ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਉਥੇ ਸੁੱਚੇ ਕਿਰਦਾਰ, ਅਮਲੀ ਜੀਵਨ, ਅਤੇ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਗੁਣ ਕਿਟਕਾ ਮਾਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਸਾਡੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਆ ਜਾਣ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਜਨਮ ਦਿਨ ਮਨਾਉਣ ਦਾ ਲਾਭ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਉਤਸਵ ਦੀਆਂ ਸਭ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਵਧਾਈਆਂ

ਫੂਲ ਖੁੱਕ ਖਿਮਾ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਇਹ ਅੰਕ ਪਰਵਾਨ ਕਰਨਾ। ਭਾਵੇਂ ਗੱਲਾਂ ਦਿਲਾਂ ਦੀਆਂ ਦਿਲ ਵਿਚ ਹੀ ਹਨ।

—ਜਗਦੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਵਰਿਆਮ

ਵਰਿਆਮ ਫਰਵਰੀ ੨੦੦੬

੩

Oster®

REGD. TRADE MARK No. 491851

SHIRTS
CARDIGANS • PULLOVERS

TITLIS
(U.K.)

LUXURY SHAWLS • BLANKETS
BED SHEETS • BED LINEN

TEL : + 91 161 2494123, 2496056, 2493689, 5087501-02-03.

FAX: + 91 161 2494131, 2500732

E-MAIL: jawsons@sify.com

osteridh@satyam.net.in

Web site: www.osterindia.com

“ਬਸੰਤ ਦੇ ਦਿਨ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਯੁੱਗ-ਪੁਰਖ”

— ਸੁਵਰਨ ਸਿੰਘ ਫਿਰਕਾ

ਇਤਿਹਾਸ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਵਾਪਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਕੁਝ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦਾ ਨਿਰੰਤਰ ਗਤੀਸ਼ੀਲ ਪ੍ਰਵਾਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਬੀਤੇ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿਚ ਵਰਤਮਾਨ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦਾ ਇਕ ਸੁਚੱਜਾ ਯਤਨ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਭਵਿੱਖ ਵਿਚ ਵਾਪਰਨ ਵਾਲੇ ਵਰਤਾਰਿਆਂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨਦੇਹੀ ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸਾਰਥਿਕਤਾ ਵੀ ਇਸ ਵਿਚ ਛੁਪੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਵਰਤਮਾਨ ਨਾਲੋਂ ਟੁੱਟਿਆ ਅਤੀਤ ਬਾਦਗੀ ਦੇ ਮ੍ਰਿਤ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਛਾਤੀ ਨਾਲ ਲਾਈ ਫਿਰਨ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਰਿਵਰਤਨ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ, ਸਮਾਜ ਅਤੇ ਸੋਚ ਦਾ ਇਕ ਸ਼ਾਬਦਕ ਨਿਯਮ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਅਗਰਗਾਮੀ ਹੈ। ਅਗਲੇਰੀ ਉਡਾਨ ਲਈ ਨਰੋਈਆਂ ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਸਹਾਈ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਜੋ ਕੁਝ ਵੇਲਾ ਝਿਹਾ ਝੁੱਕਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਜੀਵਨ ਦੀ ਤੌਰ ਵਿਚ ਪੈਰਾਂ ਦੀਆਂ ਥੋੜੀਆਂ ਬਣਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਥਾਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਅਜਾਇਬ ਘਰ ਵਿਚ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਵਿਅਕਤੀ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਦਾ ਦੁਵੱਲਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਹੈ। ਭਲੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦਾ ਸਮੂਹ ਸਮਾਜ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਵਿਕਸਿਤ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਸੁਕੋਦਰਿਤ ਵਿਅਕਤੀ ਲਈ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਅਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਮੌਕੇ ਤੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ

ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਤੌਰ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਪੈਨੀ ਵਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਸੁਆਮੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਕੌਤਕਾਂ ਵਰਗੇ ਕਰਤਬਾਂ ਦੁਆਰਾ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਤੌਰ ਨੂੰ ਗਤੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰ ਕੇ ਯੁੱਗਾਂ ਜੋੜੀ ਛਾਲ ਲਿਆ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਆਪਣੇ ਯੁੱਗ ਦੀਆਂ ਜੀਵੰਤ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਸਾਥ ਦੇ ਕੇ ਉਹ ਮਰਨ ਬਿਨਾਂ ਪਏ ਯੁੱਗ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਸੋਹਿਲਾ ਪੜ੍ਹ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਸਮਾਂ ਯੁੱਗ ਪੁਰਖ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਆਪਣੇ ਚੇਤਿਆਂ ਵਿਚ ਸਦਾ ਸੱਜਰਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਵਿਚ ਫੈਲੀਆਂ ਕਲਜੁਗੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰ ਕੇ, ਲੋਕਾਈ ਦੇ ਵੱਡੇ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਸਤਿਜੁਗੀ ਸੋਚ ਦੇ ਪੱਧਰ ਤੱਕ ਉਚਾ ਉਠਾਉਣ ਕਾਰਨ, ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ, ਇਤਿਹਾਸ ਇੱਕ ਯੁੱਗ ਪੁਰਖ ਵਜੋਂ ਨਤ-ਮਸਤਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ— ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਿੱਖੀ ਬਾਗ ਵਿਚ ਪਸਰੀ ਖਿਜਾਂ ਦੀ ਰੁੱਤ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ ਬਹਾਰ ਦੀ ਆਮਦ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਇਹ ਦੇਵੀ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੀ ਹਸਤੀ, ਪੰਜ ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੀ ਧਰਤੀ ਦੇ ਅਸਲੋਂ ਬੇਪਛਾਣ ਜਿਹੇ ਪਿੰਡ ਭੇਟੀ ਰਾਈਆਂ (ਲੁਧਿਆਣਾ) ਦੇ ਇੱਕ ਕਿਰਤੀ-ਕਿਸਾਨ-ਦਸਤਕਾਰ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਵਤਰਣ ਦਾ ਮਾਨ ਬਖਸ਼ ਕੇ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਅਤੇ ਭਾਈ ਲਾਲੋ ਦੀ ਮੇਰੀ ਨੂੰ

ਵਰਿਆਮ ਫਰਵਰੀ ੨੦੦੬

੫

ਹੋਰ ਸੁਦ੍ਰਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਤਪ-ਤਿਆਗ, ਮਨ ਕਰਮ ਬਚਨ ਨੂੰ ਕਮਾਲ ਦੇ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਨਾਲ ਥਾਥੂ ਵਿਚ ਰੱਖਣ ਦੇ ਸੁਹਜ ਸਦਕਾ, ਉਹ ਭਾਵੇਂ 'ਸਭਹਿਨ ਕਾ ਸਿਰਮੋਰ' ਬਣ ਕੇ ਉੱਡਿਆ ਪਰ ਪਸਿੱਰਿਆਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਛਾਪ ਦੀਨਾਂ ਅਤੇ ਅਨਾਥਾਂ ਦੇ ਨਾਥ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਮਿਕਨਾਤੀਸੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਦਾ ਜਾਦੂ, ਇਸ ਕਦਰ ਉਹਦੇ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਚੜ੍ਹਕੇ ਬੋਲਿਆ ਕਿ ਵੱਡਿਆਂ ਤੋਂ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅੱਠਾਂ ਪਹਿਰਾਂ ਵਿਚ, ਇਕ ਵਾਰੀ ਵੀ "ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ" ਆਖਣ ਵਾਲੇ ਦੇ ਕਿਹੜੇ ਥਾਰਜ ਰਾਸ ਹੋਣੇ ਰਹਿ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੇ 'ਬੁਲ ਕਾਰਜ' 'ਖੇਤੀ ਤੇ ਸੰਗਰਾਮ' ਦੋਹਾਂ ਤੇ ਹੋਂਥ ਅਜਮਾਇਆ। ਉੱਚਾ ਨੈਮਾ ਕੱਦ, ਫੀਟਕਾ ਸ਼ਰੀਰ, ਸੁਹਣਾ ਰੰਗ, ਖਿੱਚ ਪਾਉਂਦੇ ਨੈਣ ਨਕਸ਼ਾਂ ਵਾਲੀ ਢੱਬਵੀਂ ਦਿੱਖ ਤਦੋਕੇ ਏਸ਼ੀਆ ਦੀ ਮਹਾਨਤਮ ਸੈਨਾ, ਲਾਹੌਰ ਦਰਬਾਰ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਸੀ। ਸੱਤਾਧਾਰੀ ਸਿੱਖ ਆਚਰਣ ਦੀ ਅਧੋਗਤੀ ਨੂੰ ਸੈਨਿਕ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਨੇੜਿਉਂ ਨਿਹਾਰ ਕੇ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਇਹ ਅਗੰਮੀ ਬੋਲੇ ਬੋਲਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੇ ਸਨ— "ਦਿੱਬੇ ਹੁਣ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਾਜੇ ਵੱਜਣਗੇ।" ਬਾਇਦ ਇਸ ਮਸਰਾਨੇ-ਸਿਪਾਹੀ ਦੇ ਬੋਲਾਂ ਤੋਂ ਡੈਰੀਰ ਹੋ ਕੇ ਹੀ 'ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਭੇਰ' ਜਦੋਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਨਕਸ਼ੇ ਵਿਚ ਲਾਲ ਰੰਗ ਵਾਲੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਭਾਗ ਨੂੰ ਵੇਖਦਾ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਹੁਣ ਸਿਰਫ ਉਸ ਦਾ ਹੀ ਰਾਜ-ਭਾਗ ਬਚਿਆ ਸੀ। ਤਾਂ ਸਹਿਵਨ ਬਹਿ ਉੱਠਦਾ 'ਸਭ ਨਾਲ ਹੋ ਜਾਏਗਾ'।

ਤੇ 'ਮਹਾਂ ਬਲੀ' ਦੇ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟਣ ਦੀ ਦੇਰ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਇਕ ਵਿਭਾਨ ਸਲਤਨਤ ਨੂੰ ਰਾਬ ਦੇ ਪੌਰਿਆਂ ਜਿਉਂ ਢਹਿ ਦੇਗੇ ਹੋਣ ਲਈ ਦਹਾਕੇ ਤੋਂ ਵੀ ਘੱਟ ਸਮਾਂ ਲੱਗਾ। ਜਗੀਰੂ ਪ੍ਰਬੰਧ ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਵਿਉਂਪਾਰਕ ਸਰਮਾਏਦਾਰੀ ਦੀ ਨੁਮਾਇਦਾ ਬਰਤਾਨਵੀ ਕੰਪਨੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਫੁੱਡ ਲਿਆ ਸੀ। ਨਵੇਂ ਕਾਇਮ ਹੋਏ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨੂੰ ਲਿਤਾਤਣ ਵਾਸਤੇ, ਸਾਈਵਾਲਤਾ ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਲੁੱਟ ਖਸੁੱਟ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਸਮਰਾਥਾਵਾਂ ਦੀ ਭਾਈਚਾਰਕ ਸਮਾਜਿਕ ਆਰਥਿਕ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਸੀ, ਜੋ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪ੍ਰਗਤੀ ਦੇ ਦੌਰ ਵਿਚ ਅਗਲੇਰਾ ਪੜਾਅ ਸੀ— ਇਹ ਸਾਮੰਤ ਵਿਰੋਧੀ ਵੀ ਸੀ ਤੇ ਪੁੰਜੀਵਾਦ ਵਿਰੋਧੀ ਵੀ ਸੀ— ਇਸ ਲਈ 'ਸੋ ਸਾਖੀ' ਦੀਆਂ ਇਹ ਤੁਕਾਂ ਇਸੇ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਇਗਰ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ—

"ਪ੍ਰਗਟਿਓ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦੂਲੇ।

ਸਭ ਰਾਜਨ ਦੇ ਪੁੱਟ ਦੇ ਮੂਲੇ।"

— — —

• "ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਉਚ ਨੀਚਨ ਡਰੇ।

ਅਵਨੀ ਦੇਕ ਰਸੋਦੀ ਕਰੇ।"

ਅੰਗਰੇਜ਼ ਬਸਤੀ ਵਾਦੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਯੁੱਧ ਦਾ ਐਲਾਨ ੧੮੫੭ ਈ. ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਸੰਗਰਾਮ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਥੁਥ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਜੰਗ ਦੇ ਹਥਿਆਰ ਤੋਪ ਤਲਵਾਰ ਜਾਂ ਬੰਦੂਕ ਗੋਲੀ ਦੀ ਥਾਵੇਂ, ਨਾਮਿਲਵਰਤਨ, ਸਵਦੇਸ਼ੀ, ਬਾਈਕਾਟ ਅਤੇ ਅਸਹਿਯੋਗ ਆਦਿ ਸਵੈਦ ਮਾਲਾਂ ਦੇ ਮਣਕੇ ਸਨ। ਭਾਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਬਰਤਾਨਵੀ ਵਿਸ਼ਵਕੋਸ਼ ਦੇ ਲੇਖਕਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗਾਧੀ ਜੀ ਤੋਂ ੬੫ ਵਰ੍ਹੇ ਪਹਿਲਾਂ ਬਰਤਾਨਵੀ ਮਾਲ ਅਤੇ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਬਾਈਕਾਟ ਨੂੰ ਹਥਿਆਰ ਦੇ ਤੌਰ ਦੇ ਵਰਤਣ ਵਾਲੇ ਪਹਿਲੇ ਭਾਰਤੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੀ ਸਨ। ਇਹ ਥੁਥ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਇਹ ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਸ ਮਾਨਤਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਉਸ ਯੁੱਗ ਪ੍ਰਵਰਤਕ ਦੀ ਭੀਰਤੀ ਅਧੂਰੀ ਹੈ, ਪਰ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਦੋ ਸ਼ਾਇਰ, ਇਕ ਉਨੀਵੀਂ-ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦਾ, ਤੇ ਇਕ ਵੀਹਵੀਂ-ਇੱਕੀਵੀਂ ਸਦੀ ਦਾ ਸਾਡੇ ਭਾਵਾਂ ਦੀ ਇਉਂ ਰਚਜਮਾਨੀ ਕਰਦੇ ਹਨ—

'ਭਰਦਾ ਸੈਆਂ ਦਰਖਤਾਂ ਦੀ ਕਰੇ ਰਾਖੀ,

ਮੇਰੇ ਪੱਕੇ ਤਾਂ ਖਾਣ ਨਸੀਬ ਵਾਲੇ।'

— — —

'ਏਨਾ ਬਹੁਤ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਖੂਨ ਨੇ ਭੁੱਖ ਸਿੰਜਿਆ,

ਭੀ ਹੋਇਆ ਜੇ ਪੱਤਿਆਂ ਤੇ ਮੇਰਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ।'

ਅਲੋਪ ਹੋ ਚੁੱਕੀਆਂ ਸਿੱਖੀ ਰਹੂ ਭੀਤਾਂ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਜਾਚ ਦੀ ਮੁੜ ਬਹਾਲੀ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਬਾਣੀ ਤੇ ਬਾਣੇ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪਹਿਚਾਨ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕੀਤੀ। ਪੱਛਮੀ ਕੌਮਾਂ ਦੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਆਕ੍ਰਮਣ ਦਾ ਜੁਆਬ ਦੇਣ ਲਈ ਸਿੱਖ ਪੁਨਰ-ਸੁਰਜੀਤੀ ਲਹਿਰ ਦਾ ਭਾਰਤ ਦੀ ਵੈਦਿਕ ਸਨਾਤਨੀ ਮਰਿਆਦਾ ਨਾਲ ਸਮਾਵੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ਰੂਕਾ ਜੀਵਨ ਜਾਚ ਨੂੰ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ੀ ਸਬੂਤ ਦੇਣ ਲਈ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਸਮੂਹ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸੰਗਤ ਵਾਸਤੇ, ਹੁਕਮਨਾਮਿਆਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਇਕ ਰਹਿਤਨਾਮਾ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ। ਨਾਮ ਦਾਨ ਇਸ਼ਨਾਨ, ਝਜਨ ਪਾਠ ਆਦਿ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜੀਵਨ ਦੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਅੰਗ ਬਣਾ ਕੇ ਵਿਹਲੇ ਬੈਠੇ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਬੈਰਾਨ ਦਾ ਕਾਰਖਾਨਾ ਬਣਨ ਤੋਂ ਰੋੜਿਆ। ਗ੍ਰਹਿਸਭ ਦੇ ਭਾਸ਼ੇਲਿਆਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਬਿਹੋਗਮ ਸਿੱਖ ਵਾਸਤੇ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਨੂੰ ਕਠੋਰ ਕਰਦਿਆਂ ਪੰਜ ਗ੍ਰੰਥੀ, ਦਸ ਗ੍ਰੰਥੀ ਦੇ ਦੈਨਿਕ ਪਾਠ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸ੍ਰੀ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪੰਝੀ ਪੱਤਰਿਆਂ ਦਾ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਪਾਠ ਕਰਨਾ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ। ਬਾਣੀ ਦੇ

ਵਰਿਆਮ ਫਰਵਰੀ ੨੦੦੬

ਗੁਣਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਪਹਿਲੇ ਪਹਿਲ ਆਪਣੇ ਪੁਰਸਾਰਥ ਸਦਕਾ ਹੋ, ਮਹਾਰਾਣੀ ਜਿੰਦ ਕੌਰ ਦੇ ਦੌਵਾਨ ਰਹਿ ਚੁੱਕੇ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਬਾਮਲ ਹੋਏ ਦੌਵਾਨ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਹੋਰ ਸਥਿੱਤ ਪ੍ਰੈਸ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਪਹਿਲੇ ਪਹਿਲ ਛਪਵਾਏ ਗਏ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਵਿਆਪਕ ਪੱਧਰ ਤੇ ਪਰਚਾਰ ਹੋਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹਸਤਲਿਖਤ ਬੀੜਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਆਲਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਅਲਮਾਰੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਅਦਬ ਸਹਿਤ ਕੱਢ ਕੇ ਆਪ ਨੇ ਹੀ ਆਪਣੇ ਕਰ ਕਮਲਾਂ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸੇਵਾ ਸੰਗਲ ਬਾਅਦ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਪਰਕਾਸ਼ ਕੀਤਾ। ਜਲਾਵਤਨੀ ਸਮੇਂ ਜਦੋਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਰੰਗੂਨ ਜਾਂ ਮਰਗੋਈ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਪੰਜਾਬ ਵਿਚੋਂ ਆਪ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਸਿੰਘ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਬਚਾ ਕੇ, ਉਹ ਸਿੰਘ ਆਪ ਦੇ ਹੱਥੀਂ ਲਿਖੀਆਂ ਅਰਦਾਸਾਂ ਜਾਂ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਲੈ ਕੇ ਆਉਂਦੇ ਸਨ। ਕਈ ਵੇਰ ਸਦੋਂ ਦੇਸੋਂ ਗਿਆ ਕੋਈ ਸਿੰਘ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਤਾਂ ਆਪਦਾ ਜੁਆਬ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਕਿਹੜਾ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਹੈ ? ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਤਿਕਾਰ ਦੇ ਉਚੇਂ ਮਾਪ ਦੇਣ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੇ।

ਰੂਥ ਪੇਟ ਤਾਂ ਫਗਤੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਕਾ ਲੰਗਰ ਤਾਂ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸੰਤ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਸਾਜਨਾ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਨਾਮਧਾਰੀ ਸੰਗਤ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰਨਾਂ ਮੰਤਾਵਿਲੰਬੀਆਂ ਅਤੇ ਫਾਹੀ ਪਾਧੀਆਂ ਲਈ ਇਕ 'ਸਦਾ ਬਰਤ' ਵੀ ਚੱਲੇ ਜਿਹੇ ਹੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ ਜਿਥੇ ਚੌਥੀ ਘੰਟੇ ਹਰ ਲੋੜਵੰਦ ਨੂੰ ਪ੍ਰਬਾਦ ਪਾਣੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਲੰਗਰ ਦੀ ਮਰਿਆਦਾ ਨੂੰ ਭਾਈ ਕਨ੍ਹਈਏ ਜਿਉਂ ਸਮਦਰਸ਼ੀ ਬਣਾਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਕੋਈ ਭੁੱਖੜ ਵੀ ਗਊ ਦੀ ਰੱਤ ਨਾਲ ਭਿੱਜੀ ਫੁਰੀ ਲੋਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਖੂਹੇ ਤੇ ਆਇਆ ਹੈ— ਬਿਨਾਂ ਉਸਦੀ ਕਰਤੂਤ ਵੇਖੇ— ਪਰਸਾਦਾ ਉਸਨੂੰ ਵੀ ਛਕਾਉਣਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਇਕ ਥਾਂ ਤੇ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਸੇਵਾ ਸਾਰਿਆਂ ਭੇਖਾਂ ਦੀ ਕਰਨੀ ਹੈ (ਨਾ ਸਿਰਫ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦੀ), ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਨਿੰਦਕ ਦੀ ਵੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਨਿੰਦਕ ਨੂੰ ਨਿੰਦਿਆ ਦਾ ਫਲ, ਸੇਵਾ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਸੇਵਾ ਦਾ ਫਲ। ਸਮਾਜਿਕ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਸੁਖਾਵਾਂ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਉੱਚੇ ਮਿਆਰ-ਕਾਇਮ ਕੀਤੇ। ਜਦੋਂ ਅਜੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਵੀ ਲੜਕੀਆਂ ਦੇ ਛੋਟੀ ਉਮਰੇ ਵਿਆਹ ਬਾਰੇ ਬਨ੍ਹਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬਣਾ ਸੱਕੀ ਆਪ ਨੇ ਲੜਕੇ-ਲੜਕੀਆਂ ਦੇ ਬਾਲ ਵਿਆਹਾਂ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਕੀਤੀ। ਲੜਕੀਆਂ ਦੀ ਪੈਸੇ ਬਦਲੇ ਵਿੱਕਰੀ, ਵੱਟੇ ਦੇ ਵਿਆਹ, ਅਜੋੜ ਵਿਆਹ ਸਖਤੀ ਨਾਲ

ਬੰਦ ਕਰ ਕੇ, ਭੁੜੀਆਂ ਮਾਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਸਮਾਜਿਕ ਬਾਈਕਾਟ ਕਰ ਕੇ ਅਤੇ ਵਿਧਵਾ ਵਿਆਹ ਦੀ ਖੁੱਲ੍ਹ ਦੇ ਕੇ ਇਸਤਰੀ ਜਾਤੀ ਤੇ ਵੱਡੇ ਉਪਕਾਰ ਕੀਤੇ। ਛੋਟੀ ਉਮਰੇ ਵਿਧਵਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਬੀਬੀਆਂ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਬਲਦੇ ਰੱਠ ਵਿਚ ਕੱਟਣੀ ਪੈਂਦੀ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅੰਤਰਜਾਤੀ, ਪੁਨਰ ਵਿਆਹਾਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰ ਕੇ, ਅਜੋਹੀਆਂ ਬੀਬੀਆਂ ਨੂੰ ਤਿਲ-ਤਿਲ ਕਰ ਕੇ ਸਤੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਚਾਇਆ। ਹਜ਼ੂਰ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ ਕਿ ੪੦ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਉਮਰ ਤਕ ਵਿਧਵਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਬੀਬੀ ਦਾ ਮੁੜ ਅਨੰਦ ਕਾਰਜ ਸਰਦੀ ਬਣਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਵੇਖ ਕੇ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਔਰਤਾਂ ਨਾਲ ਸਮਾਜਿਕ ਮਸਲਿਆਂ ਵਿਚ ਭੇਦ-ਭਾਵ ਖ਼ਤਮ ਕਰ ਕੇ ਅਤੇ ਦਾਜ ਰਹਿਤ ਸੋਖੀਆਂ ਤੇ ਸਾਦਾ ਰਸਮਾਂ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰ ਕੇ ਹੀ ਕਿਸੇ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਉੱਨਤ ਸਮਾਜ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਦਾਜ, ਵਰੀ, ਗਹਿਣਿਆਂ ਕੱਪੜਿਆਂ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰ ਕੇ ਨਾਰੀ ਗੌਰਵ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਕੀਤਾ।

ਲੋਕ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਫੈਲੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਅੰਧ ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਅਤੇ ਵੇਲਾ ਰਿਹਾ ਚੁੱਕੇ ਪਿਛਾਖੜੀ ਗੀਤੀ ਰਿਵਾਜਾਂ ਦੀ ਭਾਰੀ ਪੰਡ ਹੇਠੋਂ ਆਪਣੀ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਕੱਢ ਲਿਆਂਦਾ। ਹੁਣ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਕੋਈ ਫੈਰੋ-ਫੂਤ, ਨਾ ਕੋਈ ਸੀਤਲਾ ਮਾਤਾ ਨੇ ਨਾ ਕੋਈ ਗੁੱਗਾ ਪੀਰ ਜਾਂ ਲਾਟਾਂ ਵਾਲੀ ਭਰਾ ਸੱਕਵੇਂ ਸਨ। ਮੜੀ ਮਸਾਣਾ, ਦੇਵ-ਬਾਨਾਂ, ਦੇਹੁਰਿਆਂ ਅਤੇ ਕਥਰਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਬੰਦ ਹੋ ਗਈ। ਹੁਣ ਸਿਰਫ ਜਾਗਦੀ ਜੇਤ ਅੰਗੇ ਸੀਸ ਨਿਵਾਕੇ, ਦਿਨ ਰਾਤ ਉਸਦਾ ਜਾਪ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ-ਸੱਚੇ-ਪਾਤਾਸ਼ਾਹ ਦੇ ਅੰਗੇ ਦੁਨਿਆਵੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀਆਂ ਹੋਰ ਸਨ। ਸਿਰ ਸਿਰਫ ਗੁਰੂ-ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਝੁਕਦਾ ਸੀ। ਬੇਦੇ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਇਸ ਨੂੰ ਝੁਕਾਉਣਾ, ਸਿਰ ਦੀ ਤੋਹੀਨ ਸੀ। ਮਨੁੱਖੀ ਗੌਰਵ ਦਾ ਤ੍ਰਿਸਕਾਰ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਕੋਈ ਜਾਤ ਜਾਂ ਕੋਈ ਕਰਮ ਨਾ ਉਚਾ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਨੀਵਾ। ਵਿਹਲੜਾਂ, ਮੰਗ ਖਾਣਿਆਂ, ਚੂਸੇ ਦੀ ਕਿਰਤ ਤੇ ਪਲਣ ਵਾਲੇ, ਬਿਆਜੜੀਆਂ ਆਦਿ ਨੂੰ ਤ੍ਰਿਸਕਰਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਦਸਾਂ ਨਹੁੰਆਂ ਦੀ ਕਿਰਤ ਕਮਾਈ ਕਰ ਕੇ ਉਦਰ ਪੂਰਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸਤਿਕਾਰ ਸਹਿਤ ਨਿਵਾਜਿਆ ਗਿਆ। ਪੈਸੇ ਦੇ ਪੀਰਾਂ ਜਮ੍ਹਾਂਬੇਰਾਂ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਲੋੜਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਦੀ ਬਜਾਏ ਆਪਣੇ ਐਸੇ ਇਬਰਤ ਵਿਚ ਗਲਤਾਨ ਰਹਿਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ, ਕਿਰਤ ਦੇ ਪਿੰਡੇ ਤੇ ਲੱਗੀਆਂ ਜੋਕਾਂ ਕਹਿ ਕੇ ਛੁਟਿਆਇਆ ਗਿਆ। ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਉੱਚੇ ਵੱਡੇ ਹੋਣ ਦੀ ਪਰਖ ਜਨਮ ਜਾਤ ਦੀ ਬਜਾਏ ਉਸ ਦੇ ਕਰਮ ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਕੀਤੀ। ਬੇਲ ਤੋਲ ਦੇ ਪੂਰੇ ਸੂਰੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ

ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਮੀਰੀ ਸਥਾਨ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਨਿੰਦਾ, ਚੁਗਲੀ, ਛਲ, ਕਪਟ, ਝੂਠ, ਫਰੋਬ ਚੋਰੀ ਯਾਰੀ, ਠੱਗੀ ਠੱਗੀ, ਪਰਾਇਆ ਹੱਕ ਸਭ ਲਈ ਵਿਵਰਜਨ ਕਰਾਹ ਦਿੱਤਾ।

ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ- ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਹੀ ਅਗਲਾ ਸੋਧਿਆ ਹੋਇਆ ਸੰਸਕਰਣ ਸੀ ਬਰਤਾਨਵੀ ਹਾਕਮਾਂ ਨੇ ਇਸ ਦੀ ਨਵਾਂ ਪੰਥ ਆਖ ਕੇ ਵਡਿਆਈ ਵੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਰਾਜ ਲਈ ਇਸ ਜਥੇਬੰਦੀ ਨੂੰ ਬੰਕ ਦੀਆਂ ਨਦਰਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖਣਾ ਵੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਦਾ ਜਥੇਬੰਦਕ ਵਾਚਾ ਪਿੰਡ ਦੀ ਸਥਾਨਕ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਇਕ ਇਕਾਈ ਮੇਨ ਕੇ, ਇਲਾਕਿਆਂ ਤੇ ਨਗਰਾਂ ਵਿਚ ਮਹੇਤ ਅਤੇ ਫਿਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ ਸੂਬੇ ਬਣਾਏ ਗਏ। ਚਲਾਕ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸੂਬਿਆਂ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਿਚ ਵਿੱਥ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣੀਆਂ ਰੀਪੋਰਟਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖਦੇ ਰਹੇ ਕਿ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਤਾਂ ਭਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਹਨ ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸੂਬਿਆਂ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਅੱਛੇ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਤੇ ਇਹ ਵੀ ਭੁਵਰ ਤੋਲਿਆ ਕਿ ਉਹ ਚਲਾਕ ਸੂਬਿਆਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਬਠਪੁਰਨੀ ਹਨ। ਦਰਅਸਲ ਮੁਤਵਾਜ਼ੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਤੋਂ ਹੀ ਹਾਕਮ ਭੈਡੀਤ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਬਦਨਾਮ ਕਰਨ ਦੇ ਕੋਢੇ ਹੱਥ-ਕੰਡੇ ਵਰਤ ਰਹੇ ਸਨ। ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਤਕਰੀਬਨ ਇਹ ਸਾਰੇ ਸੂਬੇ, ਨਿਰਮਲਿਆਂ, ਉਦਾਸੀਆਂ, ਬੈਰਗੀਆਂ, ਨਿਹੰਗਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸੰਪ੍ਰਦਾਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਆਏ ਸਨ ਤੇ ਆਪੇ ਆਪਣੇ ਵਕਤ ਦੇ ਉਘੇ ਸੰਗਠਨ ਕਰਤਾ ਸਨ। ਅਤੇ ਕੂਕਾ ਜਥੇਬੰਦੀ ਦੀ, ਗਿਆਨੀ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ, ਬੋਹੜੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਹੀ ਦੇਸਾਂ ਦੇਸ਼ਾਤਰਾਂ ਵਿਚ ਉਮ ਪੈ ਗਈ। ਗਿਆਨੀ ਜੀ, ਕੂਕੇ ਸਿੱਖ ਨਹੀਂ, ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਪ੍ਰਸਤ ਸਿੱਖ ਤਖਤਾਂ ਤੋਂ ਸਰਕਾਰੀ ਸੁਹਿਤ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਪਰਚਾਰ ਦਾ ਮੂੰਹ ਭੰਨਣ ਲਈ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿਦਕੀ ਸਿੱਖ ਲਿਖ ਕੇ, ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਆਪਣਾ ਸੁਆਧੀਨ ਰਾਜ ਮੁੜ ਕਾਇਮ ਕਰਨਾ ਦੱਸਦੇ ਹਨ।

ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਆਪ ਦੇ ਪਰਚਾਰ ਦੌਰਿਆ ਤੇ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਲਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਰੋਕਾਂ ਵੀ ਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਵਿਚ ਅੜਿੱਕਾ ਨਹੀਂ ਬਣੀਆਂ। ਲਹਿਰ ਵਧਦੀ ਹੀ ਗਈ ਤੇ ਜਨ ਸਾਧਾਰਨ ਨੂੰ ਇਸਦੀ ਸਫਲਤਾ ਨਾਲ ਆਪਣੀਆਂ ਅਕਾਂਖਿਆਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਅਨੁਭਵ ਹੋਣ ਲੱਗੀ। ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਕਾਇਮ ਕਰ ਕੇ ਦੇਸ਼ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੀਆਂ ਸਬੀਲਾਂ ਸੋਢੀਆਂ ਜਾਣ ਲੱਗੀਆਂ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਬੱਧ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇ ਕੇ ਸਿੱਖ ਤੀਰਥਾਂ ਦੇ ਆਸ-ਪਾਸ ਭੁੱਚੜਖਾਨੇ ਖੁਲਵਾ ਕੇ ਫਰੰਗੀ ਸਰਕਾਰ ਭਾਈਚਾਰਕ ਏਕਤਾ ਨੂੰ ਫਿੰਨ ਫਿੰਨ ਕਰ ਕੇ

ਆਪਣੇ ਰਾਜ ਨੂੰ ਮਹਿਫੂਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭਾਵੇਂ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਸਨ ਪਰ ਕੁਝ ਜੋਬੀਲੇ ਮਸਤਾਨੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਖੂਨ ਖੋਲ ਉਠਿਆ। ਤੇ ਫਿਰ ਭੁੱਚੜਖਾਨਿਆਂ ਤੇ ਹਮਲਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕੀ ਕੂਕਾ ਪੰਥ ਤੇ ਸਖਤੀਆਂ ਦਾ ਭੱਖੜ ਭੁੱਲ ਪਿਆ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਿੰਘ ਫਾਂਸੀ ਲਾ ਕੇ ਤੋਪਾਂ ਅੱਗੇ ਉਡਾ ਕੇ ਬਹੀਦ ਕਰ ਦਿਤੇ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸੂਬਿਆਂ ਸਮੇਤ ਦੇਸ਼ ਬਦਰ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਪਰਦੇਸ਼ ਵਿਚੋਂ ਆਏ ਹੁਕਮਨਾਮਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਉਹ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਮਿਕ, ਸਮਾਜਿਕ, ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਅਤੇ ਸਦਾਚਾਰਕ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਸੋਧਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਵੀਹ-ਵੀਹ ਤੀਹ-ਤੀਹ ਹਜ਼ਾਰ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਘਿਰੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਯੁੱਗ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਹੁਣ ਸਿਰਫ ਜੇਲ੍ਹ ਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਅਤੇ ਇਕ ਨਿਕਟਵਰਤੀ ਸਿੱਖ ਦਾ ਹੀ ਸਾਥ ਨਸੀਬ ਹੋਇਆ। ਜਿਹੜੇ ਪੱਤਰ, ਹੁਕਮਨਾਮਿਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਆਪ ਦੁਆਰਾ ਭੇਜੇ ਗਏ, ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਲੋਕਾਂ, ਆਪਣੀ ਧਰਤੀ ਦੇ ਮੂੰਹ ਮਹਾਂਦਰੇ ਨੂੰ ਮੁੜ ਨਿਹਾਰਨ ਦੀ ਇਕ ਤਰਤਪ ਵੀ ਹੈ ਅਤੇ ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਵਾਰਤਕ ਦੀ ਨੁਹਾਰ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਲਕਦੀ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਇਸ ਇਤਿਹਾਸਕ ਵਿਛੋੜੇ ਨੇ ਕੂਕਾ ਕਵੀਆਂ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਕਈ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਤਿਆਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ।

ਉਹ ਜਾਣ ਲੱਗਿਆਂ ਕਹਿ ਗਏ ਸਨ "ਜਦੋਂ ਤਕ ਗੁਰੂ ਗਰੀਬ ਦੇ ਗਲੇਂ ਫੂਰੀ ਨਹੀਂ ਉਡਰਦੀ, ਧਰਤੀ ਦੇ ਲਿਤਾੜੇ ਨਿਰਾਣੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਬੰਦ ਖਲਾਸੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਮੇਰੀ ਉਡੀਕ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣਾ।" ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਿਰੋਲ ਹੱਥ ਮਾਸ ਦੀ ਇਕ ਦੇਹ ਨਹੀਂ ਉਹ ਤਾਂ ਦੀਨਾਂ ਦੁੱਖੀਆਂ ਦੇ ਦਾਤੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਨਿਰੰਤਰ ਜਾਰੀ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਇਕ ਇਨਕਲਾਬੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਹਨ। ਉਹ ਤੇ ਇਕ ਹਰ ਪਾਣੀ ਮਾਰਰ ਦਾ ਭਲਾ ਲੋਚਣ ਵਾਲਾ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਵਿਚਾਰ ਹਨ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰ ਸਮੇਂ ਸਥਾਨ ਅਤੇ ਕਾਲ ਦੇ ਬੱਧਨਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਬਸੰਤ ਦੇ ਦਿਨ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਯੁੱਗ ਪੁਰਖ ਦੀ ਅੱਜ ਵੀ ਨਿਰੰਤਰ ਉਡੀਕ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ।

ਸਾਮਰਾਜ ਦੀ ਵਿਡੀ ਪੁੰਜੀ ਦੇ ਛੜਯੰਤਰਾਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਲਹਿਣਾ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਅਗਲੇ ਬਹੀਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ, ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਰਾਭਾ, ਢਗਤ ਸਿੰਘ, ਉਧਮ ਸਿੰਘ ਤੇ ਹੋਰ ਅਗੇਰੇ ਭੁਰਦਿਆਂ— ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵਾਰਿਸ ਅੱਜ ਵੀ ਮਨੁੱਖੀ ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਭੰਡਾ ਬਰਦਾਰ ਬਣ ਕੇ ਜੂਝ ਰਹੇ ਹਨ—ਜੇਕ ਜਾਰੀ ਹੈ।

— ਕਰੀਵਾਲਾ (ਸਿਰਸਾ)

ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਜੀਵਨ ਆਦਰਸ਼

— ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਕਸੇਲ

“ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਉਨ੍ਹੀਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਮਹਾਨ ਧਾਰਮਿਕ ਨੇਤਾ ਤੇ ਯੁਗ ਪਲਟਾਊ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਸਦਕਾ ਪੰਜਾਬ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਸਮੂਹ ਜਗਤ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਧਰਮ ਤੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਸੰਚਲਨ ਤੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਣ ਸੰਬੰਧੀ ਜੋ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਜੀਵਨ ਆਦਰਸ਼ ਇਸ ਮਹਾਨ ਵਿਅਕਤੀ ਨੇ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਸੰਗਰਾਮ ਨੇ ਜੋ ਅਗਵਾਈ ਇਸ ਮੁਕਤੀ-ਦਾਤਾ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਉਹ ਵਰਤਮਾਨ ਕਾਲ ਦੇ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸਕ ਵਿਰਸਾ ਤੇ ਗਤੀਸ਼ੀਲ ਸੰਚਾਲਕ ਸ਼ਕਤੀ ਸਿਧ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਬਹੁਤ ਘਟ ਜੋੜਾਂ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤਵਰਸ਼ ਵਿਚ ਰਾਜਸੀ ਤੌਰ ਤੇ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਜੋ ਅਹਿੰਸਾਵਾਦੀ ਮਾਰਗ ਅਪਣਾਇਆ ਗਿਆ ਉਸ ਸਤਿਆਗ੍ਰਹਿ ਤੇ ਨਾ-ਮਿਲਵਰਤਣ ਨਹਿਰ ਦਾ ਬੀਜ ਬਿੰਦੂ ਉਸੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਦੇਣ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹੀਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਦੂਜੇ ਅੱਧ ਦੀ ਸਾਮਰਾਜੀ ਗੁਲਾਮੀ ਦੀ ਬਾਨੀ ਬੋਲੀ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਜੀਵਨ ਲਕਸ਼ਾਂ ਦੀ ਨਵੀਂ-ਜੋਤੀ ਜਗਾ ਦਿਤੀ ਸੀ।

ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦੀ ਰੋਜ਼ੋਸਦੀ ਬਖਸੀਅਤ ਦੇ ਦੋ ਪੱਖ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਹੁਣ ਤਕ ਵਿਸ਼ਟੀਗੋਚਰ ਹੋਏ ਹਨ—ਇਕ ਨਿਰੋਲ ਸੰਪਰਦਾਈ, ਦੂਜਾ ਨਿਰੋਲ ਰਾਜਸੀ। ਭਾਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸਮੂਹ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਦਾ ਨਵ-ਨਿਰਮਾਣ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੰਪਰਦਾਈ ਅਨੁਆਈਆਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਆਪਣਾਏ ਗਏ ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰਤੀਦ੍ਰਵਰਾਂ ਬਾਰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਖਸੀਅਤ ਦਾ ਧਾਰਮਿਕ ਸਰੂਪ ਵੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਨੁਆਈ ਨਾਮਧਾਰੀ ਜਾਂ ਭੁਕੇ ਸ਼ਰਧਾ ਗ੍ਰੰਥੀ ਰੱਕਟੀ ਤੇ ਅਨੁਭੂਤੀ ਰਾਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਹਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਦਾ ਰਹੱਸਵਾਦੀ ਅਨੰਦ ਤਾਂ ਮਾਣ ਸਕੇ ਹਨ, ਪਰ ਹਾਲੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਯਤਨ ਇਸ ਮਹਾਨ ਤੇ ਪਾਵਨ ਆਤਮਾ ਦੀ ਸਿੱਖ ਸਗਰ ਨੂੰ ਦੇਣ ਦਾ ਸੰਪੂਰਨ ਚਿਤ੍ਰ ਸਾਹਮਣੇ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਸਕੇ। ਦੂਜੇ ਬੰਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਸਿੰਘ ਸਭਾਈ ਸੰਸਕਾਰ ਆਪਣੀ ਸੰਭੀਰਣਤਾ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਿਛਾਲ ਆਪੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਝਾਤੀ ਨਹੀਂ ਮਾਰ ਸਕੇ। ਤੀਜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿਚ ਭਾਰਤ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨਿਖਟ ਵਾਲੇ ਉਹ ਲੇਖਕ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਟੀਕਣ ਹਾਲੀ ਅੰਤਰਮੁਖੀ ਤੇ ਸੀਮਤ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰਨ ਉਹ ਇਤਿਹਾਸਕ ਤੱਖਾਂ ਦੀ ਪੁਣ-ਭਾਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਸਾਮਰਾਜੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਤੇ ਭੁਕਾ ਨਹਿਰ ਦੇ ਤੱਤਕਾਲੀਨ ਪ੍ਰਸੰਗਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਹੀ ਇਸ ਮਹਾਨ ਜੀਵਨ ਲਕਸ਼ ਦਾ ਮੁਲੰਕਣ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਭ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਨਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਤਤਕਾਲੀਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕੋਈ ਬਹੁਤਾ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੀ ਸਗੋਂ ਉਸ ਦਾ ਗਤੀਸ਼ੀਲ ਆਪਾ ਤੇ ਕਿਰਦਾਰ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਵਿਆਪਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੇ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਅਖੁੱਟ ਸ੍ਰੋਤ ਬਣ ਜਾਣਾ ਵਧੇਰੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੱਖਾਂ ਤੋਂ ਵੇਖਿਆਂ ਨਾਮਧਾਰੀ ਨਹਿਰ ਦੇ ਬਾਨੀ ਦੀ ਦੇਣ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵੱਡਮੁੱਲੀ ਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਮਹੱਤਤਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀ ਹੈ।

ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਇਨਕਲਾਬਾਂ ਦੇ ਬਾਨੀਆਂ, ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਸੰਗਰਾਮੀਆਂ ਤੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਪੱਖ-ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ ਯੁਗ-ਪੁਰਸ਼ ਕਹਿ ਕੇ ਸਨਮਾਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਵਰਗੇ ਵਿਅਕਤੀ ਲਈ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਸੀਮਤ ਅਰਥ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਸਿਧ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਹ ਸੱਚੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਧਰਮ ਪੁਰਖ ਦਾ ਉਹ ਅਕਾਲੀ ਸਰੂਪ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਾਲ ਜਾਂ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਪਕੜ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂ ਜੋ ਪਰਿਵਰਤਨ ਤੇ ਆਤਮਿਕ ਜਾਗ੍ਰਤੀ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਅਜਿਹੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਵਰਤਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਖੁੱਟ ਤੇ ਅਮਿਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਈ ਵਾਰੀ ਯੁਗ ਦੀ ਸੀਮਾ ਵੀ ਉਸ ਲਈ ਸੌਂਤੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਅਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਏਨੀ ਵੇਲਰਵੀ, ਵੇਰਾਣ ਤੇ ਬਹੁਪੱਖੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਧਰਮ, ਸਮਾਜ, ਇਨਕਲਾਬ ਤੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਆਦਿ ਸੰਕਲਪਾਂ ਦੇ ਕਈ ਪੱਖਾਂ ਨਾਲ ਇਕੋ ਸਮੇਂ ਜੋੜਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂ ਵੀ ਦਿਸਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸਮਾਜ ਸੁਧਾਰਕ ਵੀ, ਰਾਜਸੀ ਸੰਗਰਾਮਾਂ ਦੇ ਮੋਹਰੀ ਤੇ ਆਰਥਿਕ ਦੇ ਸਵਾਧਾਰਕ ਨੀਤੀ ਦੇ ਮਾਰਗ ਦਰਸ਼ਕ ਵੀ। ਇਉਂ ਇਕੋ ਮਹਾਂ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਜੀਵਨ ਦੇ ਅਨੇਕ ਪੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸੁਰਜ਼ ਦੀਆਂ ਕਿਰਨਾਂ ਸਮਾਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਕਰ ਦੇਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਮੰਨਣ ਦੀ ਥਾਂ ਕਿਸੇ ਮਹਾਂ ਸੱਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕਮਈ ਹੀ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਭਾਇਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਅਸੀਂ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂਆਂ—ਹਜ਼ਰਤ ਈਸਾ, ਮੁਹੰਮਦ ਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਆਦਿ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਮਹਾਨ ਜੋਤ ਦਾ ਜਗਤ ਪਸਾਰਾ ਦੱਸਦੇ ਹਾਂ।..

ਵਰਿਆਮ (੧੯੯੨) ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਸੰਤ ਅੰਕ ਦਾ ਅੰਕ

ਕਾਵਿ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਬਸੰਤ

—ਹਮਦਰਦਵੀਰ ਨੌਬਹਿਰਵੀ

ਰੁੱਤਾਂ ਦੀ ਰਾਣੀ ਬਸੰਤ ਦੀ ਉਮਰ ਬਹੁਤ ਥੋੜ੍ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ— ਸਿਰਫ਼ ਦੋ ਮਹੀਨੇ। ਪਰ ਇਹ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਸਾਲ ਦੇ ਦਸਾਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਹਿਕਦੇ ਪਰਛਾਵੇਂ ਹੇਠ ਰੱਖਣ ਵਿਚ ਸਫਲ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਬਸੰਤ-ਬਹਾਰ ਦੇ ਦੋ ਮਹੀਨੇ, ਯਕੀਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਸਭ ਤੋਂ ਖੁਸ਼ਗਵਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਤਰੇ ਹਰਿਆਵਲ ਫਰੇ ਇਹ ਦੋ ਮਹੀਨੇ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਬਾਹਦੀ ਰਹਦੀ ਹੈ।

ਮਾਹਾ ਰੁਤੀ ਮਹਿ ਸਦ ਬਸੰਤੁ॥

ਜਿਤੁ ਹਰਿਆ ਸਭ ਜੀਅ ਜੇਤੁ॥ (੧੧੭੨)

ਸਾਲ ਦੇ ਥਾਕੀ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦਾ ਕੋਈ ਇਤਬਾਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਬਾਰਿਸ਼ ਦੇ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਥਈ ਵਾਰ ਔਤ ਤੇ ਸੱਕੇ ਵਿਚ ਹੀ ਬੀਤ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਬਾਰਿਸ਼ ਦੀ ਇਤਬਾਰ ਬਰਦਿਆਂ ਹੀ ਸਾਵਣ ਬਿਤਾ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਕਈ ਵਾਰ ਬਾਰਿਸ਼ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਹੜ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਬਾਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਗਰਮੀ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਬਹੁਤ ਲੰਮੇ ਅਤੇ ਅਕਾਊ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਵੱਡੇ ਤੇ ਬਿਡਨ ਦਿਨ। ਸੁਨਸਾਨ ਤੇ ਤਪਦੀਆਂ ਦੁਪਹਿਰਾਂ। ਅੰਦਰਲੀ ਤਪਸ਼ ਤੇ ਬਾਹਰਲੀ ਤਪਸ਼, ਬੇਚੈਨੀ। ਸਰਦੀ ਦੇ ਮਹੀਨੇ, ਨੀਰੀ ਠੰਢ। ਬਰਫ਼ ਬਰਗੀਆਂ ਵਾੜਾਂ, ਧੁੰਦ ਫਰੀਆਂ ਛੰਬਦੀਆਂ ਸਕੋਰਾਂ। ਛੰਬਦੀ ਛਾਣੀ ਹੇਠਾਂ ਕੜੁਰਿਆਂ ਵਾਂਗ ਗੁੱਡਾ-ਮੁੱਡਾ ਹੋਈ ਬੈਠੇ ਰੁਪਨੇ। ਅਤਿ ਸਰਦੀ ਸਮੇਂ ਥਿਰਖਾਂ ਦੇ ਪੁਰਾਣੇ ਪੱਤੇ ਫੜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਬੇਖ ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਜੀ ਫਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ :-

ਫਰੀਦਾ ਰੁਤਿ ਫਿਰੀ ਵਟੁ ਬੰਥਿਆ

ਪਰ ਝੜੇ ਝੜਿ ਪਾਇ॥

ਥਾਹੇ ਰੁੱਟਾਂ ਚੁੰਦੀਆਂ

ਰਹਿਣੁ ਬਿਥਾਰੁ ਨਾਹਿ॥

ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕ ਗੀਤ ਬਸੰਤ ਬਹਾਰ ਦੀ ਗੱਲ ਇਉਂ ਕਰਦੇ ਹਨ :-

ਫੁੱਲ ਖਿੜੇ ਸਭ ਬਹਾਰ ਦੇ ਆਈ ਰੁੱਤ ਬਹਾਰ

ਪਰਝੜੇ ਮੇਰੇ ਵਾਸਤੇ, ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਬਹਾਰ।

ਬਹਾਰ ਦੀ ਰੁੱਤ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਰੁੱਖਾਂ ਉੱਤੇ ਨਵੀਆਂ ਪੱਤੀਆਂ ਲਿਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਚਿਹਰਿਆਂ ਉੱਤੇ ਖੇੜਾ ਖਿੜਦਾ ਹੈ। ਨਵ-ਸੰਮੀਆਂ ਕੁਲੀਆਂ ਕੁਲੀਆਂ ਪੱਤੀਆਂ ਉੱਤੇ ਤਰੇਲ ਕਤਰਿਆਂ ਦੇ ਚਿੱਟੇ ਮੱਤੀ ਲਿਬਕਦੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਪਰਬੀਨ ਬਾਇਰ ਬਾਵਾ ਬਲਵੰਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ —

ਫੁੱਲ ਪੱਤੀਆਂ ਦੀ ਰੂਹ ਵਿਚ

ਵਜ ਰਹੇ ਜਲ ਤਰੰਗ।

ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕ ਗੀਤ ਪਿੱਪਲ ਦੇ ਪੁਰਾਣੇ ਪੱਤੇ ਨੂੰ ਚੁਟੌਤੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ—

ਪਿੱਪਲ ਦਿਆ ਪੱਤਿਆ ਵੇ

ਕੋਹੀ ਖੜ ਖੜ ਲਾਈ ਆ।

ਪੱਤ ਝੜੇ ਪੁਰਾਣੇ,

ਰੁੱਤ ਨਵਿਆਂ ਦੀ ਆਈ ਆ

ਫੁੱਲਾਂ ਦਾ ਮੇਸਮ ਬਹਾਰ। ਵਾਤਾਵਰਨ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ਬੂ ਪਸਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਦਿਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੀ ਜੇ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਚਾਨਣ ਹੋਵੇ, ਮਨ ਅੰਦਰ ਵੀ ਫੁੱਲ ਖਿੜੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਸਭ ਕੁਝ ਵਧੀਆ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕ ਗੀਤ ਨੇ ਬਸੰਤ ਦੀ ਰੁੱਤ ਨੂੰ ਉਮਰ ਬਸੰਤੀ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਹੈ। ਉਮਰ ਬਸੰਤੀ ਭਾਵ ਜਵਾਨੀ ਦੀ ਉਮਰ। ਪਿਆਰ ਫਰਨ ਦੀ ਰੁੱਤ, ਵਸਲ ਦਾ ਮੇਸਮ —

ਪਿੱਪਲ ਦਿਆ ਪੱਤਿਆ ਵੇ ਕੋਹੀ ਛਾ ਕੀਤੀ ਆ

ਉਮਰ ਬਸੰਤੀ ਚੈਨਾ, ਸਾਡੀ ਔਵੇਂ ਬੀਤੀ ਆ।

ਬਸੰਤ ਰੁੱਤ ਦਾ ਜਦੋਂ ਵੀ ਖਿਆਲ ਆਉਂਦਾ ਹੈ— ਅੱਖਾਂ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਸਰੋਂ ਦੇ ਪੀਲੇ ਪੀਲੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਮਹਿਕਣ ਲਗਦਾ ਹੈ।

ਬਾਹਨੂੰ ਆ ਗਿਉਂ ਸਰੋਂ ਦਾ ਫੁੱਲ ਬਣ ਕੇ,

ਮਾਪਿਆਂ ਨੇ ਨਹੀਂ ਭੋਰਨੀ।

ਪੰਜਾਬੀ ਮੁਟਿਆਰ ਨੂੰ ਸਰੋਂ ਦਾ ਰੰਗ ਵਧੇਰੇ ਪਸੰਦ ਹੈ। ਸਰੋਂ ਦਾ ਰੰਗ ਭਾਵ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਦਾ ਰੰਗ—

ਉਦੋਂ ਬਿਉਂ ਨਾ ਆਇਓਂ ਮਿੱਤਰਾ

ਜਦੋਂ ਰੰਗ ਸੀ ਸਰੋਂ ਦੇ ਫੁੱਲ ਵਰਗਾ।

ਇਸ ਲੋਕ ਗੀਤ ਬਰਤਾ ਨੇ, ਲੱਗਦਾ ਹੈ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਹੈ—

ਨਾਨਕ ਭਿਨਾ ਬਸੰਤੁ ਹੈ ਜਿਨ ਘਰਿ ਵਸਿਆ ਕੇਤੁ

ਜਿਨ ਕੇ ਕੰਤ ਦਿਸਾਪੁਰੀ ਸੇ ਅਹਿਨਿਸਿ ਫਿਰਹਿ ਜਲੈਤ॥

ਕੰਤ ਭਿਨਾ, ਪਿਆਰੇ ਭਿਨਾ, ਭਨਾ ਬਾਹਦੀ ਬਸਿਤ।

ਬੁਦਬੁਤ ਬਾਰੇ ਲਿਖਣ ਵਾਲਾ ਵੱਡਾ ਕਵੀ ਵਡਜਰਵਥ ਲਿਖਦਾ ਹੈ।

ਸਭ ਤੋਂ ਮਾਮੂਲੀ ਜਿਹੇ

ਫੁੱਲ ਵੀ ਜਦੋਂ ਖਿੜਦੇ ਨੇ

ਮੈਂ ਖਿਆਲਾਂ ਵਿਚ ਦੇਨਾ

ਵਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ

ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੋਝੁ ਵਹਿੰਦੇ ਨੇ।

ਬਸੰਤ ਬਹਾਰ ਸਮੇਂ ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਮੋਲਦੀ ਹੈ। ਸਾਡਾ

ਚੋਗਿਰਦਾ ਮਹਿਕਦਾ ਹੈ। ਸਾਡਾ ਅੰਦਰ ਵੀ ਰੁਬਨਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਹਾਨ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਅੰਕਿਤ ਹੈ—

ਮਉਲੀ ਧਰਤੀ ਮਉਲਿਆ ਅਕਾਸੁ
ਘਟਿ ਘਟਿ ਮਉਲਿਆ ਆਤਮ ਪ੍ਰਗਾਸੁ॥

ਖਿੜੀ ਬੁਦਰਤ ਵੇਖ ਕੇ ਮਨ ਵਿਚ ਅਨੰਤ ਤਰੰਗਾਂ ਉਠਦੀਆਂ ਹਨ—

ਬਨਸਪਤਿ ਮਉਲੀ ਬੜਿਆ ਬਸੰਤੁ
ਇਹ ਮਨ ਮਉਲਿਆ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੰਗਿ॥

ਬਸੰਤੁ ਚੜਿਆ ਫੁਲੀ ਬਨਰਾਇ
ਏਹ ਜੀਅ ਜੰਤੁ ਫੁਲਹਿ ਹਰਿ ਚਿਤੁ ਲਾਇ॥

ਅੰਗੋਂਜੀ ਕਵੀ ਬੋਲੇ ਵਿਸਮਾਦ ਵਿਚ ਸਰਸਾਰ, ਗੀਤ ਤੋਂ ਦੂਰ ਬੁਦਰਤ ਦੇ ਹੋਰ ਨੇੜੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਵਿਚਰਨਾ ਲੱਭਦਾ ਹੈ—

ਮਨੁੱਖਾਂ ਤੇ ਕਸਬਿਆਂ ਤੋਂ ਦੂਰ,
ਹੋਰ ਦੂਰ
ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਜੰਗਲ ਵਿੱਚ, ਹੇਠਾਂ ਹੋਰ ਹੇਠਾਂ।

ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਖੇਤਾਂ ਨਾਲ ਇਕ ਮਿਥ ਹੋਇਆ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵੀ ਪ੍ਰੇਮ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਲਿਖਦਾ ਹੈ—

ਓਏ, ਮੈਂ ਪੜ੍ਹਨ ਪੜ੍ਹਾਨ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਛੱਡਿਆ
ਦਿਲ ਮੇਰਾ ਆਣ
ਵਾਹੀਆਂ ਵਿਚ ਖੁੜਿਆ
ਪੈਲੀਆਂ ਮੇਰੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਹੋਈਆਂ
ਜੱਟ ਬੂਟ ਮੇਰੇ ਯਾਰ ਵੇ।

ਜੰਗਲ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਬਾਬਾ ਬੇਖ ਫਰੀਦ ਲਿਖਦੇ ਹਨ—

ਫਰੀਦਾ ਹਉ ਬਲਿਹਾਰੀ ਤਿਨੁ ਪੰਖੀਆ
ਜੰਗਲਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਾਸ॥

ਚੇਤ ਬਸੰਤ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਵਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ

ਚੇਤੁ ਬਸੰਤੁ ਭਲਾ ਭਵਨ ਸੁਹਾਵਣੇ ॥
ਬਨ ਫੁਲੇ ਮੀਂਝ ਬਾਰਿ
ਮੈਂ ਪਿਰੁ ਘਰਿ ਬਾਹੁੜੇ॥

ਬਸੰਤ ਰੁੱਤ ਖੇੜੇ ਦੀ ਰੁੱਤ ਹੈ। ਸਾਰਾ ਵਾਤਾਵਰਨ ਸੁਰੰਧਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਐਸੇ ਸੁਹਾਵਣੇ ਮੌਸਮ ਵਿਚ ਪਿਆਰ ਚਰਿਆ ਸਾਥ ਵੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਬਸੰਤ ਰੁੱਤ ਵਿਚ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਉਮੈ ਮੁੱਕ ਗਈ ਹੈ। ਅੰਦਰਲੀ ਮੈਂ ਮਰ ਗਈ ਹੈ। ਬੰਦਾ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਾਰਾ ਮਹੋਲ ਆਪਣਾ ਆਪਣਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਇਸ ਵਿਸਮਾਦਮਈ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਇਸ਼ ਵਰਣਨ ਕਰਦੇ ਹਨ:

ਵਿਸਮਾਦੁ ਪਉਣੁ ਵਿਸਮਾਦੁ ਪਾਣੀ॥

ਵਿਸਮਾਦੁ ਅਗਨੀ ਖੇਡਹਿ ਵਿਡਾਣੀ॥

ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਇਕ ਸਤਰ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੱਸਦੇ ਹਨ :

ਉੱਪਰ ਬੰਨੇ ਆਬਾਸ, ਤਲੇ ਧਰ ਸੋਹਤੀ।

ਸੋਹਣੀ ਧਰਤੀ ਹੈ, ਪਵਨ ਗੁਰੂ ਹੈ, ਪਾਣੀ ਪਿਤਾ ਹੈ, ਧਰਤੀ ਮਾਤਾ ਹੈ। ਖਿੜੀ ਬਨਸਪਤੀ ਹੈ। ਬਬੀਰਾ ਤੇ ਕੋਇਲ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ—

ਬਾਬੀਰਾ ਪਿਉ ਬੋਲੇ ਕੋਕਿਲ ਬਾਣੀਆ॥

ਸਾਧਨ ਸਭਿ ਰਸ ਚੈਨੇ ਅੰਕਿ ਸਮਾਣੀਆ॥

(ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ)

ਬਸੰਤ ਬਹਾਰ ਵਿਚ ਨਵੇਂ ਪੱਤੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾਲ ਫਲਾਂ ਲਈ ਫੂਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਨਵੀਆਂ ਕਰੁੰਬਲਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਛੱਤੀਆਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਅੰਬਾਂ ਦੇ ਫੁੱਡ ਵਿਚ ਕੋਇਲ ਗਾਉਂਦੀ ਹੈ:

ਕੋਕਿਲ ਅੰਬਿ ਸੁਹਾਣੀ ਬੋਲੇ,

ਕਿਉਂ ਦੁਖੁ ਅੰਕਿ ਸਹੀਜੇ॥

ਭਵਰੁ ਭਵੰਤਾ ਫੁਲੀ ਭਾਲੀ,

ਕਿਉਂ ਜੀਵਾ ਮਰੁ ਮਾਏ। (ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ)

ਨਾ ਠੰਢ ਹੈ, ਨਾ ਗਰਮੀ, ਨਾ ਕੰਬਣੀ ਹੈ, ਨਾ ਪਸੀਨਾ। ਅੰਬਰ ਨਹਾਰਾ ਨਹਾਰਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਧਰਤੀ ਮਹਿਕੀ ਮਹਿਕੀ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਪੂਰਬ, ਖਿਰਫ, ਪਸ਼ੂ, ਪੰਛੀ ਸਭ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਆਪ ਮੁਹਾਰੇ ਗੀਤ ਫੁੱਟਦੇ ਹਨ। ਨਫਰਤ, ਘਿਰਣਾ, ਈਰਖਾ, ਸਾਰੇ ਵੈਰ ਵਿਰੋਧ, ਜਾਤ ਫਿਰਕਾ, ਆਪਣਾ ਪਰਾਇਆ-ਸਾਰੇ ਭੇਦਭਾਵ ਮਿਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਹਵਾਵਾਂ, ਬਾਰਿਸ਼ਾਂ, ਬੱਦਲ, ਬਿਜਲੀਆਂ, ਚੰਦੀਆਂ, ਬਰਫਾਂ, ਪਹਾੜਾਂ, ਆਬਸਾਰਾਂ, ਝੀਲਾਂ, ਦਰਿਆ, ਸਾਗਰ, ਖੰਡ, ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਸਭ ਆਪਣੇ ਲਗਦੇ ਹਨ

—

ਪੂਰਬਾਂ, ਬਿਰਖਾਂ, ਤੀਰਥਾਂ, ਭਟਾਂ, ਮੇਘਾਂ, ਖੇਤਾਂਹ॥

ਦੀਪਾਂ, ਲੱਖਾਂ, ਮੰਡਲਾਂ, ਖੰਡਾਂ, ਵਰਭੰਡਾਂਹ॥

ਅੰਡਜ, ਜੇਰਜ, ਉਤਭੁਜਾਂ ਪਾਣੀ ਸੇਤਜਾਂਹ॥

ਸੇ ਮਿਤਿ ਜਾਣੇ ਨਾਨਕਾ ਸਭਾਂ ਮੇਰਾਂ ਜੋਤਾਂਹ॥

(ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ)

ਸਾਰੀ ਬੁਦਰਤ ਵਿਚ ਉਹ ਆਪ ਵਸਿਆ ਹੈ।

‘ਬਲਿਹਾਰੀ ਬੁਦਰਤ ਵਸਿਆ’ ਕਾਦਰ ਆਪ ਹੀ ਬਸੰਤ ਹੈ ਤੇ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਉਸ ਦੀ ਖਿੜੀ ਫੁਲਵਾੜੀ ਹੈ—

‘ਆਪਿ ਬਸੰਤ ਜਗਤੁ ਸਭ ਵਾੜੀ... ..’

—ਕਵਿਤਾ ਭਵਨ, ਮਾਫੀਵਾੜਾ ਰੋਡ,

ਸਮਰਾਲਾ— 141114

ੴ

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਹਾਇ

ਨਵੇਂ ਨਵੇਂ ਵੰਨ-ਸੁਵੰਨੇ ਡਿਜ਼ਾਇਨਾਂ ਵਿਚ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਹੋਏ

ਚਮਕਦਾਰ ਅਤੇ ਪੱਕੇ ਰੰਗਾਂ ਵਾਲੇ

ਫਰਸ਼ੀ ਦਰੀਆਂ ਅਤੇ ਗਲੀਚੇ

ਨਿਰਮਾਤਾ

ਨਾਮਧਾਰੀ ਸੇਲਜ਼

੧੦੨੪੦/੫੪ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਰੋਡ, ਆਜ਼ਾਦ ਮਾਰਕੀਟ, ਦਿੱਲੀ-੧੧੦੦੦੬

Furshi Durries & Carpets

in Bright & Fast Colours

Manufacturers :

Namdhari Sales

10240/54, Library Road, Azad Market, Delhi-110006

Mobile Phone : **S. Charanjit Singh 9810556398**
S. Satvinder Singh 9811095210

ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ ਦਾ ਸਾਹਿਰਦੇ-ਆਜ਼ਮ

—ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਸਹਿਗਲ (ਪ੍ਰੋ.)

ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਿੰਘ ਕਸੇਲ ਆਪਣੀ ਸਵੇ-ਜੀਵਨੀ 'ਪੋਟੋ ਸਦੀ ਦਾ ਸਫ਼ਰ' ਵਿਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ 'ਬੀ. ਏ. ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਖਤਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਘਰ ਤੋਂ ਅਰਬ ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੀ ਐਮ. ਏ. ਸਰੋਟੀ ਵਿਚ ਦਾਖਲਾ ਲੈਣ ਗਿਆ ਸਾਂ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ ਨੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਹੀ ਘੇਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਐਮ. ਏ. ਵਿਚ ਦਾਖਲਾ ਲੈਣ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਲਾਹ ਮੰਨ ਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਐਮ. ਏ. ਵਿਚ ਦਾਖਲਾ ਲੈ ਲਿਆ।" ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਕਸੇਲ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਫੇਰ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ "ਅਪ੍ਰੈਲ ੧੯੫੧ ਵਿਚ ਐਮ. ਏ. ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪਰੀਖਿਆ ਹੋਈ ਤਾਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸਮੇਂ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਮੁਖੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਸ਼ਬਦ ਛਹੇ ਉਹ ਬੜੇ ਬੱਡਮੁੱਲੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਰੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਗੱਲਾਂ ਉੱਤੇ ਪਹਿਰਾ ਦੇਣ ਲਈ ਕਿਹਾ।—

੧. ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਤੋਂ ਸਾਹਿਤ ਲਈ ਉਹ ਕੁਝ ਕਰਨਾ ਹੈ ਜੋ ਕੁਝ ਪਿਛਲੇ ਹਜ਼ਾਰ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ।

੨. ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਤੇ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਆਧੁਨਿਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਹਰ ਪੱਖ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਇਕ ਵਿਕਸਿਤ ਆਧੁਨਿਕ ਭਾਸ਼ਾ ਬਣ ਸਕੇ।

੩. ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੇ ਦਰਬਾਰੇ ਉਹ ਸਥਾਨ ਦੁਆਉਣਾ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਨੂੰ ਇਕ ਕੌਮੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੁਣ ਭੱਕ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ।

ਆਪਣੇ ਉਸਰਾਏ-ਆਜ਼ਮ ਸੰਤ ਸੇਖੋਂ ਦੇ ਉਪਰੋਕਤ ਸ਼ਬਦਾਂ ਉੱਤੇ ਹੋਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੇ ਕਿੰਨਾ ਭੁ ਅਮਲ ਕੀਤਾ ਇਸ ਬਾਰੇ ਤਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਪਰ ਕਸੇਲ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਸ ਉਸਰਾਏ-ਆਜ਼ਮ ਦਾ ਸਾਹਿਰਦੇ-ਆਜ਼ਮ ਬਣਨ ਲਈ ਆਪਣਾ ਸਾਰਾ ਜੀਵਨ ਹੀ ਅਰਪਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਹ ਪੂਰੀ ਤਨ ਦੇਹੀ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਜੁਟੇ ਹੋਏ ਹਨ।

ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਿੰਘ ਕਸੇਲ ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਮੈਂ ੧੯੬੩ ਵਿਚ ਵੇਖਿਆ ਸੀ। ਉਦੋਂ ਮੈਂ ਮਹਿੰਦਰਾ ਕਾਲਜ ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਐਮ. ਏ. ਦਾ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸਾਂ। ਪ੍ਰੋ. ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਮੁਖੀ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਅਕਸਰ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਲੇਖਕ ਮਹਿੰਦਰਾ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਲੇਖਕਾਂ ਦੀ ਆਮਦ ਨੂੰ ਸਾਰਥਕ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸਾਹਿਬ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲਾਉਣ ਲਈ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਕਲਾਸ

ਵਿਚ ਲੈ ਆਉਂਦੇ ਸਨ। ਬਲਵੰਤ ਗਾਰਗੀ, ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ, ਸੁਜਾਨ ਸਿੰਘ, ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਘੁਮਣ, ਹਰਨਾਮ ਦਾਸ ਸਹਿਰਾਈ ਵਰਗੇ ਲੇਖਕਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਤੇ ਨੇੜਿਓਂ ਵੇਖਣ ਦਾ ਖੁਸ਼ਗਵਾਰ ਮੌਕਾ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਬਦੋਲਤ ਹੀ ਸੰਭਵ ਹੋ ਸਕਿਆ।

ਇਕ ਦਿਨ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸਾਹਿਬ ਜਦੋਂ ਕਲਾਸ ਵਿਚ ਆਏ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਕ ਠੱਕੜੇ ਜੁੱਸੇ ਵਾਲੇ ਉਚੇਂ ਲੰਮੇ ਸੱਜਣ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅੱਧੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਵਾਲੀ ਬੁਰਸਟ ਪਾਈ ਹੋਈ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਰੁਸਤ ਤੇ ਫੁਰਤੀਲੇ ਲੱਗ ਰਹੇ ਸਨ। ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਉਸ ਸੱਜਣ ਦਾ ਕਲਾਸ ਨਾਲ ਤਾਅਰੁੱਫ਼ ਕਰਵਾਉਂਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਦੱਸਿਆ, "ਇਹ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਿੰਘ ਕਸੇਲ ਜੀ ਹਨ, ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਉਭਰਦੇ ਆਲੰਚਕ ਤੇ ਲੇਖਕ, ਜੋ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਲਜ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਹਨ, ਅੱਜ ਇਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਦੱਸਣਗੇ।

ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਕਸੇਲ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਨਾਮ ਸੁਣ ਕੇ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸਚੇਤ ਹੋ ਗਏ। ਕਿਉਂ ਜੋ 'ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਤੇ ਵਿਕਾਸ' ਅਤੇ 'ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਰੂਪ' ਨਾਂ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਰਾਹੀਂ ਅਸੀਂ ਕਸੇਲ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਂ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਾਕਿਫ਼ ਸਾਂ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਦਾ ਸੁਭਾਵ ਕਦੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਇਆ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਰਚੇਤਾ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਿੰਘ ਕਸੇਲ ਜੀ ਉਸ ਸਮੇਂ ਸਾਡੇ ਤੂ-ਥਰੂ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਅਤੇ ਸੁਣਨ ਦਾ ਇਹ ਪਹਿਲਾ ਅਵਸਰ ਸੀ।

੧੯੬੪ ਵਿਚ ਐਮ. ਏ. ਪਾਸ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਕਲਾਸ ਕਾਲਜ ਮੁਬਈ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਲੈਕਚਰਾਰ ਲੱਗ ਗਿਆ ਸਾਂ। ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਦੂਰ ਮੁਬਈ ਵਰਗੇ ਮਹਾਂ ਨਗਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਮੇਰਾ ਸੰਪਰਕ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੇਖਕਾਂ ਨਾਲੋਂ ਟੁੱਟ ਜਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਪਰ ਕਦੇ ਕਦੇ ਆਪਣੇ ਕਿਸੇ ਸੁਹਰਦ ਮਿੱਤਰਾਂ ਦੇ ਖਤ-ਪੱਤਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੀਆਂ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਬਾਰੇ ਸੂਚਨਾ ਮਿਲਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਅਜਿਹੇ ਇਕ ਪੱਤਰ ਵਿਚ ਇਕ ਦੁਖਦਾਨੀ ਖ਼ਬਰ ਦਾ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਮਿੱਤਰ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਿੰਘ ਕਸੇਲ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੀ ਜੋਤ ਚਲੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਲੁਧਿਆਣੇ ਦੇ ਸੀ. ਐਮ.ਸੀ. ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹਨ।

ਸਮਾਂ ਬੀਤਦਾ ਗਿਆ। ਦਿਨ ਮਹੀਨੇ ਸਾਲ ਅਤੇ ਸਤ

ਸਾਲ ਦੀ ਮੁੱਢਲੀ ਖ਼ਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਨੂੰ ਖ਼ੈਰਵਾਦ ਕਹਿ ਕੇ ਮੈਂ ਪਟਿਆਲੇ ਆ ਗਿਆ, ਜਿਥੇ ਮੇਰੀ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਲੈਕਚਰਾਰ ਵਜੋਂ ਮੇਰੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਕਾਲਜ ਦੀ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵਿਚ ਕਿਤਾਬਾਂ ਡਰੋਲਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਇਕ ਵੱਡਾ-ਅਕਾਰੀ ਪੁਸਤਕ ਮੇਰੇ ਹੱਥ ਲੱਗੀ, 'ਵਾਰਡ ਨੰਬਰ ਦਸ' (ਨਾਵਲ) ਲੇਖਕ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਕਸੇਲ। ਹੁਣ ਤੱਕ ਮੈਂ ਕਸੇਲ, ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਇਕ ਵਿਦਵਾਨ ਆਲੋਚਕ ਵਜੋਂ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਸਾਂ ਪਰ ਜਦੋਂ ਨਾਵਲ 'ਵਾਰਡ ਨੰਬਰ ਦਸ' ਪੜ੍ਹਿਆ ਤਾਂ ਕਸੇਲ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਿਰਜਨਾਤਮਕ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਦਾ ਵੀ ਥਾਇਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸ ਨਾਵਲ ਦਾ ਮੁਖ ਪਾਤਰ ਸ਼੍ਰੀ ਧਰਮਪਾਲ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਇਲਾਜ ਲਈ ਮਿਸ਼ਨ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਈਸਾਈ ਸ਼ਿਖ ਵੱਲੋਂ ਚਲਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਇਸ ਹਸਪਤਾਲ ਦਾ ਵਾਤਾਵਰਣ ਬੜਾ ਸਦੱਫ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਸਵੇਰ ਮਸੀਹੀ ਭਜਨਾਂ ਤੇ ਬਬਦਾਂ ਨਾਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਲਈ ਦਵਾਈ ਦੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭੂ ਅੱਗੇ ਦੁਆ ਵੀ ਬੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮਿਸ਼ਨਰੀ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਸੁਚੱਜੇ ਡਾਕਟਰ ਅਤੇ ਨਰਸਾਂ ਆਪਣੇ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਖ਼ਾਸ ਖਿਆਲ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਵਾਰਡ ਨੰਬਰ ਦਸ ਨਾਵਲ ਵਿਚ ਕਸੇਲ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਇਕ ਪੂਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਉਸਾਰੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਮਰੀਜ਼ ਪਾਤਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਬੰਨ-ਸੁਬੰਨਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰ ਕੇ ਨਾਵਲ ਦੀ ਪਲਾਟ ਉਸਾਰੀ ਵਿਚ ਸਹਾਈ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਇਹ ਨਾਵਲ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਕਸੇਲ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦਿੱਤਾ ਬੜੀ ਭੀਬਰ ਹੋ ਗਈ ਸੀ ਪਰ ਕੋਈ ਸਬੱਬ ਨਾ ਬਣ ਸਕਿਆ। ਸਮਾਂ ਬੀਤਦਾ ਗਿਆ। ਕਸੇਲ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਸਾਹਿਤਕ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਵੀ ਸਾਰੀ ਖ਼ਰੀਆਂ। ਰਾਹੇ ਬਗਾਹੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਰਸਾਨਿਆਂ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵੀ ਛਪਦੀਆਂ ਫ਼ਹੀਆਂ। ਨੇਡਰਹੀਟ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਕਸੇਲ ਸਾਹਿਬ ਪੂਰੀ ਭਨਏਹੀ ਨਾਲ ਸਾਹਿਤ ਸਿਰਜਨ ਦੇ ਕਾਰਜ ਵਿਚ ਚੁੱਟੇ ਰਹੇ। ਫਿਰ ਇਕ ਦਿਨ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਕਸੇਲ ਸਾਹਿਬ ਮਹਿੰਦਰਾ ਕਾਲਜ ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਪ੍ਰਾਧਿਆਪਕ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਾਰਜ ਨਿਭਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਖ਼ਾਲਸਾ ੧੯੭੫-੭੬ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਜਦੋਂ ਮਹਿੰਦਰਾ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਕਸੇਲ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਪਹਿਲੀ ਨਜ਼ਰੇ ਵੇਖਣ ਨਾਲ ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਹੀ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਸਿਰ ਤੋਂ ਪੈਰਾਂ ਤੱਕ ਸਫ਼ੇਦ ਲਿਥਾਸ, ਸਫ਼ੇਦ ਪੱਗੜੀ, ਸਫ਼ੇਦ ਕੁੜਤਾ, ਪਜਾਮਾ ਅਤੇ ਅੱਖਾਂ ਉੱਤੇ ਕਾਲਾ ਚਸ਼ਮਾ ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਆ, ਉੱਚਾ-ਨੀਚਾ ਪਤਲਾ ਲਾਗਰ ਸਰੀਰ—ਇਕ ਹੱਥ ਵਿਚ ਸੋਟੀ ਪੱਕੜੀ ਹੋਈ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਹੱਥ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਕੋਈ ਸੱਜਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਸਟਾਫ਼ ਰੂਮ ਵਾਲ ਲੈ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਕ ਦਮ ਬਾਰਾਂ ਸਾਲ

ਪਹਿਲੇ ਵਾਲੇ ਕਸੇਲ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਚਿਹਰਾ ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਅੱਗੇ ਘੁੰਮਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਜਦੋਂ ਇਸੇ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲਾਉਣ ਲਈ ਲਿਆਏ ਸਨ। ਉਦੋਂ ਕਸੇਲ ਸਾਹਿਬ ਕਿਨੇ ਸਿਹਤਮੰਦ, ਚੁਸਤ ਤੇ ਫੁਰਤੀਲੇ ਸਨ ਅਤੇ ਲੈਕਚਰ ਦੇਣ ਲੱਗਿਆਂ ਪੂਰੇ ਜੰਬ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਬਾਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮੁਦਰਾਵਾਂ ਰਾਹੀਂ ਆਧੁਨਿਕ ਕਵਿਤਾ ਬਾਰੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਜੋਸ਼, ਇਕ ਜਲਜ਼ਾ ਸੀ ਜੋ ਜੀਵਨ ਤੋਂ ਨਾਲ ਲਬਰੇਜ਼ ਸੀ ਪਰ ਇਹ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਕਾਇਆ ਕਲਪ ਹੋਇਆ ਹੈ— ਰਿਸ਼ਟ ਪੁਸ਼ਟ ਤੇ ਚੁਸਤ ਸਰੀਰ ਵਾਲੇ ਕਸੇਲ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸਰੀਰ ਕਿਵੇਂ ਪਤਲਾ ਅਤੇ ਲਾਗਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਚਿਹਰੇ ਉੱਤੇ ਸੱਦੀਆਂ ਦੀ ਚੁੱਪ ਦੇ ਆਸਾਰ, ਚੁੱਪ ਚਾਪ ਉਹ ਕਿਸੇ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਨਾਲ ਕਦਮ ਪੁੱਟਦੇ ਹੋਏ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਡੁਰੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਸ ਕਸੇਲ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਵੱਖ ਕੇ ਤਾਂ ਇਕ ਦਮ ਮੇਰੇ ਜਿਹਨ ਵਿਚ ਯੂਨਾਨੀ ਨਾਟਕਾਂ ਤੇ ਮਿਥਿਹਾਸ ਵਿਚ ਆਏ ਨੇਤਰਹੀਟ ਪਾਤਰ ਟਾਇਰਸੀਅਸ ਦਾ ਖਿਆਲ ਉਭਰ ਆਇਆ। ਤੂੰ-ਕਾਲ ਦਰਸ਼ੀ ਟਾਇਰਸੀਅਸ, ਜੋ ਨੇਤਰਹੀਟ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਅਗਮ-ਨਿਗਮ ਦੀਆਂ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ ਸੀ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਮੁਨਕ ਦੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਸਮੱਸਿਆ ਦਾ ਹੱਲ ਨਾ ਲੱਭਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਟਾਇਰਸੀਅਸ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਦਾ ਕਿਉਂਜੋ ਟਾਇਰਸੀਅਸ ਆਪਣੇ ਅੰਤਰਹੀਟ ਖਿਆਲਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸਭਕੁਝ ਦੱਸਣ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਸੀ।

ਨੇਤਰਹੀਟ ਹੋਣ ਨਾਲ ਕਸੇਲ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਵੀ ਜਿਵੇਂ ਕਾਇਆ ਕਲਪ ਹੋ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਸਭਲ ਸਰੀਰ ਪਿਘਲਦਾ ਹੋਇਆ ਸੁਖਮ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਭਾਰੀ ਭਰਕਮ ਸਭਲ ਸਰੀਰ ਵਾਲੀ ਬਾਹਰਲੀ ਜੰਤ ਅਲਵਿਦਾ ਕਹਿ ਕੇ ਹੁਣ ਹੋਲੇ ਫੁੱਲ ਸੁਖਮ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਅੰਦਰਲੀ ਜੰਤ ਲਟ ਨਟ ਬਲਟ ਲੱਗ ਪਈ ਸੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਸੇਲ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਚਿੰਤਨ ਸ਼ਕਤੀ ਹੋਰ ਪ੍ਰਚੰਡ ਅਤੇ ਭੀਖਣ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਸਾਹਿਤਕ ਹਲਕਿਆਂ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਕਿਤੇ ਵੀ ਕੋਈ ਸਾਹਿਤਕ ਸਮਾਗਮ ਹੁੰਦਾ ਉਥੇ ਕਸੇਲ ਸਾਹਿਬ ਬਹਿਸ ਦਾ ਆਰੰਭ ਕਰਦੇ ਜਾਂ ਬਹਿਸ ਨੂੰ ਸਮੇਟਦੇ। ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਕੇਂਦਰੀ ਲੇਖਕ ਸਭਾ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਕਲਾਤਮਕ ਸੰਸਥਾ ਦਾ ਸਮਾਗਮ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿਚ ਕਸੇਲ ਸਾਹਿਬ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਕਥਾ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਨਚਰ ਆਉਂਦੇ ਸਨ।

ਜੇ ਅਸੀਂ ਕਸੇਲ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਸਾਹਿਤਕ ਰਚਨਾਵਾਂ ਉੱਤੇ ਇਕ ਝਾਤ ਪਾਈਏ ਤਾਂ ਅਕਲ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਤੱਕ ਉਹ ਪੈਂਹਨ (੬੫) ਤੋਂ ਉੱਤੇ ਪੁਸਤਕਾਂ ਲਿਖ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਹਰ ਵੰਨਗੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੈ।

ਕਸੇਲ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਖੇਤਰ ਤਾਂ ਸਾਹਿਤ ਸਮਾਲੋਚਨਾ, ਸਾਹਿਤ ਖੋਜ, ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰੀ, ਸੰਪਾਦਨ ਤੇ ਅਨੁਵਾਦ ਹੋ ਪਰ ਨਾਲ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਾਵਲ, ਕਵਿਤਾ, ਨਿਬੰਧ, ਜੀਵਨੀ ਅਤੇ ਰੂਪਾਂਤਰਣ ਵਿਚ ਵੀ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਦਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਬਾਰੇ ੨੫ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ਅਤੇ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਾਰੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਰੂਪਾਂਤਰਣ ਕਸੇਲ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਦੇਣ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। 'ਪੰਜਾਬ ਜੀਦਾ ਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਮ 'ਤੇ' ਨਾਮਕ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਜਿਸ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਨਾਲ ਕਸੇਲ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁਹਾਂਦਰਾ ਮੌਲਿਕ ਕਵਿਤਾ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਇਕ ਬੰਦ ਦੇਖੋ—

"ਉਸ਼ਾ ਦੀਆਂ ਅਲੌਕਿਕ ਕਿਰਨਾਂ ਦੀ ਭਿਲਮਿਲ ਵਿਚ
ਰਬੀ ਸੰਗੀਤ ਦੀਆਂ ਤਰੰਗਾਂ ਨਾਲ ਇਕ ਸੁਰ ਹੋ ਕੇ
ਬਰਦਾ ਪਿਆ ਹੈ ਨਾਚ
ਇਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਜਲ ਦੇ ਤਲ ਉੱਤੇ
ਤਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਸਹਿਜ ਆਨੰਦ।"

ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਕਸੇਲ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਜਿਥੇ ਸਾਹਿਤਕ ਫੇ ਸੰਗੀਤਕ ਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹੈ ਉਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਮਾਜ ਸੇਵਾ ਦੇ ਕਾਰਜਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਵੱਧ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਹਿੱਸਾ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਵਿਚ ਲੋਕ ਭਲਾਈ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਭਗਤੀ ਦਾ ਜਜ਼ਬਾ ਠਾਠਾ ਮਾਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਸੰਗਰਾਮ ਵਿਚ ਵੱਧ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਹਿੱਸਾ ਪਾਇਆ ਅਤੇ ਗ਼ਦਰੀ ਭਾਖਿਆਂ ਦੇ ਸੰਪਰਕ ਵਿਚ ਵੀ ਦੇਸ਼ ਪਿਆਰ ਦੇ ਜਜ਼ਬੇ ਨਾਲ ਲਬਰੇਜ਼ ਰਹੇ। ਪ੍ਰਗਤੀਬੀਲ ਕੌਮੀ ਲਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਕਰਕੇ ਜੇਲ੍ਹ ਯਾਤਰਾ ਵੀ ਕਰਨੀ ਪਈ ਪਰ ਲੋਕ ਭਲਾਈ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਤੋਂ ਮੁੱਢ ਨਹੀਂ ਮੌੜਿਆ। ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਉਹ ਨੇਤਰਹੀਣਾਂ ਅਤੇ ਬੇ ਸਹਾਰਾ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਲਈ ਹਮੇਸ਼ਾ ਤਿਆਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਆਪਣੀ ਸਵੈ-ਜੀਵਨੀ ਵਿਚ ਉਹ ਲਿਖਦੇ ਹਨ "ਆਰੰਭ ਤੋਂ ਹੀ ਮੈਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਸਮਰਥਕ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਅਸਲੀ ਜੀਵਨ ਜੋ ਲੇਖੇ ਲਗਦਾ ਹੈ ਉਹ ਉਹੋ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਲਈ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਦੂਜਿਆਂ ਲਈ ਅਰਥਾਤ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਲਈ, ਗੁਜ਼ਾਰਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਚਿੰਦਗੀ ਦਾ ਇਹੀ ਭਾਗ ਵਧੇਰੇ ਮੁੱਲਵਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।"

ਕਸੇਲ ਸਾਹਿਬ ਆਪਣੇ ਉੱਤੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਮਿਹਰ ਦਾ ਹੱਥ ਵੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਇਹ ਆਲਮ ਹੈ ਕਿ

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਥਾਈ ਤੌਰ 'ਤੇ ਆਪਣਾ ਇਕ ਸੇਵਕ ਕਸੇਲ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਅਰਪਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜੋ ਹਮੇਸ਼ਾ ਕਸੇਲ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਇਕ ਸਹਾਇਕ ਵਜੋਂ ਨਾਲ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਅਪਾਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਾਲੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਨੂੰ ਕਸੇਲ ਸਾਹਿਬ ਨੇ 'ਜੈਸਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸੁਣੀਏ' ਨਾਮ ਦੀ ਥਾਂਵੇ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਸੱਚੀ ਬਰਥਾਜਲੀ ਅਰਪਨ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਸ਼ਰਧਾ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਲਿਖੀ ਇਸ ਥਾਂਵੇ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਕਸੇਲ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਛੰਦਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ 'ਇਲਮਿ-ਅਰੁਜ਼' ਦੀ ਡੂੰਘੀ ਸੂਝ ਬੂਝ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਗੁਰਗੱਦੀ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੋਣ ਦੇ ਚਾਲੀ ਸਾਲਾ ਪਾਵਨ ਅਵਸਰ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਯਾਦ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਇਕ 'ਚਾਲੀਸਾ' ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਇਕ ਅਦੁੱਤੀ ਕਾਵਿ-ਰਜਰਬਾ ਹੈ। ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਇਸ 'ਚਾਲੀਸਾ' ਦਾ ਇਕ ਬੰਦ ਦੇਖੋ:

"ਬਿਸੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਵੈਰ, ਗੁਰ ਸਦਾ ਨਿਰਵੈਰ,
ਪੁਰਖ ਨਿਰਭਉ ਅਕਾਲ ਹੈ।
ਸਗਲ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟ ਇਥੋਂ ਜੰਤ, ਬਿਸਵ ਅੰਦਰ ਓਰਪੋਤ,
ਚਾਨਣ ਜਿਸ ਦਾ ਕਮਾਲ ਹੈ॥
ਹੈਵੇ ਆਰਮ ਪ੍ਰਸਾਸ, ਨਾਮ ਜਪੀਏ ਸਵਾਸ ਸਵਾਸ,
ਥੈਸਾ ਕਰਮ ਵਿਭਾਲ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਧਾਰ, ਰਸ ਰਸੀਆ ਰਸਾਲ ਹੈ॥

ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋ. ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਕਸੇਲ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਇਕ ਉਸਰਦੀਏ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਉਹ ਇਕ ਪ੍ਰਤੀਬੱਧ ਲੇਖਕ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸਾਰਾ ਜੀਵਨ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਲਈ ਅਰਪਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਉਸਤਾਦੇ-ਆਜ਼ਮ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ 'ਤੇ ਭੱਟ ਕੇ ਪਹਿਰਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਨੇਤਰਹੀਣ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਹਿਤ ਅਧਿਐਨ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤ ਸਿਰਜਣ ਦਾ ਦਾਅਮ ਨਹੀਂ ਛੱਡਿਆ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਜਾਓ ਤਾਂ ਅੱਗੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਕਿਸੇ ਸਹਾਇਕ ਨੂੰ ਭੁਭ ਲਿਖਾ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਪਾਠ ਸੁਣ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਕਸੇਲ ਸਾਹਿਬ ਨਾਮਧਾਰੀ ਗੁਰਇਤਹਾਸ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਪੁਰਵਕ ਇਤਿਹਾਸ ਲਿਖ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਲਈ ਉਹ ਦਿਨ ਰਾਤ ਅਣਥੱਕ ਮਿਹਨਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਸੇਲ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਅਫ਼ਸੋਸ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਹ ਸਾਲ ਪਹਿਲੇ ਸੰਤ-ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ ਦੀ ਸਾਹਿਰਦੀ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਦਰਬਾਰੇ ਯੋਗ ਸਥਾਨ ਦਿਵਾਉਣ ਦਾ ਸੁਝਨਾ ਸਾਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਿਹਾ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਸਵੈ-ਜੀਵਨੀ ਵਿਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ—” ੧੯੬੮

ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਐਕਟ ਰਾਹੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰੀ ਭਾਸ਼ਾ ਹੋਣ ਦਾ ਮਾਣ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਪਰ ਅਫ਼ਸੋਸ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਹਾਲੀ ਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਸਬੰਧੀ ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਉਹ ਮੋਹ ਪਿਆਰ ਤੇ ਸਨਮਾਨ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਉਤਪਨ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਜੋ ਮਾਤ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਵਿਚ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਹਾਲੀ ਵੀ ਲੇਖਕਾਂ ਨੂੰ ਧਰਨੇ ਦੇਣੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰੀਆਂ ਦੇਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।"

ਕਸੇਲ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਾਹਿਤਕ ਦੇਣ ਨੂੰ ਮੁਖ ਖਖਾਇਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਨਾਮਾਂ ਪੁਰਸਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਪਰ ਕਸੇਲ ਸਾਹਿਬ ਆਪਣੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਸਨਮਾਨ ਬਾਰੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਖਦੇ ਹਨ— "ਸੱਚ ਸਿੱਖ ਸੇਖੋਂ ਆਪਣੀ ਸਥੇ-ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ੨੬-੨੭ ਮਈ ੧੯੯੭ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਨਾਮਧਾਰੀ ਵਿਦਿਅਕ ਸਥੇ ਦੇ ਵਾਰਸਿਕ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਆਏ ਸਨ— ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀ ਕਰਨਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸੇਖੋਂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਇਲਾਜ ਲਈ ਪੰਚੀ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਸਹਾਇਤਾ ਵਜੋਂ ਭੇਜੇ ਸਨ। ਸੇਖੋਂ ਸਾਹਿਬ ਇਕ ਆਰਾਮ ਕੁਰਸੀ ਉੱਤੇ ਬੈਠੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਜੀਆਂ ਦਾ ਪਰਿਚੇ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ— "ਇਹ ਮੇਰੇ ਘਰੇ ਹਨ, ਇਹ ਮੇਰਾ ਬੇਟਾ ਹੈ। ਇਹ ਮੇਰੀ ਪੁੱਤਰੀ ਹੈ, ਆਦਿ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ, "ਸੇਖੋਂ ਸਾਹਿਬ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡਾ ਕੀ ਲੱਗਦਾ ਹਾਂ?" ਸੇਖੋਂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਮੇਰੇ ਮੇਢੇ ਉੱਤੇ ਥਾਪੜਾ ਦੇ ਕੇ ਕਿਹਾ, "ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਬਾਗਿਰਦੇ ਆਜਮ ਹੈ।" ਕਸੇਲ ਸਾਹਿਬ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ "ਸੱਚ ਪੁੱਛੋ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਇਨਾਮ ਉਸ ਦਿਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਿਆ" ਜਦੋਂ ਮੇਰੇ ਵਿਦਿਅਕ ਗੁਰੂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਬਾਗਿਰਦੇ ਆਜਮ ਕਹਿ ਕੇ ਨਿਵਾਜਿਆ।

ਗੁਜ਼ਲ

— ਸਿਰੀ ਰਾਮ ਅਰਬ

ਚੁਲਮ ਦੀ ਘੋਰ ਹਨੇਰੀ ਜਿਸ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਆ ਕੇ ਹਾਰੀ ਸੀ।
ਅਦਭੁਤ ਸ਼ਕਤੀ ਅਖਵਾਉਣੇ ਤੋਂ ਪੀਰ ਉਹੀ ਇਨਕਾਰੀ ਸੀ।

ਅਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹੇ ਅੱਜ ਉਹ ਕੰਧ ਢਾਉਣੀ ਪੈਂਦੀ ਏ,
ਜੇ ਨਕਸ਼ਰ ਦਾ ਲੇਪਣ ਲਿੱਪ ਕੇ ਇਸ ਨੇ ਕੰਧ ਉਸਾਰੀ ਸੀ।

ਹੱਥ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ 'ਹੀਰ' ਦੀ ਪੂਜਾ ਦੇ ਵਿਚ 'ਰਾਂਝਾ' ਮਸਤ ਰਿਹਾ,
ਜਿੰਨੀ ਉਮਰ ਉਨ੍ਹੇ ਟਿੱਲੇ ਦੇ ਨਾਥਾਂ ਨਾਲ ਗੁਜ਼ਾਰੀ ਸੀ।

ਚਰਖਾ ਛਾਹ ਕੇ ਜੋ ਬੇਠੀ ਸੀ ਸੱਤਾਪਾਂ ਦੇ ਤ੍ਰਿਵਟ ਵਿਚ,
ਉਹ ਬਿਰਹਾ ਦੀ ਝੰਬੀ ਹੋਣੀ ਕੋਈ ਜਿੰਦ ਵਿਚਾਰੀ ਸੀ।

'ਮੀਰ' ਸੰਗਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਅਲਮਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਉਹ,
ਤਾਂਹੀ 'ਰਾਣਾ' ਨੇ ਉਸ ਖ਼ਾਤਰ ਘੱਲੀ ਨਾਗ-ਪਟਾਰੀ ਸੀ।

ਉਸ ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਗੀਤ ਅਜੇ ਰੱਕ ਕਿਉਂ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਗੂੰਜ ਰਹੇ ?
ਉਸ ਨੇ ਜੋ ਤਲਵਾਰ ਲਾਗੀਥਾਂ ਦੀ ਰੱਤ ਨਾਲ ਸਿੰਗਾਰੀ ਸੀ।

ਮੇਰੇ ਥਾਂਥੇ ਪਿਆਰ ਬੁਲ੍ਹਣ ਤੋਂ ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਨਕਾਰ ਰਿਹਾ
ਓਸ ਦਿਆਂ ਭੁੱਲ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਖਿਤਿਆ ਹਾਸਾ ਪਰ ਇਕਰਾਰੀ ਸੀ।

ਉਸ ਦੀ ਵੀ ਅੱਜ ਚੋਰਾਹੇ ਵਿਚ ਦਿੱਜ਼ਰ ਲੁੱਟੀ ਲੋਕਾਂ ਨੇ,
ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਹਿਰ ਨੇ ਕੱਲ੍ਹ ਦਿੱਤੀ ਇਕ ਸਤ-ਭੰਗੀ ਫੁਲਬਾਰੀ ਸੀ।

ਜਿਸ ਨੇ ਅੱਖਾਂ ਰਾਹੀਂ ਦਿਲ ਰੱਕ ਚਮਕ ਝੁੰਘੇਰੇ ਬਖਸ਼ੇ ਹਨ,
ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ 'ਅਰਬ' ਤੇਰੇ ਦੀ ਕਹਿਓ ਗੁਰੀ ਯਾਰੀ ਸੀ।

—੨੦੪, ਸਿਕਟਰ ੬੫, ਮੋਹਾਲੀ

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਭਜਨ ਵਿਚ ਸ਼ਕਤੀ

ਦਿਤੇ ਭਜਨ ਜਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਤੁਰਤ ਲੋਕ ਸਾਰੇ ਸ਼ਕਤੀਵਾਨ ਹੋਏ
ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਕੁਰਹਿਤੀਏ ਮਹਾਂ ਪਾਪੀ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਪੁਰਖ ਇਨਸਾਨ ਹੋਏ
ਕੋਈ ਖਾਸ ਸ਼ਕਤੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਖਸ਼ਦੇ ਸੀ ਬਹੁਤ ਲੋਕ ਓਏਂ ਬ੍ਰਹਮਚਰਿਤ ਹੋਏ
ਨਾਮ ਰੂਪ ਸ਼ਕਤੀ ਫਰੀ ਗਈ ਅੰਦਰ ਕਿੰਦਰ ਲੋਕ ਤੀ ਭੇਰ ਸਮਾਨ ਹੋਏ
ਨਸੇ ਨਾਮ ਦੇ ਵਿਚ ਵੈਰਾਗ ਕਰਕੇ ਕੁਥਾ ਮਾਰਦੇ ਮਸਤ ਮਸਤਾਨ ਹੋਏ
ਕੁਥਾ ਮਾਰਨੇ ਤੇ ਹੀ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਕੁਥੇ ਨਾਮ ਮਸ਼ਹੂਰ ਜਹਾਨ ਹੋਏ

ਸੰਤ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਬਗਲੀ ਕ੍ਰਿਤ ਸੰਤ ਖਾਲਸਾ ਵਿਚੋਂ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੰਸਾਵਤਾਰ - ਤ੍ਰਿਕਾਲ ਦਰਸ਼ੀ ਦੀ ਦੋ-ਕਾਲ ਗਾਥਾ

—ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੀਲਧਾਰੀ

ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਦੇ ਸਿਰਜਕ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਬਸੰਤ ਪੰਚਮੀ ਦੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਸੰਨ ੧੮੧੬ (ਬਿਕਰਮੀ ਸੰਵਤ ੧੮੭੨) ਦੇ ਸੁਭਾਗੇ ਦਿਨ ਹੋਇਆ। ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਥਾਥਾ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਸੱਚੇ ਤੇ ਸੁੱਚੇ ਕਿਰਤੀ ਅਤੇ ਰਾਮ ਨਾਮ ਨਾਲ ਚੁੱਤੇ ਸ਼ਾਂਤ ਸਹਿਜ ਵਿਅਕਤੀ ਸਨ ਜੋ ਭੈਣੀ ਰਾਈਆਂ ਪਿੰਡ (ਲੁਧਿਆਣਾ) ਵਿਚ ਸਬਰ ਸੰਤੋਖ ਨਾਲ ਲੁਹਾਰਾ-ਡਰਖਾਨਾ ਵਿਹਾਰ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਦੋ ਧੀਆਂ ਦੇ ਜਨਮ ਤੋਂ ਬਾਦ ਤੀਜੀ ਸੰਤਾਨ ਦੇ ਜਨਮ ਸਮੇਂ ਵਿਲੱਖਣ ਅਨੁਭਵ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਪੁੱਤਰ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਭਰੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਕੋਲੋਂ ਆਪਣੇ ਜਨਮ-ਅਵਤਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਪੁਛਿਆ ਵੀ ਸੀ। ਥਾਥਾ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਬਾਹੁਵਾਲ ਅਨੁਸਾਰ (ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਿਲਾਸ ਪੰਨਾ ੯੮)

“ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਾਲਕ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਸੰਮਤ ੧੮੭੨ ਬਿਕ੍ਰਮੀ ਮਾਘ ਸੁਦੀ ਪੰਚਮੀ ਤੇ ਫੱਟ ਦੀ ਵਿਚਕਾਰਲੀ ਰਾਤੀ, ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਤੋਂ ਬਾਦ ਰਾਈਆਂ ਨਗਰ ਵਿਚ ਮਾਈ ਸਦਾ ਕੌਰ ਦੀ ਗੋਦ ਮੇਂ ਪ੍ਰਗਟ ਭਏ।” “ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਿਆ ਤਾਂ ਵਧਾਈਆਂ ਮਿਲਨੇ ਲਗੀਆਂ। ਗੁੜ ਪ੍ਰਸਾਦ ਵਰਤਾਵਟੇ ਲਗੇ। ਦਾਈ ਨੇ ਭੀ ਸੁਣਿਆ। ਕਹਿਣੇ ਲਗੀ

ਪੁੱਤਰ ਕਿਥੋਂ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਮਸ਼ਕ ਜੇਹੀ ਜਨਮੀ ਸੀ, ਸੋ ਮੇਰੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹੀ ਬਾਬੇ ਜੀ ਨੇ ਦਬਾਇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਜਨਾਨੀਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੂੰ ਬੂਠੀ ਹੈਂ। ਅਸੀਂ ਆਪ ਦੇਖ ਕੇ ਆਈਆਂ ਹਾਂ ਬੜੇ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਖੇਡ ਰਹੇ ਹੈਂ।”

ਭਵਿੱਖ ਬਾਣੀ ਦੇ ਸੁਣੇਹੇ

ਕਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਯੁਗ ਪਰਵਰਤਕ ਇਸ ਅਵਤਾਰ ਪ੍ਰਤੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚਲੀ ਅਜਿੱਤੇ ਰੰਧਾਵੇ ਦੀ ਗੋਸ਼ਟਿ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਵਿੱਖਤ ਦਰਜ ਹੋਈ ਸੀ। ਇਸ ਗੋਸ਼ਟਿ ਵਿਚ ਹਰੇਕ ਯੁਗ ਵਿਚ ਚੌਦਾਂ ਗੁਰੂ ਅਤੇ ਸੱਤਰ ਭਗਤ ਹੋਣ ਦੀ ਯੁਗਾਂਤਰ ਪਰੰਪਰਾ ਅਨੁਸਾਰ ਕਲਜੁਗ ਵਿਚ ਬਾਹਰਵੇਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਰਤਨ ਵਾਲੇ ਵਰਤਾਰੇ ਦਾ ਅਲੌਕਿਕ ਵਰਣਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ—

ਸਲੋਕ ॥੪੬॥

ਗੁਰ ਚੇਲੇ ਰਹਿਰਾਸ ਅੰਤਰ ਵੇਖੇ ਦੇਹਿ॥

ਸੁਆਗੀ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭ ਹੋਇਆ ਨਾਹੀ ਮਿਲਾਵੈ ਤੇਹਿ॥

ਤਿਸਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ ॥ “ਰਾਈ ਅਜਿਤਿਆ ਵੇਰਿ ਬਾਰਵਾ ਜਾਮਾ ਗੁਰੂ ਪਹਿਰੇਗਾ। ਬਾਰਵਾ ਜਾਮਾ ਗੁਰੂ ਅਵੇਹਾ ਪਹਿਰੇਗਾ। ਨਿਰਲੰਭ ਅਲੰਭ ਸਭ ਤੇ ਨਿਆਰਾ, ਨਿਰਲੇਪ ਦੁਨੀਆ ਤੇ ਰਹੇਗਾ॥ ਆਪ ਕਉ ਜਣਾਵੇਗਾ ਨਾਹੀ, ਨਿਰਮੋਹ ਰਹੇਗਾ”

ਵਰਿਆਮ ਫਰਵਰੀ ੨੦੦੬

੧੭

ਅਤੇ ਜੋ ਅਲੰਕਾਰ ਜੋ ਹੈ ਸੇ ਸੇ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕੀ ਜੋਤਿ ਹੈ॥ ਤਿਥੇ ਬਾਸਾ ਕਰੇਗਾ॥ ਤਿਸ ਕਉ ਕੋਇ ਲਖ ਨ ਸਕੈਗਾ॥ ਸੁਲੀ ਸਥਾਇ ਉਥਰੀਐਗਾ॥ ਸਬਦ ਕਮਾਈਐਗਾ॥ ਤਿਸ ਸਬਦ ਕੇ ਮਾਰਿਗ ਚਲੀਐਗਾ॥ ਅਰੁ ਜੋ ਸਿਖ ਹੋਵਨਿਗੇ ਤਿਨ ਕਉ ਭੀ ਸਬਦ ਹੀ ਕਾ ਮਾਰਗੁ ਦਸੇਗਾ॥ ਇਤ ਕਰਕੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਜੇਕਾਰ ਹੋਵੇਗਾ॥ ਉਸਤਿਤ ਹੋਵੇਗੀ॥ ਜਹਾ ਤੀਕ ਕੋਈ ਸਿਖ ਤੁਟਾ ਭੰਨਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਸਭ ਜਾਇ ਪੈਰੀ ਪਵੇਗਾ॥”

“ਉਹ ਮਹਲੁ ਨਵੇਂ ਲੇਖੇ ਹੋਇਗਾ, ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਹੀ ਲੇਖੇ ਸਿਖ ਹੋਵਨਿਗੇ। ਸਾਗ ਬਰਸ ਕਰਿ ਗੁਰੂ ਬੋਹਿਥਾ ਹੋਵੇਗਾ” ਜੋ ਸਿਖ ਹੋਵੇਗਾ ਸਭ ਬੋਹਿਥੇ ਪਰਿ ਚੜੇਗਾ। ਭਾਈ ਅਜਿਤਿਆ ਕੋਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕਉ ਮਿਲਿਆ ਚਾਹੈ॥ ਤਾਂ ਸਭ ਗਨਾਂ ਕਬੂਲ ਕਰੇ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕੋ ਮਿਲੇ। ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕੋ ਸਬਦਿ ਨਾਲ ਭਿਜੈ॥ ਅਤੇ ਬਚਨਾ ਉਪਰਿ ਚਲੈ। ਪਰੁ ਜਿਨਾਂ ਪਾਸੋਂ ਇਹ ਬਰਮ ਨ ਹੋਵਨਿਗੇ” ਸੰਸਾਰ ਕੀ ਲਾਜ ਕਉ ਮਰਨਿਗੇ। ਉਨਾਂ ਕਉ ਗੁਰੂ ਨ ਮਿਲੇਗਾ॥”

ਬਬਦ ਜਾਂ ਨਾਮ ਦੇ ਸਿਖਰੀ ਵਿਸਮਾਦ ਵਿਚ ਨਾਮ ਦਾਤਾ ਤੋਂ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ ਸਿਖ ਨਾਮਧਾਰੀ ਕਹੇ ਗਏ। ਸਬਦ ਸੁਲੀ ਉਥਰਨ ਦੀ ਅਨੁਰੂਤੀ ਵਿਚ ਕੂਕਾਂ ਮਾਰਨ ਬਾਰਣ ਹੀ ਕੂਕੇ ਕਹੇ ਗਏ। ਗਿਆਨੀ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਨਿਰਮਲਾ ਨੇ ਅਖੀਂ ਦੇਖ ਕੇ ਸਵੈ ਅਨੁਭਵ ਨਾਲ ਇਸ ਹੋਣੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ—

ਪੰਥ ਖਾਲਸੇ ਮੇਂ ਏਕ ਸਾਖ ਕੂਕੇ ਸਿੰਘਨ ਕੀ,

ਰੀਸਕ ਬਰਸ ਭੈ ਜੈ ਬਿਦ ਤੇ ਮਹਾਨ ਹੈ।

ਬਬਦ ਕੀ ਮਸਤੀ ਮੇਂ ਹਾਲ ਤੇ ਬਿਹਾਲ ਹੋਇ,

ਸਿਰ ਤੇ ਉਡਰ ਜਾਤ ਦਸਤਾਰ ਭਾਨ ਹੈ।

ਸਹੀ ਨਾਮ ਨਾਮਧਾਰੀ ਆਹਿ ਤਿਨ ਕਾ ਉਦਾਰੀ

ਕੂਕ ਮਾਰਨੇ ਭੈ ਕੂਕੇ ਜਗਤ ਬਖਾਨ ਹੈ।

ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੇ ਸਿਰਜਕ ਸਤਿਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਅਗਿਆਤਵਾਸ ਦੇ ਸਾਗ ਤੋਂ ਅਜਿਤੇ ਰੰਧਾਵੇ ਦੀ ਗੋਬਿੰਦ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰਾਂ ਦਰਜ ਕਰਕੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਫਲਕੀ ਵੀ ਦੇ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ—

ਮਾਸ ਕੀਤਾ ਲਗਾ ਬੁਝਿਆਰਿ॥

ਭਾਉਕੇ ਰਕੜ ਹੋਇ ਖੁਆਰੁ॥

ਸਰ ਕਲਿ ਭੁਭੇ ਨਿੰਦ ਗੁਬਾਰੁ॥

ਨਾਨਕ ਦਸਵਾਂ ਰੂਪ ਅਪਾਰ॥੪੭॥

ਪਰਮਾਰਥ ਲਿਖਣ ਨਾਲ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਵਿਸਤਾਰ ਤੋਂ ਬਚ ਕੇ ਪਿਛਲੇ ਸਲੋਕ ਦਾ ਬਾਕੀ ਪਰਮਾਰਥ ਦਸਵਾਂ ਯੋਗ ਹੋਵੇਗਾ।

“ਭਾਈ ਅਜਿਤਿਆ ਦਸਵੇਂ ਜਾਮੇ ਗੁਰੂ ਕਾ ਪੰਥ ਚਲੇਗਾ॥ ਪਰੁ ਗੁਰੂ ਕੇ ਵਚਨਾ ਤੇ ਬੇਮੁਖਿ ਹੋਵਨਿਗੇ। ਜੋ ਗੁਰੂ ਕਾ ਬਚਨੁ ਹੋਹੁ ਹੈ। ਜੋਰ ਜੁਲਮ, ਚੋਰੀ-ਯਾਰੀ, ਪਰ ਨਿੰਦਿਆ ਜੋ ਮੇਰਾ ਸਿਖ ਹੋਵੇ ਸੋ ਨਾ ਕਰੇ। ਸੋ ਜਾਂ ਗੁਰੂ ਜਾਮਾ ਬਦਲੇਗਾ ਤਾਂ ਸਭ ਏਹੀ ਕਰਮ ਸਿਖ ਕਰਨਿਗੇ॥ ਤਿਸ ਕਰਕੇ ਫੇਰਿ ਨਰਕ ਗਾਮੀ ਹੋਵਨਿਗੇ॥ ਗੁਰੂ ਸਬਦ ਕਾ ਰੰਗ ਨਾ ਲਗੇਗਾ। ਕਲੀ ਕਾਲ ਵਿਚ ਭੁਬਨਿਗੇ॥”

“ਬਚਾ ਬਾਰਵਾਂ ਮਹਲੁ ਭੀ ਕਰਤਾ ਮਾਰਗੁ ਦਸੇਗਾ॥”

“ਤਾਂ ਫੇਰ ਅਜਿਤੇ ਰੰਧਾਵੇ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ ਸੀ ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ॥ ਪਿਛਨਾ ਕਮਾਇਆ ਏਵੇਂ ਹੀ ਬਰਬਾਦਿ ਗਿਆ। ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਭੇਰਾ ਨਾਮੁ ਜਪਦੇ ਗਾਂਵਦੇ ਸੀ। ਤਾਂ ਬਲਨਾ ਹੋਇਆ। ਬਚਾ, ਸਭਦੁ ਵਿਚਿ ਭੀ ਗੁਰੂ ਨੇ ਬਾਮ, ਭੁੱਧ, ਪਰ ਨਿੰਦਾ ਮਨਹਿ ਕੀਆ ਹੈ। ਸੋਈ ਕਮਾਵਨਿਗੇ॥

“ਅਤੇ ਦਸਵਾਂ ਮਹਲ ਮਨਿ ਵਸਾਇਨਗੇ। ਅਤੇ ਆਖਨਿਗੇ। ਜੋ ਗੁਰੂ ਇਹ ਹੀ ਆਖਦਾ ਹੈ” ਅਤੇ ਸਿਖ ਆਪ ਵਿਚ ਆਖਨਿਗੇ ਜੋ ਸਿਖ ਕੋਈ ਨਾਹੀ। ਅਤੇ ਆਪ ਬਿਗਾਸੀਐਗਾ ਕਲੀ ਕਾਲ ਵਿਖੇ। ਦਸਵਾਂ ਅਵਤਾਰ ਭਾਰੀ ਮਹਨ ਹੋਵੇਗਾ” ਅਤੇ ਮੁਖ ਭਾਬ ਕਰਕੇ ਸਭਸੇ ਕੇ ਭੁਲਾਇ ਦੇਵੇਗਾ॥ ਗੁਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਭੁਲਨਿਗੇ॥ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਨਗੇ ਨਿੰਦਿਆ ਮਨਹਿ ਹੈ ਭਾ ਫੇਰ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਿ ਚਉਰਾਸੀ ਮੇਲੀਅਨਿਗੇ॥”

ਉਪਰੋਕਤ ਸਾਰੀ ਭਵਿਖਤ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਮਿਸਲਾ ਕਾਇਮ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਦ ਵਰਤਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਤੱਖ ਹੋਈ ਗਈ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਖਾਲਸਾ ਰਾਜ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਖੂਨ ਨਾਲ ਲਿਬੜੀ ਰਲਵਾਰ ਨਾਲ ਆਰੰਭ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਰਲਵਾਰ ਨਾਲ ਮਲੇਛ ਨਾਮ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਚਕੋਰਾਂ ਦੀ ਸੁਰਾਂ ਨਾਲ ਮੁਸਲਮਾਨ ਨਾਚੀ ਮੋਰਾਂ ਦੇ ਘੁੰਘਰੂਆਂ ਨੇ ਭਾਲ ਮਿਲਾਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਐਯਾਸੀ ਸੁਰ ਭਾਲ ਵਿਚ ਸ਼ਬਾਬ-ਸ਼ਰਾਬ-ਕੁਬਾਬ ਦੇ ਖੁੱਲੇ ਦੌਰ ਚਲੇ। ਇਕ ਦਿਨ ਗਵਰਨਰ ਪੁਤਰੀ ਐਮਲੀ ਦੀ ਕਲਾ, ਹੁਸਨ ਤੇ ਜੋਬਨ ਦੇ ਦੀਵਾਨੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਐਮਲੀ ਨੇ ਚਹਿਰ ਭਰਿਆ ਜਾਮ ਪਿਆ ਦਿਤਾ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਨੂੰ ਅਧਰੰਗ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਖਾਲਸਾ ਚਰਿਤ੍ਰ ਤੋਂ ਸਮੁੱਚੇ ਖਾਲਸਾ ਰਾਜ ਦੇ ਅੰਤ ਦਾ ਮੁੱਢ ਬੱਝ ਗਿਆ ਤੇ ਕੋਈ ਅਰਦਾਸ ਸਫਲ ਨਾ ਹੋਈ ਕਿਉਂਕਿ ਰਹਿਤਨਾਮਿਆਂ ਵਿਚ ਦਰਜ ਹੈ—

“ਭਹਿਤ ਪਿਆਰੀ ਗੁਰੂ ਕੇ, ਸਿੱਖ ਪਿਆਰਾ ਨਾਹਿ।”

ਅਤੇ

“ਰਹਿਣੀ ਰਹੇ ਸੋਈ ਸਿਖ ਮੇਰਾ,
ਉਹ ਸਾਹਿਬ ਮੇਂ ਉਸਕਾ ਚੋਰਾ॥”

ਸਮੇਂ ਅਨੁਸਾਰ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਦਾ ਜੋ ਵੀ ਵਿਰੋਧ ਹੋਇਆ ਉਸਦਾ ਸੰਕੇਤ ਸਾਰ ਉਪਰੋਕਤ ਭਵਿੱਖਤ ਵਿਚ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ। ਧਰਮ ਦੀ ਠੱਕੇਦਾਰੀ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਸਿਖ ਮਹੰਤ-ਪੁਜਾਰੀ, ਸਰਦਾਰ-ਜਾਗੀਰਦਾਰ ਤੇ ਮਹਾਰਾਜਿਆਂ ਲਈ ਨਾਮਧਾਰੀ ਨਾਮ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਕਰੜੀ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨੀ ਸੋਖੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸਗੋਂ ਪਤਿਤ ਪੁਨੇ ਵਿਚ ਵਿਰੋਧ ਦਾ ਰਾਹ ਸੋਖਾ ਸੀ ਜੋ ਸੰਸਾਰੀ ਔਯਾਸੀ ਅਤੇ ਬਿਦੇਸ਼ੀ ਵਿਰੋਧੀ ਹਕੂਮਤ ਦੀ ਰਹਿਨੁਮਾਈ ਵਿਚ ਸੁਵਿਧਾ ਵਰਧਕ ਸੀ। ਧਰਮ ਦੇ ਠੱਕੇਦਾਰਾਂ ਦੇ ਤਿੰਨ ਪੱਖਾਂ ਨਾਲ ਅੰਗ੍ਰੇਜੀ ਪੜ੍ਹਿਆ ਦਾ ਢੋਬਾ ਪਾਵਾ ਰਲ ਗਿਆ ਅਤੇ ਟੋਪੀ ਵਾਲੇ ਦੇ ਰਾਜ ਦੀ ਅਰਦਾਸਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਪੂਰਾ ਮੰਚ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਹ ਮੰਚ ਸਿੱਖ ਸਭਾ ਨਾਮ ਨਾਲ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋ ਕੇ ਚੀਫ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਅੰਗ੍ਰੇਜੀ ਦਾਸਤਾਂ ਨੂੰ ਮਹਿਮਾ ਮੱਭਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਨਿੱਗਰ ਬੁਲਾਰਾ ਬਣਿਆ। ਇਸ ਦੌਰ ਵਿਚ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਉਤੇ ਪਹਿਲਾ ਬਾਟ ਕੁਹਾੜਾ ਲਗਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਜਿਹੇ ਰੈਧਾਵੇ ਦੀ ਗੋਸ਼ਟਿ ਤੇ ਹੋਰ ਭਵਿੱਖਤ ਬਾਟੀਆਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਟੰਡੀ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਅੰਗ੍ਰੇਜ ਨਮਕ ਹਲਾਲੀ ਦੀ ਕੁਕਾਵਟਾਂ ਬਣ ਖਲੋਂਦੀ ਸੀ। ਭਾਈ ਬਾਲੇ ਦੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਨੂੰ ਸੰਸੇ ਗ੍ਰਸਤ ਤੇ ਅਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਕਰਨ ਦੇ ਹਥਕੰਡਿਆਂ ਲਈ ਪਰੰਪਰਾ ਅਨੁਸਾਰ-ਕੱਤਕ ਦੀ ਪੂਰਨਮਾਸੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪੁਰਬ ਨੂੰ ਬੁਠਲਾਇਆ ਗਿਆ ਤੇ ਚਰਚਾ ਫਿਤੀ-ਕੱਤਕ ਕਿ ਵੈਸਾਖ ? ਪਰ ਕੱਤਕ ਦੀ ਪੂਰਨਮਾਸੀ ਗੁਰਪੁਰਬ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਬਾਇਮ ਰਹੀ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਰੈਧਾਵੇ ਦੀ ਗੋਸ਼ਟਿ ਦੀ ਭਵਿੱਖਤ ਅਨੁਸਾਰ ਬਾਹਰਵੇਂ ਜਾਮੇ ਦੀ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕਤਾ ਅਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਦੀ ਹੋਂਦ ਵੀ ਸਥਾਪਿਤ ਰਹੀ। ਬਾਹਰਵੇਂ ਜਾਮੇ ਬਾਰੇ ਦਬਮੇਥ ਰਚਨਾ-ਗੁਰਿਭਨਾਮਾ ਵੀ ਵਿਸਤਾਰ ਨਾਲ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ—

ਦੁਆਦਸ ਪੁਰਖ ਹੋ ਆਇ ਸੇ ਸਭਹਨ ਕੈ ਸਿਰਮੋਰ॥
ਸਕਤ ਅਨੰਤੀ ਆਇਗੋ ਆਇ ਇਹੋ ਨਹੀਂ ਅਉਰ॥
ਜਾ ਕਉ ਸੁਰ ਜਸ ਰਣਤ ਹੈ ਸੇਖਕ ਕੋਟਿ ਮਹੇਸ॥
ਜੋ ਪ੍ਰਗਟੇਗਾ ਪਿਥੀ ਪਰ ਭੁਲ ਛਡੀਯਨ ਦਨੇਸ॥

ਅੰਗ੍ਰੇਜੀ ਰਾਜ ਦੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ ਹੇਠ ਧਰਮ ਦੇ ਠੱਕੇਦਾਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਬਹੁਤੇ ਗ੍ਰੰਥ ਅਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਵੀ ਸੰਸੇ ਗ੍ਰਸਤ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਸਿੱਖ ਸਭਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ (ਸਥਾਪਿਤ ੧੮੭੩

ਅਕਤੂਬਰ) ਵਿਚ ਖੁਰਸ਼ੀਦ ਖਾਲਸਾ ਪ੍ਰਸਤਭ ਦਾ ਮਸਲਾ ਪੇਸ਼ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਬਾਹਰਵੇਂ ਗੁਰੂ ਸਵੀਕਾਰ ਬੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਸਿੱਖ ਸਭਾ ਦੇ ਇਕ ਮੁਖੀ ਅਤੇ ਥੋੜੀ ਬੰਸ ਦੀ ਰਹਿਣੀ ਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਬਾਬਾ ਖੇਮ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ ਨੇ ਬਾਹਰਵੇਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਕੇ ਪ੍ਰਸਤਭ ਵਿਰੁਧ ਮਤਾ ਪਾਸ ਨਾ ਹੋਣ ਦਿੱਤਾ। ਅੰਗ੍ਰੇਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰੋ. ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਿੱਖ ਸਭਾ ਨਾਹੋਰ ਬਣਾ ਕੇ ਪਦਾਸੀਨ ਗਵਰਨਰ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਸਰਪ੍ਰਸਤ ਬਾਪ ਦਿਤਾ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖ ਸਭਾਈ ਫਲਸਫਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰੋ. ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਈਸਾਈ ਤਾਂ ਨਾ ਬਣਿਆ ਪਰ ਸੰਨ ੧੮੮੭ ਵਿਚ ਸਿੱਖੀ ਤੋਂ ਜ਼ਰੂਰ ਖਾਰਿਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਬ੍ਰਹਮ ਸਮਾਜ (ਸਥਾਪਨਾ ੧੮੨੮—) ਦੇ ਸੰਸਥਾਪਕ ਰਾਜਾ ਰਾਮ ਮੋਹਨ ਰਾਏ ਬਾਰੇ ਵੀ ਸਨਾਤਨ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਨੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਜਾ ਬੱਝ ਲਿਆ ਸੀ ਕਿ ਰਾਜਾ ਰਾਮ ਮੋਹਨ ਰਾਏ ਭਾਵੇਂ ਇਸਾਈ ਨਹੀਂ ਬਣਿਆ ਪਰ ਹਿੰਦੂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿਆ। ਸਥਾਪੀ ਵਿਵੇਕਾਨੰਦ ਦੀ ਸੁਹਰਤ ਤੋਂ ਈਰਖਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕੇਸਵ ਸੇਨ (ਰਾਜਾ ਰਾਮ ਮੋਹਨ ਰਾਏ ਦਾ ਉਤਰਾਧਿਕਾਰੀ) ਨੇ ਸਥਾਪੀ ਵਿਵੇਕਾਨੰਦ ਵਿਰੁੱਧ ਰੱਜ ਕੇ ਚਹਿਰ ਉਗਲਿਆ ਸੀ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਹਰਵੇਂ ਜਾਮੇ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਬਾਰੇ ਪੌਰਾਣਿਕ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਭਵਿੱਖਤ ਉਲੇਖ ਲੱਭੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਵਿਥਾਸ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੀ ਭਵਿੱਖਤ ਦੇ ਸੂਰਜ ਚਾਣਨੇ ਤੋਂ ਹੀ ਮੁਨਕਰ ਹੋਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਵੇਰ ਬਾਹਰਲੀ ਚਰਚਾ ਅਜੇ ਬੇਮਾਨੀ ਹੈ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਚਾਰਯੁਗੀ ਧਰਮ-ਅਵਤਾਰ-ਚਰਚਾ ਹੋਵੇਗੀ ਤਾਂ ਇਹ ਆਲੋਚ ਸਵੀਕਾਰੇ ਜਾਣਗੇ।

ਜਾਹੀ ਕੁਲ ਤੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ ਤਾਹੀ ਕੁਲ ਕੋ ਨਾਮ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸੈ ਸਾਖੀ ਅਨੁਸਾਰ ਬਾਡੀ ਸੁਤ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਿਆ। ਪਰ ਇਤਿਹਾਸ ਨੇ ਅਜੇਹੀ ਹੀ ਕਰਵਟ ਲਈ ਕਿ ਕੁਲ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਰਾਮਗੜ੍ਹੀਆ ਬਣ ਗਿਆ। ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਵਿਚ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਨਾਮੀ ਤਿੰਨ ਮਹਾਪੁਰਖ ਹੋਏ ਹਨ। ਸੰਘਰਸ਼ ਕਾਲ ਵਿਚ ਨਵਾਬ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ ਹੇਠ ਪਾਲਿਤ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਕਲਾਲ ਨੇ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਆਹਲੂਵਾਲੀਆ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੀ ਰਹਿਨੁਮਾਈ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸੁਲਤਾਨ-ਉਲ-ਮੁਲਕ ਦਾ ਗੈਰਵ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਕੇ ਬਾਬਾ ਬੇਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦੁਰ ਤੋਂ ਬਾਦ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦਾ ਦੂਜਾ ਸਿੱਕਾ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਨਾਇਕ ਦੇ ਸਮਾਨਾਤਰ ਹੀ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਠੱਕਾ (ਤਰਖਾਨ) ਪਹਿਲਾ ਗੈਰ

ਜੱਟ ਜਥੇਦਾਰ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੋਇਆ। ਥਾਜੀ ਨੂਰ ਮੁਹੰਮਦ ਨੇ ਇਸਦੀ ਬਹਾਦਰੀ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਜੈਮਦੀ ਧੀ ਮਾਰਨ ਬਾਰਣ ਪੰਥ ਤੋਂ ਛੇਕਿਆ ਗਿਆ ਤੇ ਮੁਗਲ ਸੈਨਾ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਸੌ ਸਵਾਰਾਂ ਦਾ ਸੈਨਾਪਤੀ ਬਣਿਆ। ਰਾਮ ਰੋਨੀ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਬੱਚੇ ਕਿੱਲੇ ਅੰਦਰ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਬਹੀਦੀ ਪਾਉਣ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਦੇ ਜੈਕਾਰੇ ਬੁਲਾਏ ਤਾਂ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਠੱਕੇ ਨੇ ਤੀਰ ਰਾਹੀਂ ਫੁੱਕਾ ਅੰਦਰ ਰੋਜ਼ ਕੇ ਪੰਥ ਕੋਲੋਂ ਮਾਫੀ ਮੰਗ ਕੇ ਨਾਲ ਹੀ ਬਹੀਦ ਹੋਣ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਮੰਗੀ। ਸੁਯੋਗ ਜਥੇਦਾਰਾਂ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕਬੂਲ ਕਰ ਕੇ ਫਲ ਕੇ ਜੰਗ ਲੜੀ ਤੇ ਜਿੱਤ ਲਈ। ਰਾਮ ਰੋਨੀ ਦਾ ਕਿਲਾ ਪੱਕੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸਾਰਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਰਾਮਗੜ੍ਹ ਰਖ ਕੇ ਪਹਿਲਾ ਕਿਲੇਦਾਰ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਠੱਕਾ ਨੂੰ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ। ਸੂਰਬੀਰਤਾ ਦੇ ਸਿਖਰ ਬਾਬਾ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਕਿਲੇਦਾਰ ਨੂੰ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਰਾਮਗੜ੍ਹੀਆ ਕਿਹਾ ਜਾਣ ਲਗ ਪਿਆ ਤੇ ਤਰਖਾਨਾਂ ਦੀ ਬੁਲ ਸੁਰਾਵਤਾਰ ਰਾਮ-ਨਾਮ ਜੁੜ ਗਈ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਰਾਮ ਦੇ ਭਗਤ ਬਾਬਾ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਰਾਮਗੜ੍ਹੀਆ ਬੁਲ ਦਾ ਹੋਣ ਦਾ ਮਾਨ ਮਿਲ ਗਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਨਾਮੀ ਭੀਜੇ ਮਹਾਪੁਰਖ ਦੇ ਘਰ—

ਆਪਿ ਨਰਾਇਣੁ ਬਲਾ ਧਾਰਿ ਜਗ ਮਹਿ ਪਰਵਰਿਯਉ ॥

ਨਿਰੰਕਾਰਿ ਆਬਾਤੁ ਸੋਤਿ ਜਗ ਮੰਡਲਿ ਕਰਿਯਉ ॥

ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਵਿਲੱਖਣ ਢੰਗ ਨਾਲ ਅਵਤਾਰ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਅਵਤਾਰ ਦੀ ਰਾਮ ਬੁਲ ਪਰੰਪਰਾ ਬਾਰੇ ਗੁਰਿਡਨਾਮੇ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ—

ਜਾਮਾ ਪਹਿਰੇ ਬਾਰਵਾਂ ਪ੍ਰਗਟੇ ਆਇ ਰੁਪੁਬੰਸ ॥

ਸੰਗਤ ਮਿਲੈ ਅਨੰਤ ਤਬ ਮਾਨੋਂ ਕੋਟ ਸਹੰਸ ॥੧੧॥

ਯਾਹੀ ਬੁਲ ਤੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇ ਰਾਹੀਂ ਬੁਲ ਕੇ ਨਾਮ ॥

ਪੁਨ ਦੁਆਦਸ ਗੁਰਿਡ ਕੋ ਮੇਰੀ ਹੈ ਪ੍ਰਨਾਮ ॥੧੪॥

ਬਸੰਤ ਦੀ ਮਹਿਕ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੁਰਖ ਭਾਵੇਂ ਕੱਤਕ ਦੀ 'ਰਨਮਾਥੀ' ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਵੇਸਾਖੀ, ਏਵੇਂ ਦਿਨ ਪੰਚਾਣਿਕ ਉਪਮਾ ਨਾਲ ਪਰਚੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਸੰਤ ਪੰਚਮੀ ਦਾ ਦਿਨ ਸਰਸਵਤੀ ਦੇਵੀ ਦੇ ਜਨਮ ਦਿਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਥਾਪਿਤ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰਸਵਤੀ ਪੂਜਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੰਤ ਰਿਤੁ ਦੇ ਆਗਮਨ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਇਸ ਦਿਨ ਹੀ

ਕਾਮਦੇਵ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਮੈਥੁਨ ਸਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਮੂਲ ਡਰਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੰਕਲਪ ਸਿਸ਼ਟੀ ਹੀ ਰਚੀ ਗਈ ਸੀ ਪਰ ਉਸ ਵਿਚ ਵਿਕਾਸ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋ ਰਿਹਾ। ਫੇਰ ਪੂਰਨ ਪੁਰਖ ਨੇ ਅਰਧ ਨਾਰੀਸ਼ਵਰ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਪੁਰਖ ਤੇ ਨਾਰੀ ਦੇ ਦੋ ਹਿੱਸੇ ਵੱਖ ਕੀਤੇ। ਇਸ ਪੁਰਖ ਵਿਚ ਇਸ਼ਤਰੀ ਨਾਲ ਅਤੇ ਇਸ਼ਤਰੀ ਵਿਚ ਪੁਰਖ ਨਾਲ ਇਕ ਹੱਟ ਦੀ ਕਾਮਨਾ (ਕਾਮ-ਭਾਵਨਾ) ਜਗਾਈ ਗਈ ਜਿਸ ਦੇ ਲਈ ਰੱਤੀ ਕ੍ਰਿਯਾ (ਮੈਥੁਨ) ਦਵਾਰਾ ਸਿਸ਼ਟੀ ਵਿਸਤਾਰ ਆਰੰਭ ਹੋਇਆ।

ਕਾਮਦੇਵ ਦੇ ਜਨਮ ਨਾਲ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਮਾਨਸ ਪੁਤਰੀ ਸੰਧਿਆ ਲਈ ਕਾਮ ਵਾਸਨਾ ਜਾਗਰਤ ਹੋਈ ਅਤੇ ਇਕ ਵਾਰੀ ਇਸ ਭਾਵ ਵਿਚ ਸੰਧਿਆ ਵੀ ਰੁੜ ਗਈ। ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਜੀ ਨੇ ਸਜਾ ਦਿਤੀ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੀ ਪੂਜਾ ਪੁਸ਼ਕਰ ਤਕ ਸੀਮਤ ਰਹਿ ਗਈ। ਸੰਧਿਆ ਨੇ ਘਰ ਤਪ ਬਰ ਕੇ ਨਵਾਂ ਜਨਮ ਅਰੁੰਦਤੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਲਿਆ ਤੇ ਰਿਸ਼ੀ ਵਸਿਸ਼ਟ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਹੋਇਆ।

ਬਸੰਤ ਪੰਚਮੀ ਦੇ ਇਸ ਮਹੱਤਵ ਪੂਰਨ ਦਿਨ ਪ੍ਰਗਟ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਵਤਾਰ ਲੈ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਨੁੱਖੀ ਆਦਿਮ ਕਾਮ ਰੂਪ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕਤਾ ਦਾ ਜਾਮਾ ਪੁਆਉਣ ਲਈ ਸੱਤਰ ਸਾਲ ਦੇ ਚੰਡੇ ਜਾਂ ਚੰਡੀ ਨੂੰ ਵੀ ਵਿਆਹ ਕਰਕੇ ਭੰਧਨ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿਤਾ। ਇਸ ਆਦਿ ਪੁਰਖ ਨੇ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਦੇ ਕਰਕੇ ਨਿਯਮ ਹੇਠ ਪੰਥ ਰਚਨਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸਮਾਜ ਦੇ ਅੰਧ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਰੇਕ ਅਨਿਆਂ ਦਾ ਭਰਪੂਰ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ। ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਲਈ ਸੱਚੇ ਸੁੱਚੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਮਿਆਰ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰ ਕੇ ਕਲਚਰ ਦੇ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਵਰਤਾਰਾ ਵਰਤਾ ਕੇ ਕ੍ਰਿਯਾਸ਼ੀਲ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮਰਯਾਦਾ ਪੁਰਸ਼ੋਤਮ ਦੇ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਯਾਸ ਸਨ ੧੮੭੨ ਵਿਚ ਪਰਦੇਸ (ਰੋਗੂਨ) ਜਾ ਕੇ ਵੀ ਜਾਰੀ ਰਹੇ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਹੁਕਮ ਨਾਮੇ ਵਿਚ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਪਾਠ, ਸਦਾਚਾਰੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਨਾਲ ਸਮਾਜ ਦੇ ਅੰਧ ਦੇ ਪੂਰਨ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਮਾਜ ਦੀ ਸ਼੍ਰੇਣਤਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਮਸਤੀ ਵਿਚ ਇਕ ਵਾਰੀ ਫਰਮਾਇਆ ਸੀ, “ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਸੁੱਚਾ ਮੈਂ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਵੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਛਡਿਆ।”

ਜੁਗ ਜੁਗ ਸਤਿਗੁਰ ਧਰੇ ਅਵਤਾਰੀ

ਵਰਿਆਮ ਵਰਵਰੀ ੨੦੦੬

ਅਵਤਾਰ, ਗੁਰੂ, ਪੈਗੰਬਰ ਤੇ ਸੰਤ ਵਕੀਰ ਵੱਖ ਵੱਖ ਜਾਮਿਆਂ ਵਿਚ ਧਰਤੀ ਤੇ ਵਿਚਰਦੇ ਹਨ। ਸਾਰੀ ਮਨੁਖਤਾ ਨੂੰ ਇਕ ਸਮਾਨ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਅਵਤਾਰ ਤੇ ਗੁਰੂਆਂ ਨੂੰ ਸਿਸਟੀ ਕਰਤਾ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਵਰਤਾਰਾ ਵਰਤਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ - (ਭਗਵਤ ਗੀਤਾ-ਅਧਿਆਇ ਚਾਰ)

ਯਦਾ ਯਦਾਹਿ ਧਰਮਸ੍ਯ ਗਲਾਨਿਰ ਤਵਤਿ ਭਾਰਤ,
ਅਭਯਤਥਾਨਮ ਧਰਮਸ੍ਯ ਤਦਾਤਮਾਨੰ ਸਿਜਾਮਯਹਮ॥੩॥
ਪਰਿਤ੍ਰਾਣਾਯ ਸਾਧੂਨਾੰ ਵਿਨਾਸ਼ਾਯ ਚ ਦੁਸ਼ ਫ਼੍ਰਿਤਾਮ੍।
ਧਰਮ ਸੰਸਥਾਪਨਾਰਥਾਯ ਸੰਭਵਾਮਿ ਯੁਗੇ ਯੁਗੇ॥ ੪॥

ਅਜੇਹੀ ਘੋਸ਼ਣਾ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਵਿਚ ਵੀ ਦੁਹਰਾਈ ਹੈ। ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਵਪਾਰੀ ਬਣ ਕੇ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਆਏ ਸਨ ਅਤੇ ਬਿੱਲੀ ਵਰਗੀ ਦਾਅਖੇਰੀ ਨਾਲ ਇਥੇ ਰਾਜ ਕਰਨ ਲਗ ਪਏ। ਮਹਾਰਾਜ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜਦੋਂ ਖਾਲਸਾ ਰਾਜ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਹੁਕਮਰਾਨ ਲੁਧਿਆਣੇ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੇ ਹਠੀਲੇ-ਜੋਸ਼ੀਲੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲੈ ਰਹੇ ਸਨ। ਪਹਿਲਾਂ ਬੂਟੇ ਬਾਹ ਤੋਂ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਲਿਖਵਾਇਆ ਗਿਆ ਤੇ ਫੇਰ ਕੈਪਟਨ ਮਰੇ ਨੇ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਡੰਗੂ ਕੋਲੋਂ ਇਸ ਕੌਮ ਦੀ ਗੋਰਵ ਚੇਤਨਾ ਦੀ ਪੂਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੂਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲੈ ਕੇ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਾਹੋਰ ਦੇ ਵੇਖੀ-ਸਿੱਖ ਸਰਦਾਰਾਂ ਨਾਲ ਗਠਜੋੜ ਕੀਤੀ। ਅਜਿਹੇ ਵੇਖੀ ਡੰਗਰੇ, ਮਿਸਰ ਬਾਹਮਣ ਤੇ ਹੋਰ ਅਣਮੌਤੀਆਂ ਦੀ ਸੁਆਰਥ ਲਿਪਸਾ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖ (ਆਡੰਬਰੀ) ਬਣਾਇਆ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ, ਅਫ਼ਿਰਾਘਨਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਕੌਮ ਨੇ ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਉਹ ਸਾਰੀ ਹਕੀਕਤ ਸੰਤ ਸਿਪਾਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅੱਖੀਂ ਦੇਖੀ ਸੀ ਤੇ ਦੂਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਉਸਦੇ ਨਤੀਜੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪਰਗਟ ਘੋਰੇ ਸੀ। ਅਜੇਹੀ ਰਵਿੱਖ ਬਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਮਸਤਾਨੇ ਦੇ ਬੋਲੇ ਸਮਝ ਕੇ ਹਾਸੀ ਵਿਚ ਉਡਾਇਆ ਗਿਆ ਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਬੇਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਨਾਹੋਰ ਵਿਚ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਬੈਂਡ ਵਜਵਾ ਕੇ ਅਜਿਹੀ ਰਵਿੱਖਤ ਨੂੰ ਵਰਤਨ ਲਈ ਜਿਵੇਂ ਆਪ ਹੀ ਸੱਦਾ ਦੇ ਦਿਤਾ ਸੀ।

ਜੀਵਨ ਚਰਿਤ-ਪੰਛੀ ਝਾਤ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਤੱਖ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਹੇਠਲੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਤੇ ਚਿਤਰਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ—

੧. ਅਵਤਾਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ (੩ ਵਰਵਰੀ ੧੮੧੬) ਤੋਂ

ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਘੁੜਸਵਾਰ ਨੌਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਰੈਜੀਮੈਂਟ ਵਿਚ ਭਰਤੀ ਹੋਣ ਤਕ। ਇਸ ਕਾਲ ਵਿਚ ਆਪ ਦੀ ਬਾਲ ਲੀਲਾ, ਕਿਰਤ ਲੀਲਾ, ਤੇ ਗ੍ਰਹਿਸਤ ਦਾ ਆਰੰਭ ਵਾਰਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

੨. ਵੇਜ ਦੀ ਨੌਕਰੀ (੧੮੩੬) ਤੋਂ ਮੁਦਕੀ ਜੰਗ ਸਮੇਂ (੧੮੪੫) ਨੌਕਰੀ ਛੱਡ ਕੇ ਆਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਵੇਜ ਦੀ ਛਾਵਨੀ ਵਿਚ ਨਿਰਮਲੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਹੋਣ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਆਪਦੇ ਹੁਕਮਨਾਮਿਆਂ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸੰਨ ੧੮੪੧ ਵਿਚ ਆਪਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਾਲ ਬੁਰਫਾ ਗਰਦੀ ਵਿਚ “ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਰੈਜੀਮੈਂਟ” ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਮਸ਼ਹੂਰ ਰੈਜੀਮੈਂਟ ਨੂੰ ਪਿਸ਼ੌਰ ਤੋਂ ਖਜ਼ਾਨਾ ਲਿਉਣ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਮਿਲੀ। ਹਜ਼ਰੋ ਜਾ ਕੇ ਉਧਰੋਂ ਖਜ਼ਾਨਾ ਤੁਰਨ ਦਾ ਸਮਾਚਾਰ ਮਿਲਿਆ। ਇਥੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਾਲਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਅਮੋਲਕ ਖਜ਼ਾਨੇ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਈ। ਨਾਮ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਾਲ ਆਪ ਦੀ ਮਸਤੀ ਵਿਚ ਘਈ ਅਗੰਮੀ ਕੌਤਕ ਹੋਏ ਅਤੇ ‘ਮਸਤਾਨਾ’ ਕਰਕੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੋਏ। ਇਸ ਮਸਤੀ ਦੇ ਕਾਇਲ ਅਤੇ ਗੁਰਫਾਈ ਮਗਰੋਂ ਫ਼ਰੋਸ਼ੇਮੰਦ ਸੇਵਕ ਸਹਿਯੋਗੀ ਬਣੇ।

੩. ਵੇਜ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਛੱਡ ਕੇ ਸਾਲ ਭਰ ਮਸਤ ਰਹਿਣਾ ਤੇ ਇਕਲਿਆਂ ਹਜ਼ਰੇ ਜਾਣਾ। ਇਸ ਫੇਰੀ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ “ਮਾਲ ਵੇਂਦ੍ਰ” ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ ਵਾਪਸੀ ਤੇ ਆਪ ਵੇਤੀ ਨਾ ਮਿਲਣ ਕਰਕੇ ਜਲ ਉਤੇ ਡੁਰ ਕੇ ਲੰਘੇ, ਫੇਰ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਆ ਕੇ ਵਿਹਾਰ ਖੇਤੀ ਦਾ ਆਰੰਭਿਆ। ਮਗਰੋਂ ਮਾਮੇ ਨਾਲ ਦਿਰੋਜਪੁਰ ਕਿਲੇ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਵਿਚ ਵੀ ਵੰਦਗੀ ਰਾਹੀਂ ਕਈ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੂੰ ਕੌਤਕ ਦਿਖਾਏ। ਫੇਰ ਮਾਮੀ ਦੀ ਭਾਈਵਾਲੀ ਵਿਚ ਦੁਫ਼ਾਨਦਾਰੀ ਆਰੰਭੀ ਅਤੇ ਤਪ-ਵੰਦਗੀ ਦਾ ਨਿਯਮ ਵੀ ਨਿਭਾਇਆ। ਸੰਨ ੧੮੫੭ ਦੇ ਬੁਰੂ ਵਿਚ ਹਜ਼ਰੋ ਸਾਹਿਬ ਗਏ ਜਿਥੇ ਅਜਿਤੇ ਰੰਧਾਵੇ ਦੀ ਗੋਸ਼ਟਿ ਅਤੇ ਗੁਰਿਭ ਨਾਮੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਕ ਪਰੀਖਿਆ ਮਿਥੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਅਜਿਤੇ ਰੰਧਾਵੇ ਦੀ ਗੋਸ਼ਟਿ (ਸਲੋਕ ੪੫) ਅਨੁਸਾਰ

ਪਾਨਾ ਬੀੜਾ ਹਥਿ ਕਰ ਸਤਿਗੁਰ ਭਏ ਬਸੀਠ॥

ਆਰੀ ਗਨਕਾ ਉਠਿ ਖੜੀ ਆਉ ਹਮਾਰੇ ਮੀਤ॥

ਪਰਮਾਰਥ ਦੇ ਅੰਤਲੇ ਅੰਸ— “ਗਨਕਾ ਤੇਰੀ ਅਰਦਾਸ ਗੁਰੂ ਸੁਣੀ ਵੇ ਤਲਾ॥ ਇਕ ਨਉਂ ਮਹੀਨਾ ਤੇਰੇ ਵਿਚ ਗੁਪਤਿ ਹੋਇ ਖੋਲੀਯੋ। ਗੁਰੂ ਕਾ ਬਚਨ ਅਕਾਰਥ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਤਲਾ ਤੇਰੀ ਅਰਦਾਸ ਸੁਣੀ। ਸੁਣ ਕੇ ਸਾਂਗ ਬਖਸ਼ਿਆ। ਬਚਾ ਅਜਿਤਿਆ ਗਨਕਾ ਕਹੈਸੀ ਗੁਰੂ ਮੰਨੇਗਾ। ਗਨਕਾ ਪਿਛੇ

ਕੋਈ ਕੋਟਿ ਪਾਪੀ ਬਖਸੇ ਜਾਨਿਗੇ। (ਗੁਰੂ) ਤਿਸੁ ਗਨਕਾ ਦੇ
ਘਰ ਨਿਵਾਸ ਕਰੇਗਾ, ਮਹੀਨੇ ਨਹਿ॥ ਲੋਕੀ ਜਾਨਣਕੇ ਜੋ
ਗੁਰੂ ਕੋਈ ਨਾਹੀ॥ ਗੁਰੂ ਕਿਥੇ ਰਹਿਦਾ ਹੈ॥

“ਪਰ ਵਰੁ ਯਾਰਾਵਾਂ ਜਾਮਾ ਗਨਕਾ ਰੂਪ ਹੋਇ ਨਹਿ
ਮਹੀਨੇ ਗੁਪਤ ਵਰਤੇਗਾ॥

ਜਬ ਦਸਵਾਂ ਜਾਮਾ ਬਦਲੇਗਾ।

ਅਰ ਯਾਰਵਾਂ ਗੁਪਤਿ ਵਰਤੇਗਾ॥”

ਤਾਂ ਪਿਛੇ ਆਪੇ ਆਪਣੀ ਹੋਇ ਵਰਤੇਗੀ। ਕੋਈ ਕਿਸੇ
ਕੋਊ ਬਢੇਗਾ ਨਾ ਹੀ। ਮਨ ਭਾਂਦੀ ਸਿਖੀ ਚਲੇਗੀ। ਬੇਤੇ ਹੀ
ਪੰਥਿ ਗੁਰੂ ਕੇ ਘਰਿ ਵਿਚ ਹੋਇ ਜਾਵਨਿਕੇ। ਐਸੀ ਬਲ
ਖਰਾਬ ਕਰੇਗੀ। ਏਥੇ ਪਿਤਾ ਕੇ ਬੇਟੇ ਕੋਇ ਕਿਸੇ ਸੋ ਨਾ
ਰਲੇਗਾ॥”

ਸੰਤ ਦਾਸ ਫਿੱਬਰ ਦੀ ਜਨਮਸਾਖੀ ਵਿਚ ਵੀ ਦਰਜ ਹੈ-
ਅਜਿਤਾ ਸੁਨ ਗੁਰ ਤੋਹਿ ਸੁਨਾਵੇ॥

ਪੁਨ ਦਸਵੇਂ ਗੁਰ ਸਾਗ ਦਿਖਾਵੇ॥

ਗਨਕਾ ਗੁਰ ਆਪੇ ਚਲ ਜਾਵੇ॥

ਪੂਰਨ ਸਿਖ ਰਿਏ ਨਹ ਡੋਲਾਵੇ॥

ਇਸ ਗਨਕਾ ਦਾ ਪ੍ਰਕਰਣ ਗੁਰਿਡਨਾਮੇ ਵਿਚ ਇਸ
ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਰਜ ਹੈ—

ਭੀਨ ਮਾਸ ਖਟ ਰਹੇਗੇ ਗੁਰਿ ਗਨਕਾ ਮੁਰਿਡ॥

ਉਦਰ ਲੈਪ ਅੰਡਾ ਸਹਿਤ ਸੋ ਸਾਖੀ ਬ੍ਰਹਮੰਡ॥

ਇਹ ਗਨਕਾ ਉਹੀ ਸੀ ਜਿਸ ਬਾਬਤ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ
ਜੀ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ-ਗਨਿਕਾ ਪਾਪਟਿ ਹੋਇਕੈ ਪਾਪਾ ਦਾ
ਗਲਿ ਹਾਰੁ ਪਰੇਤਾ॥੨੭/੧੦ਵਾਰ॥ ਇਹ ਗਨਕਾ ਮਾਈ ਪ੍ਰਭੀ
ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਅਚਤਰੀ ਅਤੇ ਨਾਮ ਜਪ ਕੇ ਬਬਦ ਪ੍ਰਕਾਸ਼
ਹੋਇਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਪਹਿਰਾ ਇਸ ਦੇ ਅੰਦਰ
ਟਿਕਾ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਫੇਰੀ
ਵਿਚ ਪਹਿਲਾ ਮਾਈ ਪ੍ਰਭੀ ਨੂੰ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਕੇ ਉਸਦੇ ਅੰਦਰ
ਗੁਰੂ ਜੋਤਿ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਪਹਿਚਾਣ ਕੇ ਪਰੀਖਿਆ ਪਾਸ
ਕਰ ਲਈ ਤੇ ਫੇਰ ਗੁਰ ਗੱਦੀ ਦੀ ਦਾਤ ਤੇ ਪੰਥ ਸਾਜਨਾ ਦੀ
ਆਗਿਆ ਮਿਲੀ॥

੪. ਗੁਰੂਦਾਤ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸੰਤ ਖਾਲਸਾ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼
(ਵੇਸਾਖੀ ੧੮੫੭) ਨੂੰ ਕੀਤਾ ਤੇ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ
ਮਾਈਆਂ ਨੂੰ ਖੰਡੇ ਪਾਹੁਲ ਫਕਾਇਆ। ੩ ਜੂਨ ੧੮੬੩
ਖੋਟਿਆ ਦੇ ਮੇਲੇ ਤੇ ਸਾਮੂਹਿਕ ਆਨੰਦ ਬਾਰਜ ਕਰਨ ਲਈ
ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਆਨੰਦ ਮਰਯਾਦਾ ਪਰਗਟ ਕੀਤੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ
ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਉਚਾਰੀ ਚਾਰ ਲਾਵਾਂ ਦੇ ਪਾਠ- ਚਾਰੀ ਫੇਰੇ

ਕਰਾਕੇ ਥਾਹਮਣਾਂ ਦੀ ਸਪਤਪਦੀ (ਸਤ ਫੇਰਿਆਂ) ਦਾ ਜੁਲਾ
ਲਾਹ ਕੇ ਨਜਰਬੰਦੀ ਲਈ।

੫. ਨਜਰਬੰਦੀ (ਜੂਨ ੧੮੬੩) ਤੋਂ ਹੋਲਾ ਮਹੱਲਾ
ਆਨੰਦਪੁਰ ਜਾਣਾ (੧੮੬੭ ਮਾਰਚ)। ਇਸ ਸਮੇਂ ਨਾਮਧਾਰੀ
ਸੰਯਤ ਨੂੰ ਸਵਾ ਲੱਖ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਲੱਖ ਭਰ ਪੁਜਾਣਾ। ਮਹਿਕਮਾ
ਭਾਕ ਤੇ ਹੋਰ ਬੁਟਨੀਤਬ ਤਿਆਗਿਆਂ।

੬. ਹੋਲਾ ਮਹੱਲਾ (ਮਾਰਚ ੧੮੬੭) ਤੋਂ ਸਾਕਾ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ
(੧੪-੧੫ ਜੂਨ ੧੮੭੧) ਭਕ।

੭. ਸਾਕਾ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ (ਜੂਨ ੧੮੭੧), ਸਾਕਾ ਰਾਏਕੋਟ
(ਜੁਲਾਈ ੧੮੭੧), ਸਾਕਾ ਮੋਰਿਭਾ ਤੇ ਫੇਰ ਮਾਘੀ ਦਾ ਮੇਲਾ
(੧੨ ਜਨਵਰੀ ੧੮੭੨)। ਸਾਕਾ ਮਲੇਰ ਕੋਟਲਾ ਤੇ
ਜਲਾਵਤਨੀ (੧੮ ਜਨਵਰੀ ੧੮੭੨)

੮. ਪਰਦੇਸ ਜਨਵਰੀ ੧੮੭੨ ਤੋਂ ਨਵੰਬਰ ੧੮੮੧
ਤਕ ਜਦੋਂ ਭਾਈ ਨਾਨੂ ਸਿੰਘ ਵੀ ਮੁੜ ਆਇਆ ਸੀ।

੯. ਮਰਮੋਈ ਏਕਾਂਤ ਵਾਸ ੨੫ ਨਵੰਬਰ ੧੮੮੫ ਤਕ
ਤੇ ਫੇਰ ਅਲੋਪ ਹੋਣਾ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਲਿਜੁਗ ਵਿਚ ਸਤਿਜੁਗ ਵਰਤਾ ਕੇ ਯੁਗ
ਪਹਿਚਾਨ ਦੇ ਬਾਰਜ ਉੱਤੇ ਵੀ ਇਕ ਵਾਰੀ ਪਰਦਾ ਪੈ ਗਿਆ।
ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਨਮ ਸਮੇਂ ਇਕ ਮਸ਼ਕ ਨਿਕਲੀ ਸੀ ਅਤੇ ਮਗਰੋਂ
ਨਾਰਾਇਣ ਰੂਪੀ ਭਾਲ ਮਾਂ ਕੋਲ ਖੇਡਣ ਲਗ ਪਿਆ ਸੀ,
ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਲੋਪ ਹੋਣ ਸਮੇਂ ਅੰਗ੍ਰੇਜਾਂ ਵਲੋਂ ਦੇਹਾਂਤ ਦਾ
ਸਮਾਚਾਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਇਹ ਦੇਹਾਂਤ ਪੇਸ਼ਿਚ ਨਾਲ ਹੋਇਆ
ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਪਰ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਫੋਟੋ ਕਾਪੀਆਂ ਨੂੰ
ਪੁਸਤਕ ਰੂਪ ਦੇ ਕੇ ਹਿਸਟੋਰੀਅਨ ਨੇ ਸਿੱਧ ਕੀਤਾ ਕਿ ਨਵੰਬਰ
੧੮੮੫ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ਿਚ ਨਾਲ ਮਰਮੋਈ ਜੇਲ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਕੈਦੀ
ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਅਪ੍ਰਸ਼ਟ ਸੁਭਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ
ਕਿਤੇ ਹੋਰ ਇਕਾਂਤ ਸਥਾਨ ਤੇ ਭੇਜਣ ਦੀ ਵਾਰਤਾ ਵੀ ਹਕੀਕਤ
ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਜਦੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ
ਅਲੋਪ ਹੋਣ ਦਾ ਨਿਸ਼ਚਾ ਹੀ ਕਰ ਲਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ ਫੇਰ
ਕਿਹੜੀ ਜੇਲ ਰੋਕ ਸਕਦੀ ਸੀ ? ਪਰਦੇਸ ਜਾਣ ਲਗਿਆ
ਕਾਲੀ ਕੰਬਲੀ ਦੀ ਬੁੱਕਲ ਮਾਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸਤਿਜੁਗੀ ਕਾਰ
ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕਾਰ ਨੂੰ ਇਕ ਅਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਆਵਰਣ ਵਿਚ
ਢਕ ਲਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਭਵਿੱਖ ਗਾਥਾ ਕਾਲ ਅਜੇ ਪ੍ਰਗਟ
ਹੋਣਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਦੋਕਾਲ ਗਾਥਾ ਨੂੰ ਅਲਪ ਵਿਰਾਮ॥

੧੬੨- ਏ ਗਰੇਨ ਮਾਰਬੀਟ

ਮਧਿਆ ਮਾਰਗ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ।

੯੮੮੮੨-੧੩੩੬੦

- ਵਰਿਆਮ ਵਰਵਰੀ ੨੦੦੬

ਕੁਕਾ ਲਹਿਰ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਕੁਕਾ ਲਹਿਰ ਦਾ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਬੜਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸੀ। ਕੁਕਿਆਂ ਦਾ 'ਗੁਰੂ-ਬਿਹਾ' ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸੀਨਿਆਂ ਵਿਚ ਛੇਕ ਪਾ ਦੇਂਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਕੇਵਲ ਬਿਹਾ ਦੀਆਂ ਪੀੜਾਂ ਨਾਲ ਕੁਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਗੋਂ ਅੰਬਰੂਆਂ ਦੀਆਂ ਝੜੀਆਂ ਲਾ ਕੇ ਰੋਂਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਿਹਾ, ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਬਿਹਾ ਸੀ। ਇਹੋ ਬਿਹਾ ਸੁਫੀਆਂ ਵਿਚ ਸੀ। "ਖੁਲ੍ਹੇ ਵਾਲ ਗਲੇ ਵਿਚ ਮੇਰੇ" ਇਹ ਤਸਵੀਰ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦਾ ਸੀ।

ਹਰ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਕੁਕਾ ਸੀ। ਖੁੱਕੇ ਅੱਤ ਸਾਦਾ ਜੀਵਨ ਜੀਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦੇਂਦੇ ਸਨ। ਨਾਮ ਜਪਣਾ ਅਤੇ ਨੱਕ ਕਮਾਈ ਕਰਕੇ ਫਕਟਾ ਅਤੇ ਫਕਾਉਣਾ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਿਹਾ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ। ਸਣੇ ਬੇਸੀ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨਾ। ਚਿੱਟੀ ਉਨ ਦੀ ਮਾਲਾ ਗਲੇ ਵਿਚ ਪਾਉਣੀ ਤੇ ਸਿਮਰਨ ਵੇਲੇ ਗਿਣਤੀ ਦਾ ਪੂਰਾ ਖਿਆਲ ਰੱਖਣਾ। ਮਾਸ ਬਰਾਬ ਤੋਂ ਅੱਤ ਪ੍ਰਹੇਜ਼ ਕਰਨਾ। ਦੁੱਧ ਚਿੱਟੇ ਕਪੜੇ ਪਾਉਣੇ ਅਤੇ ਚਿੱਟਾ ਡੇ ਸਿੱਧਾ ਟਸਤਾਰਾ ਸਜਾਉਣਾ। ਥਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਛੋਟੇ ਡਾਈ ਕੁੰਦਨ ਸਿੰਘ ਉੱਪਰ ਨਾਮਧਾਰੀ ਲਹਿਰ ਦਾ ਬੜਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਪੱਕਾ ਨਾਮਧਾਰੀ ਬਣ ਗਿਆ। ਨਾਮਧਾਰੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਅੱਤ ਘਿਰਣਾ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਚਿੱਟਾ ਖੰਦਰ ਪਹਿਨਦੇ ਸਨ।

ਕੁੰਦਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਵੱਡੇ ਭਰਾ ਜਿੰਨਾ ਕੱਦ ਘਰ ਲਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਹੱਸਾ ਖਿੱਚ ਕੇ ਆਪਣਾ ਦਮ ਪੱਕਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਛੇ ਝੂਟ ਲੰਮੇ ਕੱਦ ਦਾ, ਦੁੱਧ ਵਰਗੀ ਚਿੱਟੀ ਪੁਸ਼ਾਕ ਵਾਲਾ ਕੁੰਦਨ ਸਿੰਘ ਆਪਣਾ ਕੋਈ ਸਾਨੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰੱਖਦਾ। ਉਸ ਦਾ ਹਾਟੀਆਂ ਵਿਚ ਬੜਾ ਫੇਅਰ ਸੀ। ਹਾਟੀ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ, "ਕੋਈ ਡੀ ਮਾਈ ਦਾ ਨਾਲ ਕੁੰਦਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਇਕ ਭਾਗ ਨਹੀਂ ਸਹਾਰ ਮਕਦਾ। ਉਸ ਦੀ ਭਾਗ ਨਹੀਂ ਮੁਤਦੀ ਸੀ। ਪਰ ਏਡਾ ਬਲੀ ਹੋਣ ਤੇ ਡੀ ਉਹ ਨਿਰਮਾਣ ਸੀ। ਆਪਣੇ ਵੱਡੇ ਭਰਾ ਥਾਬਾ ਖੜਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸੀ, ਜੈਸਾ ਸ੍ਰੀ ਲਛਮਣ ਦਾ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਨਾਲ ਸਨੇਹ ਸੀ। ਉਹ ਜਾਣਦਾ ਸੀ ਕਿ ਸਾਡੀ ਪਾਲਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਜਿਥੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਸਨ, ਉਥੇ ਵੱਡਾ ਭਰਾ ਡੀ ਸੀ।

ਕੁੰਦਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੱਚ ਮੁੱਚ ਕੁੰਦਨ ਸਨ, ਉਹ ਲੰਡ ਪੇਟ ਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਬਹਾਦਰਾਂ ਵਾਂਗ ਰੋਪਾਂ ਦੇ ਅੱਗੇ ਖੜੇ ਕੇ ਹੱਸਦਾ ਰੋਪ ਦੇ ਗੀਲੇ ਨਾਲ ਉੱਡ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਡੁੱਬਾ ਡੁੱਬਾ ਹੋ ਕੇ ਖਿਲਰ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਵੇਲਕੀ, ਚਿਮਟਾ*, ਛੋਟੇ ਤੇ ਖੜਕਾਲਾ ਨਾਮਧਾਰੀ ਵੀਰਾਂ ਦੀ ਦੇਵ ਹੈ।

ਪੁਸਤਕ—ਉਜਲ-ਦੀਦਾਰ, ਨਿਰਮਲ-ਆਚਾਰ
ਥਾਬਾ ਖੜਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਦਰਸ਼ਨ
ਲੇਖਕ ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੇਠ
ਥਾਬਾ ਕੁੰਦਨ ਸਾਹਿਬ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਸ੍ਰੀ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਾਹਮਣੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ
ਥਾਬਾ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭਗੀਦ ਦਵਤਰ ਦਾ ਮਾਸਕ ਪੱਤਰ ਅਗੰਮਤਾ
ਪੰਨਾ ੫੧-੫੨ ਵਿਚੋਂ ਧੰਨਵਾਦ ਸਹਿਤ

* ਚਿਮਟਾ ਨਾਮਧਾਰੀ ਵੀਰਾਂ ਦੀ ਦੇਵ ਨਹੀਂ — ਸੰਪਾਦਕ

ਜਿਥੇ ਜਿਥੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਚੋਰੀ ਯਾਰੀ ਤੇ ਲੋਕ ਹਟਾਇ ਦਿਤੇ
ਠੱਗੀ ਝੂਠ ਕੁਰ੍ਹੀਤੀਆਂ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਰਸਤੇ ਧਰਮ ਦੇ ਲੋਕ ਚਲਾਇ ਦਿਤੇ
ਭਾਛੂ ਧਾੜਵੀ ਚੁਲਮ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸੱਤ ਖਾਲਸੇ ਲੋਕ ਬਣਾਇ ਦਿਤੇ
ਮਹਾ ਘੋਰ ਕਲਯੁਗ ਦੇ ਸਮੇਂ ਅੰਦਰ ਸਮੇਂ ਸਤਿਗੁਰੀ ਗੁਰਾਂ ਵਰਤਾਇ ਦਿਤੇ
ਮੜੀਆਂ ਬੁੱਤਾਂ ਪੁਜਣਾ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਮ ਜਪਾਇ ਦਿਤੇ
ਡਵਜਲ ਤਰਨ ਨੂੰ ਲੋਕ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘਾ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਜਹਾਜ਼ ਚੜ੍ਹਾਇ ਦਿਤੇ

— ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਭਗਲੀ

ਵਰਿਆਮ ਵਰਵਰੀ ੨੦੦੬

੨੩

ਸੰਨ ੧੯੪੭

—ਇਦਰਜੀਤ ਹਸਨਪੁਰੀ

ਵਾਹ ਸੰਤਾਲੀ ਵਾਹ
ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਪਲਟ ਗਈ
ਬੰਦਾ ਪਿਆ ਕੁਰਾਹ
ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਪਲਟ ਗਈ
ਸਿਆਸਤ ਨੇ ਉਹ ਰੋਗਤ ਚਾੜ੍ਹੀ
ਦੁਬਸਤ ਬਣ ਗਏ ਆੜੀ ਆੜੀ
ਚੱਲੀ ਚੰਦਰੀ 'ਵਾ
'ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਪਲਟ ਗਈ
ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਸੀ ਹਮਦਰਦੀ
ਪਾ ਕੇ ਖੜ੍ਹ ਗਏ ਵੱਜੀ ਵਰਦੀ
ਸੁਰੂ ਹੋਈ ਠਾਹ ਠਾਹ
ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਪਲਟ ਗਈ
ਅਕਲ ਦੇਹਾਂ ਨੇ ਫਿੱਕੇ ਟੋਗੀ
ਦੇਹਾਂ ਪੱਲੇ ਪਈ ਮਲੰਗੀ
'ਦੋਲਤ' ਲਈ ਗੁਆ
ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਪਲਟ ਗਈ
ਪੱਤ ਫੜਾ ਬੇਗਾਨੇ ਹੱਥੀ
ਥਾਲਖ ਨਾ ਲਈ ਅਪਣੇ ਮੱਥੀ
ਰਹੇ ਨੇ ਹੁਣ ਪਛਤਾ
ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਪਲਟ ਗਈ
ਹੁੱਲ੍ਹੇ ਬੰਰ ਹਾਂ ਸਾਫ਼ਟ ਲੱਗੇ
ਦੀਵਾ ਵੇਰ ਪਿਆਰ ਦਾ ਜੰਗੇ
ਹਸਨਪੁਰੀ ਕੁਝ ਗਾ
ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਪਲਟ ਗਈ
ਆ ਉ ਯਾਰਾ ਆ
ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਪਲਟ ਗਈ
ਜਫੀਆਂ ਲਈਏ ਪਾ
ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਪਲਟ ਗਈ

ਕੀ ਸੰਸਾਰ ਬਣਾਇਆ

—ਇਦਰਜੀਤ ਹਸਨਪੁਰੀ

ਓ ਰੱਬਾ ਇਹ ਤੂੰ ਕੀ ਸੰਸਾਰ ਬਣਾਇਆ
ਥਿੱਲੀਆਂ ਦਾ ਇਨਸਾਫ਼ ਹੈ ਏਥੇ ਮੁਨਸਿਫ਼ ਬਾਦਰ ਕਰਦਾ
ਜੱਚ ਦੀ ਕਿਸਤੀ ਭੁਬਦੀ ਏਥੇ ਭੂਨ ਦਾ ਪਰਬਤ ਤਰਦਾ
ਤੇਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਜੋਰਾਵਰ ਖਾਵੇ ਹੋਥ ਪਰਾਇਆ
ਓ ਰੱਬਾ ਇਹ ਤੂੰ

ਦੁਖੀਆਂ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਥਿਉਂ ਤੂੰ ਨਹੀਂ ਹੋਰਾਰਾ ਭਰਦਾ
ਇਉਂ ਨਗਦਾ ਦੇ ਤੂੰ ਵੀ ਪੈਸੇ ਵਾਲੇ ਕੋਲੋਂ ਭਰਦਾ
ਬੰਦੇ, ਬੰਦੇ ਦੇ ਵਿਚ ਏਨਾ ਫਰਕ ਤੂੰ ਬਾਹਰੋਂ ਪਾਇਆ
ਓ ਰੱਬਾ ਇਹ ਤੂੰ

ਸੁਣ ਕੇ ਤੂੰ ਫਰਿਆਦ ਅਲਾਹੀ ਰਹਿਨੇ ਚੁੱਪ-ਚਪੀਤਾ
ਥਾਥੇ ਨਾਨਕ ਨੇ ਵੀ ਤੇਰੇ ਤੇ ਗਿਲਾ ਸੀ ਇਹੋ ਕੀਤਾ
ਏਤੀ ਮਾਰ ਪਈ ਕੁਰਲਾਣੇ ਤੇ ਕੀ ਦਰਦ ਨਾ ਆਇਆ
ਓ ਰੱਬਾ ਇਹ ਤੂੰ

ਨਾ ਮਿਸਾਲ ਹੈ ਇਸ ਧਰਤੀ ਤੇ ਬੰਦਾ ਰਚਨਾ ਤੇਰੀ
ਥੰਦੇ ਇਹ ਸੂਰਜ ਹਸਨਪੁਰੀ ਤੇ ਥੰਦੇ ਇਹ ਰਾਤ ਹਨੇਰੀ
ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਬੰਦੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਿਉਂ ਸੈਰਾਨ ਬਣਾਇਆ
ਓ ਰੱਬਾ ਇਹ ਤੂੰ

ਕੰਠੀ, ਗਡਾਵਾ ਥਾਂਦੀ ਦਾ ਥਰੀਕਾ ਚੋਕ, ਫਿਰੋਜਪੁਰ ਰੋਡ

ਲੁਧਿਆਣਾ ੧੪੨੦੨੧

ਫੋਨ : ੦੧੬੧-੨੮੦੨੪੩੩, ਸਿ : ੯੮੧੫੧-੨੫੬੪੧

ਉਮੀਦ / — ਕੁਲਵੰਤ ਅੱਜਲਾ

ਸਾਡੇ ਸੀਨਿਆ 'ਚ ਜੀਉਂਦਾ ਭਾਵੇਂ ਭੱਤਾ ਜੇਹਾ ਜੋਰਾ
ਸਾਨੂੰ ਪੂਰੀ ਹੈ ਉਮੀਦ ਆਉਂਦੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਸਵੇਰਾ
ਹਾਂ ਕਿਰਾਇਆ ਦੇ ਪੱਕੇ ਤੇ ਬੰਦ ਬੰਦ ਬਟਵਾਏ
ਅਸੀਂ ਬੇਪਰੀਆਂ ਲੁਹਾਈਆਂ, ਰਣਭੂਮੀਆਂ ਦੇ ਜਾਏ
ਹੈ ਉੱਡਣ ਦੀ ਲੋਚਾ, ਰਹੇ ਭੂਟ ਭੂਟ ਕ੍ਰਿਹਾਏ
ਸਾਡੇ ਰਾਹਾਂ 'ਚ ਬਦੀਆਂ ਨੇ ਕੰਢੇ ਕੀ ਵਿਛਾਏ
ਅਸੀਂ ਸੁਨੀਆਂ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਸਬਕ ਮੌਤ ਵਾਲੇ ਪੜ੍ਹੇ
ਅਸੀਂ ਹਾਰਿਆ ਨਾ ਜੇਰਾ, ਭਾਥੇ ਥਾਵਾਂ ਨਾਲ ਲੜੇ
ਅਸੀਂ ਟੁੱਟੇ ਕੀ ਬਥੇਰਾ ਅਸੀਂ ਭੁਰੇ ਕੀ ਬਥੇਰਾ
ਸਾਨੂੰ ਰੋਕਦਾ ਰਿਹਾ ਪੈਰ ਪੈਰ 'ਤੇ ਹਨੇਰਾ
ਭਾਵੇਂ ਭੁਭਟ ਭੁਭਟ ਕਰਨ ਸਾਡੇ ਜੇਟਾਂ ਵਾਲੇ ਦੀਰੇ
ਅਸੀਂ ਰੋਰ ਕੀ ਰਾਹੁੰਦੇ ਬੰਦਾ ਅਣਖ ਨਾਲ ਜੀਵੇ
ਅਸੀਂ ਹਰਫਾਂ ਦੀ ਲੋਅ ਹਰ ਹਾਲਤ ਵੇਲਾਵਾਂਗੇ
ਅਸੀਂ ਆਖਰੀ ਸਵਾਸ ਭੀਕ ਪੰਧ ਤੁਝਨਾਵਾਂਗੇ
ਬੇਬਕ ਬਹੁਤ ਕੁਝਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹਨੇਰੇ ਵਾਲਾ ਰੋਗ
ਏਹਨੂੰ ਲਾਜ਼ਮੀ ਮਿਟਾਉਣਾ ਸਾਡੀ ਏਹੋ ਹੈ ਉਮੀਦ
ਸਾਡੇ ਸੀਨਿਆ 'ਚ ਜੀਉਂਦਾ ਭਾਵੇਂ ਭੱਤਾ ਜੇਹਾ ਜੋਰਾ
ਸਾਨੂੰ ਪੂਰੀ ਹੈ ਉਮੀਦ ਆਉਂਦੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਸਵੇਰਾ।

੯੭ ਮਾਡਲ ਟਾਊਨ, ਕਪੂਰਥਲਾ

ਸੱਚਾ ਆਚਾਰ / —ਮਹਿਮਾ ਸਿੰਘ ਹਲਵਾਰਾਈ

ਬਚਪਨ ਦੇ ਵਿਚ ਚਿਤਵਿਆ ਹੁੰਦਾ .

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ
ਕਿਸੇ ਕਿਸੇ ਦਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ
ਉਹ ਸੁਪਨਾ ਸੰਪੂਰਨ ..

ਸਮੇਂ ਦੇ ਵਾ-ਫਰੋਲਿਆ ਦੇ ਵਿਚ
ਰੁਲ ਜਾਂਦੇ ਬਹੁਤੇ ਬਚਪਨ
ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ
ਚਾਣਚਕ ਹੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਖੋਭ ਸੰਪੂਰਨ

ਉਂਜ ਤਾਂ ਬੜ੍ਹਤ ਦੇ ਬੇਲ, ਬਹੁਤੇ ਬੰਦੇ
ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬੜ੍ਹਤ ਸਮਝਦੇ .. ਰੱਬ ਸਮਝਦੇ
ਇਕ ਦਿਨ ਢਹਿ-ਢੇਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਸਾਰੇ ਹੋਏ

ਬਹੁਤ ਵਾਰੀ ਵੇਖਣ ਜੰਘਾ ਕੇ ਹੀ
ਬੰਦੇ ਦੇ ਇਹ ਗੱਲ ਪੱਲੋਂ ਪੈਂਦੀ
ਕਿ ਸਹਸ ਸਿਆਣਪਾ ਲਖ ਹੋਇ
ਤੇ ਇਕ ਨਾ ਚਲੇ ਨਾਲ ॥
ਕੀਮਤ ਸਹੀ ਪਕਾਉਂਦਾ ਇੱਥੇ
ਸਿਰਫ 'ਸੱਚਾ ਆਚਾਰ' ।

ਤੁਹ ਨਿਵਾਸ ਹਲਵਾਰਾ, (ਲੁਧਿਆਣਾ) 141107

ਹੋ ਵਟਜਾਰੇ !

—ਦਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਤਰਸ
ਸਿਡਨੀ, ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ

ਹੋ ਵਟਜਾਰੇ! ਪੜ੍ਹੀ ਜੇ ਵਿੱਦਿਆ ਕਰਮ ਕਰ
ਇਸ ਥਾਂ ਭੀ ਪਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ, ਮੋਹ ਦਾ ਇਹ ਦਰਿਆ

ਇਨਾ ਹੀ ਉਪਕਾਰ ਏਸ ਦਾ, ਮੰਝਧਾਰ ਲਈ ਹੋਏ ਸਹਾਈ
ਤਾਂ ਭੀ ਪੂਰਨ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਹੋਈ, ਜੀਵਨ ਉਠਦੀ ਸਭ ਕਠਨਾਈ

ਸਾਥੀ ਹੈ ਤਾਂ ਬਸਰਤ ਬਣ ਜਦੇ, ਜੇ ਪੈਰਾਂ ਨੀਚ ਪਸਾਰ ਰਹੇ
ਅਹੋ ਦਾ ਕਦੇ ਰੰਗ ਨਾ ਪੁੱਜੇ, ਸਦ ਸਖੀਆ ਪਾਲਣਹਾਰ ਬਹੇ

ਫਿਰ ਭੀ ਏਸ ਫ਼ਸਾਈ ਰੱਖਣਾ, ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਲੰਮੇ ਗੇੜੇ
ਪੇਰ ਪੇਰ ਤੇ ਸਹਿਣੇ ਪੈਣੇ, ਆਪਣੇ ਮਨ-ਚਾਹ ਘੜੇ ਲਵੇੜੇ

ਜੇ ਵਿੱਦਿਆ ਸਤਿਗੁਰ ਤੋਂ ਪਾਈਏ, ਉਸ ਦਾ ਦੂਰ ਚੜ੍ਹਾ;
ਨਾ ਪੂਰੇ ਕਿਤੇ ਅਸ਼ਾ, ਪਗ ਪਗ ਵਧਦਾ ਜਾ,
ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੂੰ ਹੀ ਪ੍ਰੇਮ ਬਣਾ

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਉਤਸਵ 'ਤੇ

ਗਜ਼ਲ

—ਮਹਿਮਾ ਸਿੰਘ ਹਲਵਾਰਾਈ

ਉਤਸ਼ਾਹੀ ਘੋੜਸਵਾਰ, ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ।
ਹੱਥ-ਸੱਚ ਵਾਲੀ ਭਲਵਾਰ, ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ।
ਸਾਨੀ ਬੰਦੀ ਨਹੀਂ ਉਹਦਾ ਇਤਹਾਸ ਦੀ ਹਿੱਕ ਉੱਤੇ,
ਐਸਾ ਯੋਧਾ ਭਲਕਾਰ, ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ।

ਨੱਚਦੇ ਉਹਦੇ 'ਸਿੰਘ' ਸਦਾ ਖੰਡੇ ਦੀ ਧਾਰ 'ਤੇ,
ਹੈ ਐਸਾ ਜਲਵਾਰਾ, ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ।

ਰਹਿਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਉਹ ਪੇਂਟਾਂ ਵਿਚ ਗੁੰਮੇਗੀ,
ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਉਹ ਲਲਕਾਰ, ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ।

ਸ਼ਕਤੀ ਆਪਣੇ ਸਿੰਘਾਂ ਵਿਚ ਐਸੀ ਡਰ ਦਿੱਤੀ,
ਨਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਹੈ ਅਵਤਾਰ, ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ।

ਸਿੰਘ ਗੁਰੂ ਦੇ ਭਟ ਸਥਦੇ ਹਰ ਜ਼ੁਲਮ ਦੇ ਅੱਗੇ,
ਸਭ ਮਜ਼ਲੂਮਾਂ ਦਾ ਯਾਰ, ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ।

ਰਣ-ਭੱਤੇ ਵਿਚ ਸਿੰਘ-ਨਾਦ ਦੀ ਗਰਜਣਾ ਕੀਤੀ,
ਹੈ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਸਿਰਦਾਰ, ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ॥

—ਤੁਹ ਨਿਵਾਸ, ਹਲਵਾਰਾ-141107
(ਲੁਧਿਆਣਾ)

ਹੋ ਵਟਜਾਰੇ! ਜੇ ਪੜ੍ਹਿਆ ਤਾਂ ਭੇਤ ਪਛਾਣ,
ਸਾਰਾ ਪਸਰ ਪਸਾਰਾ ਉਸ ਦਾ, ਉੱਪਰ ਬੈਠਾ ਜਾਣੀ ਜਾਣ

ਜੀਵ ਜੰਤ ਸਭ ਉਸ ਦੀ ਲੀਲਾ, ਦੁੱਖ ਉੱਖ ਸਾਰੇ ਮਾਣ ਰਹੇ
ਭੁਬਏ ਰਹੇ ਤੇ ਰਹਦੇ ਰਹੇ, ਅਣਟੁਹਿਆਂ ਸਦਾ ਅਜਾਣ ਰਹੇ

ਬੰਦੀ ਲਹਿ ਜਾਂਦੇ ਬੰਦੀ ਭਹਿ ਜਾਂਦੇ, ਰੱਡੀ ਉਸ ਦੀ ਚਲਦੀ
ਮਾਲਿਆ ਵਿਚ ਰਬੰਦੀ ਉਸ ਦੀ, ਨਗਰੀ ਇਹ ਜੇਮਦੀ ਪਲਦੀ ਰਹਿਦੀ।

ਕੀ ਮਾਣ ਉਸ ਵਿੱਦਿਆ ਦਾ, ਜੋ ਭਗਤੀ ਦਾ ਗੀਤ ਉਗਾਵੇ ਨਾ
ਪ੍ਰਭ ਦਾ ਭੇਤ ਪਛਾਨਣ ਲਈ, ਕਿਸੇ ਅਜਲੀ ਰਾਹ ਤੇ ਪਾਵੇ ਨਾ

ਵਹਿ ਗਏ ਜੋ ਉਸ ਵਿਚ ਫੁੱਥ ਕੇ,
ਉਹਾ ਜਾਣ ਲੁਜਾਣ;
ਹੋਰ ਸਭ ਅਭਿਮਾਣ,
ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਭੇਤ ਪਛਾਣ,
ਉੱਪਰ ਬੈਠਾ ਜਾਣੀ ਜਾਣ।

ਵਰਿਆਮ ਫਰਵਰੀ ੨੦੦੬

੨੫

ਤਿੰਨ ਕਵਿਤਾਵਾਂ/ਗੁਰਮੇਲ ਕੰਠ "ਪ੍ਰੀਤ"

ਪ੍ਰੇਮ

ਪ੍ਰੇਮ ਇਕ ਐਸਾ ਜਲਦੀ ਜੋ ਘਟ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਮਨ ਵਿਚ ਉਠਦਾ।
 ਉਚ, ਨੀਚ, ਜਾਤ, ਪਾਤ ਦਾ ਫੇਦ, ਇਹ ਜਗ ਨਹੀਂ ਪੁਛਦਾ।
 ਚਾਈ ਅਖਰ ਦਾ ਛੋਟਾ, ਅਮਰ ਪੂਰਣ ਨਾਮ,
 ਨਾ ਜਾਣੇ ਸਦੀਆਂ ਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਕਿੰਨੇ ਹੋਏ ਕੁਰਬਾਨ।
 ਜੇ ਇਸਦੇ ਲਗ ਲਗਾ ਜਾਂਦਾ, ਖੁਦਾਈ ਤੀ ਉਸਨੂੰ ਭੁਲ ਜਾਂਦੀ।
 ਜਿੰਦਗੀ ਉਸਦੀ ਭਾਵੇਂ ਮਾਰੂਥਲ ਵਿਚ ਭੁਲ ਜਾਂਦੀ।
 ਕਿਰ ਮੰਤਰਾਰ ਦੇ ਭੁਥਦੇ ਹੋਏ ਦੂਰ ਬਿਨਾਏ ਤੋਂ,
 ਆਪਾ ਵਾਰਣ ਨੂੰ ਸੀਅਤ ਕਰਦਾ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਤੋਂ।
 ਰੂਪ ਪਿਆਰੇ ਦਾ ਰਬ ਦਾ ਹੀ ਬਣ ਜਾਂਦਾ,
 ਹੀਰ ਭਾਭਾ ਤੇ ਰਾਭਾ ਹੀਰ ਬਣ ਜਾਂਦਾ।
 ਤਸੱਕਰ ਪਿਆਰੇ ਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸਦਾ ਧਿਆਨ ਅੰਦਰ,
 ਕੋਈ ਚੜ੍ਹਦਾ ਸੁਲੀ ਤੇ ਕੋਈ ਚੁੱਥਲ ਜਾਂਦਾ ਦੇਗ ਅੰਦਰ।
 ਇਹ ਮਨ ਵਿਚ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਸਦਾ ਵਸਾਉਂਦੇ ਨੇ,
 ਕੋਈ ਬਹਿੰਦਾ ਤੰਤੀ ਤਰੀ ਉੱਤੇ,
 ਕੋਈ ਆਰੇ ਨਾਲ ਫਨ ਚਰਾਉਂਦੇ ਨੇ।
 ਕੋਈ ਚੜਦਾ ਚਰਖੜੀ ਤੇ,
 ਕੋਈ ਰੰਗੀ ਨਾਲ ਬਿਪਲੀ ਲਹਾਉਂਦੇ ਨੇ।
 ਕੋਈ ਚੜਦਾ ਹੈ ਵਾਸੀ ਤੇ,
 ਕੋਈ ਆਪਣੇ ਬੰਦ ਬੰਦ ਬਣਾਉਂਦੇ ਨੇ।
 ਕੋਈ ਵਰਨ ਦੀ ਖਾਡਰ ਹੀ ਵਰਨ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੁੰਦਾ,
 ਕੋਈ ਆਪਣਾ ਆਪ ਤੋਪਾਂ ਨਾਲ ਉਡਾਉਂਦੇ ਨੇ।
 ਹੁੰਦੇ ਨਹੀਂ ਜੁਦਾ ਭਾਵੇਂ ਦੁਖਾਂ ਦਾ ਹੜ ਆਵੇ,
 ਮੂੰਹ ਮੋੜਦੇ ਨਹੀਂ, ਸਿਰ ਧੜ ਤੋਂ ਜੁਦਾ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਨੇ।
 ਉਥੇ ਤੇ ਪਿਆਰ ਨਲ ਸਾਰੇ ਕੀ ਦੁਖੀਆਂ ਦੇ ਛਿਰੇ ਨਿਭਾਈ ਜਾਂਦੇ,
 ਹੋਨ ਵਿਚਲੇ ਸੰਸਾਰ ਅੰਦਰ ਜਿਹੜੇ "ਪ੍ਰੀਤ",
 ਪਿਆਰ ਲਈ ਜਿੰਦਗੀ ਘੋਲ ਘੁਮਾਈ ਜਾਂਦੇ।

ਜਦ ਤੇਰੀ ਮੋਹਰ ਹੈ ਜਾਂਦੀ

ਜਦ ਤੇਰੀ ਮੋਹਰ ਹੈ ਜਾਂਦੀ।
 ਪੱਥਰ ਦਾ ਸੀਨਾ ਝੁਟ ਪੈਂਦਾ।
 ਕੋਈ ਵਰਨਾ ਭਰ ਪੈਂਦਾ।
 ਵੀਚਾਰਾਂ ਦੀ ਨਦੀ ਵਹਿ ਜਾਂਦੀ।
 ਜਦ
 ਕੋਈ ਚਿਤ੍ਰਕਾਰ ਸੰਮ ਪੈਂਦਾ।
 ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਰੰਗ ਉਠ ਪੈਂਦੀ।
 ਸੋਚਾਂ ਦਾ ਹੜ ਆਵਣ ਲਗ ਪੈਂਦਾ।
 ਰੋ ਨਵੀਂ ਵਹਿ ਜਾਂਦੀ।
 ਜਦ
 ਕੋਈ ਤੇਰੇ ਨੇੜੇ ਹੋ ਬਹਿੰਦਾ,
 ਮਿਟ ਜਾਂਦੇ ਵਗੜੇ ਰੋੜੇ ਤੇਰੇ ਮੋਰੇ।
 "ਪ੍ਰੀਤ" ਸਭ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਲਗਦੇ ਨੇ,
 ਦੁਈ ਤੀ ਮਿਟ ਜਾਂਦੀ।
 ਜਦ

ਤੇਰਾ ਮਹਨਾ ਕਰਮ

ਤੇਰਾ ਪਿਆਰ ਅਥਾਹ, ਕੋਈ ਬਾਹ ਨਹੀਂ।
 ਤੂੰ ਬੇਪਰਵਾਹ, ਮੇਰੀ ਕੋਈ ਰਾਹ ਨਹੀਂ।
 ਵਿਰ ਤੀ ਇੱਕ ਨਿੱਕੀ ਪੁਲਾਘ ਪੁਟ ਲਈ।
 ਤੇਰੇ ਰਬ ਪੁਜਣ ਦੀ ਇਕ ਤਾਘ ਤਕ ਲਈ।
 ਮੇਰਾ ਕਰਮ ਨਿਗੁਣਾ ਦਰ ਤੇਰੇ ਪੁੱਜਾ।
 "ਕਰਮ" ਕਰੀ ਸਮਝੀ ਸਾਗਰ ਖੁੱਜਾ।
 ਮੇਰਾ ਤੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਜੋ ਦਰ ਤੇਰੇ ਧਰ ਆਈ।
 "ਤੇਰਾ" ਤੇਰੇ ਸੋਪ, ਮੋਹਰ ਦੀ ਝੋਲੀ ਭਰ ਆਈ।
 ਕਰੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਮੇਰਾ ਇਹ ਕੁਝ ਕਰਮ ਰਹੇ ਜਾਗੀ।
 "ਪ੍ਰੀਤ" ਜੋ ਤੇਰੇ ਭੁਲ ਜਾਵਾਂ, ਤੂੰ ਨਾ ਮੇਨੂੰ ਵਿਸਾਗੀ।

2461/-71 ਮੋਹਾਲੀ

ਚੁੱਪਾਂ / —ਨਿਰਪਾਲਸ਼ੀਤ ਕੰਠ ਸੰਸਨ

ਅਸੀਂ ਮਿਹਿਰਾਸ ਦੀਆਂ ਦਰੜੀਆਂ
 ਚੁੱਪਾਂ ਹਾਂ
 ਸਾਨੂੰ ਭਰਦਾ ਦੇ ਸੀਨੇ ਤੇ ਨੱਚਣ ਦਿਉ
 ਅਸੀਂ ਭਰ ਲਿਆ ਹੈ ਮਾਗ ਵਿਚ ਸੇਰਿਆਂ ਨੂੰ ਹੁਟ,
 ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਤੇ ਬੀਬਣ ਦਿਉ
 ਦੀਵਾਰਾਂ ਪਿੱਛੇ ਭੱਭੇ ਪਲਾਂ ਨੂੰ
 ਕਿਵੇਂ ਬਹਿ ਲਈਏ ਜ਼ਿੰਦਗੀ।
 ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜੋ ਅਮਨ ਵਰਗੀ ਹੁੰਦੀ
 ਤਾਂ ਪਰਚ ਜਾਂਦੇ ਸਾਡੇ
 ਪੱਥਰ ਹੋਏ ਸੁਪਨੇ
 ਹੱਥ ਮੰਗਦੇ ਸਾਡੇ ਹੱਥਾਂ ਤੇ
 ਤਾਂ ਫਿਸਦੀ ਰਹੀ ਲਾਚਾਰੀ ਤੇ ਰੇਬਸੀ
 ਭਾਵੇਂ ਅੰਬਰ ਤੇ ਮੇਰੇ ਨਾਂ
 ਦੀ ਕੋਈ ਚਿੱਧਰ ਨਹੀਂ
 ਚਾਨਣੀ ਦੀ ਹਿੱਕ ਤੇ ਮੇਰਾ ਨਾ ਨਹੀਂ
 ਵਿਭ ਵੀ ਆਪਣੀ ਭਾਤ ਨੂੰ ਸਿਰ ਸੁੱਟ ਨਹੀਂ
 ਬਹਿਣ ਦੇਣਾ ਅਸਾਂ
 ਭਾਤ ਦੇ ਪੈਰਾਂ 'ਚ ਪਾਵਾਂਗੇ
 ਭਾਜਰ ਹਿਮਤਾਂ ਦੀ
 ਇਸਦੀ ਮੀਠੀ 'ਚ ਹੁੰਦਾਂਗੇ
 ਆਪਣਾ ਜਨੂੰਨ
 ਇਸਦੀ ਹਰ ਬੀਹੀ ਤੇ
 ਚੇਚਾਕੇ ਤੇਲ ਆਪਣੀ ਹੋਥ ਦਾ।

ਪਟਿਆਲਾ

ਨਵਾਂ ਸਾਲ

ਨਵਿਆਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਲੱਖ ਸਲਾਮਾਂ,
ਖੇਰੀਂ ਆਈ ਸੁਖੀਂ ਜਾਚੀ,
ਉਂਚੀਆਂ ਸੁੰਚੀਆਂ ਰੱਖੀਂ ਸ਼ਾਨਾਂ।

ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਦੇ ਚੰਦਰੇ ਕਾਰੇ,
ਕਿੰਦਾਂ ਫੁੱਲਣ ਲੋਕ ਵੀਚਾਰੇ,
ਕਰ ਗਿਆ ਪੱਧਰੇ ਕੋਠੀਆਂ ਢਾਢੇ
ਕੁਕਾ ਧਰ ਅਸਮਾਨਾਂ।

ਸੁਨਾਮੀ ਲਹਿਰਾਂ ਬਹਿਰ ਸੀ ਢਾਇਆ,
ਫਿਰ ਤੂਫਾਨ ਨੇ ਆ ਧਮਕਾਇਆ,
ਹਰ ਪਾਸੇ ਦਹਿਸ਼ਤ ਦਾ ਸਾਇਆ,
ਵਖਰ ਪਿਆ ਸੁਲਤਾਨਾਂ।

ਬੁਦਬੁਦ ਸਾਹਵੇਂ ਅਸੀਂ ਨਿਤਾਏ,
ਕਿਹਤਾ ਇਸ ਦੇ ਭੇਦ ਪਛਾਣੇ,
ਇਸ ਦੇ ਸਾਹਵੇਂ ਬੇਬਸ ਦਾਣੇ।
ਹਥੇ ਡਿਗਣ ਕਮਾਨਾਂ

ਇਸ ਨੂੰ ਹੱਸ ਜੀ ਆਇਆਂ ਬਹੀਏ,
ਦੁੱਖ ਲੁੱਖ ਦੋਵੇਂ ਪਿੜਦੇ ਸਹੀਏ,
ਸਚਾ ਬਿਸਮਤ ਤੇ ਸ਼ਾਕਰ ਰਹੀਏ,
ਪਸ਼ੂ ਕੀ ਤੱਕ ਵੱਦ ਬੁਰਾਨਾਂ।

ਨਵਿਆਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਲੱਖ ਸਲਾਮਾਂ
ਖੇਰੀਂ ਆਈ ਸੁਖੀਂ ਜਾਚੀ
ਉਂਚੀਆਂ ਸੁੰਚੀਆਂ ਰੱਖੀਂ ਸ਼ਾਨਾਂ।

ਗੀਤ

ਅਸਾਂ ਤੇਰੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਪਾਈ ਅਰਜ਼ੀ
ਹੁਣ ਤੂੰ ਮੰਨੇ ਜਾ ਨਾ ਮੰਨੇ,
ਯਾਰਾ ਤੇਰੀ ਮਰਜ਼ੀ।

ਸਾਡੇ ਦੁੱਖ ਤੂੰ ਹੰਢਾਏ,
ਸਾਡੇ ਪੱਲੇ ਸੁੱਖ ਪਾਏ,
ਸਾਰੇ ਪੱਲ ਤੂੰ ਫੁਪਾਏ,
ਕਿੱਥੀ ਬੋਗਰਜ਼ੀ।
ਅਸਾਂ ਤੇਰੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ

ਤੇਰੇ ਕਹਿਣੇ ਨਾ ਝੁਰੇ,
ਕਰਮ ਬੁਰੇ ਤੋਂ ਬੁਰੇ,
ਨਾ ਲੱਜਾਏ ਨਾ ਬੁਰੇ,
ਕੋਸੀ ਅਲਗਰਜ਼ੀ।
ਅਸਾਂ ਤੇਰੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ

ਸਾਨੂੰ ਉਂਦੇ ਸੋਢੀ ਆਈ,
ਜੋ ਫੀ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਮਾਈ,

—ਅਜੈਬ ਸਿੰਘ

ਚੰਡ ਕਰ ਗਏ ਸਫਾਈ,
ਬਣ ਯਾਰ ਫਰਜ਼ੀ।
ਅਸਾਂ ਤੇਰੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ .

ਨਿਮੇ ਬੂਟੇ ਹੋ ਕੇ ਆਏ,
ਤੇਰੇ ਦਰ ਤੇ ਲੱਜਾਏ,
ਹੋਰ ਕਿਹਤਾ ਅਪਣਾਏ,
ਦਿਸੇ ਨਾ ਦਰ ਜੀ।
ਅਸਾਂ ਤੇਰੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਪਾਈ ਅਰਜ਼ੀ,
ਹੁਣ ਤੂੰ ਮੰਨੇ ਜਾ ਨਾ ਮੰਨੇ,
ਯਾਰਾ ਤੇਰੀ ਮਰਜ਼ੀ।

ਅਸੀਸ, ਦੀ ਮਾਲ, ਕਪੂਰਥਲਾ।

ਦੋ ਠਾਢਲਾਂ/ ਪ੍ਰਿ. ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ, ਕਾਨੜਾ

ਮੇਂ ਹਸਰੀ ਦੀ ਹੋਂਦ ਜਤਾ ਕੇ ਝੁਰ ਜਾਣਾ ਹੈ।
ਯਾਰਾਂ ਨੂੰ ਭੁਭ ਭੁਭ ਅਜਮਾ ਕੇ ਝੁਰ ਜਾਣਾ ਹੈ।
ਮੇਰੇ ਭਾਗਾਂ ਦੀ ਪੱਤਰੀ ਵਿਚ ਜੁਰਜ ਬੈਠੇ,
ਲੰਕ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਲੈਂਕ ਬਰਫ਼ਾਂ ਕੇ ਝੁਰ ਜਾਣਾ ਹੈ।
ਘਰ ਤਾਂ ਆਖਰ ਘਰ ਹੋ ਜਾਣਾ ਹੀ ਬਣਦਾ ਹੈ,
ਕੁਝ ਇਥ ਨਵੀਆਂ ਪਿਰਤਾਂ ਪਾ ਕੇ ਝੁਰ ਜਾਣਾ ਹੈ।
ਅੰਤਰ ਦੀ ਪੀੜਾ ਦਾ ਹੈ ਇਹਸਾਸ ਬੁਰੀ,
ਅੰਤਰ-ਸੁਰਤੀ ਭਾਈ ਗਾ ਕੇ ਝੁਰ ਜਾਣਾ ਹੈ।
ਮੇਰੀ ਰਗ ਰਗ ਦੇ ਵਿਚ ਮੇਹ ਦਾ ਰਹਨ ਹੋ ਬਲਦਾ,
ਮੇਂ ਮੇਹ ਦਾ ਛਟਕਾਣਾ ਪਾ ਕੇ ਝੁਰ ਜਾਣਾ ਹੈ।

ਭਾਵਾਂ ਦੀ ਬਸਤੂਰੀ ਘੁਲ ਕੇ ਮਹਿਕਾਂ ਵੰਡੇ,
ਮੇਂ ਮਹਿਕਾਂ ਦੀ ਰੀੜ ਪੁਗਾ ਕੇ ਝੁਰ ਜਾਣਾ ਹੈ।
ਆਇਆਂ ਸਾਂ 'ਬਰਤਾਰੋ' ਲੈ ਕੇ ਨੂਰ ਦਿਲਾਹੀ,
ਉਹ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਰੋਲੀ ਪਾ ਕੇ ਝੁਰ ਜਾਣਾ ਹੈ।

ਚਾਨਟੇ ਦੇ ਗੀਤ ਗਾਈਏ ਦੋਸਤੋ,
ਧਰਤ ਨੂੰ ਸੁੰਦਰ ਬਣਾਈਏ ਦੋਸਤੋ।
ਫਿਰਕਾ ਜਾਈਏ ਹਰ ਗਲੀ ਵਿਹੜੇ ਗੁਲਾਬ,
ਹਰ ਘਰੇ ਮਹਿਕਾਂ ਖਿਡਾਈਏ ਦੋਸਤੋ।

ਆਉਂ ਮਿਲਕੇ ਨੁੱਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸੋਧੀਏ,
ਨੁੱਰ ਨੂੰ ਚਾਨਣ ਦਿਖਾਈਏ ਦੋਸਤੋ।
ਸਿਰਜ ਹੋਏ ਪੱਥਰਾਂ ਦੇ ਜੋ ਤਬੂਤ,
ਰੱਬ ਨੂੰ ਵੀ ਵਿੱਚ ਬਿਠਾਈਏ ਦੋਸਤੋ।

ਅਕਲ ਹੀਣਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਨਿਜਾਮ,
ਉਸ ਵਿਚ ਸੋਝੀ ਜਗਾਈਏ ਦੋਸਤੋ।

ਵਰਿਆਮ ਫਰਵਰੀ ੨੦੦੬

੨੭

ਭੁੱਗੇ ਨਸ਼ਿਆਂ ਚੌੜ ਚਪੱਟ ਕੀਤੇ

—ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ 'ਰਾਜਾ'

ਨਸ਼ੇ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ ਜੋ ਘੱਟ ਕਰਦੇ, ਕਈਆਂ ਘੜੇ ਤੇ ਕਈਆਂ ਨੇ ਮੱਟ ਪੀਤ ਅੱਠੇ ਪਹਿਰ ਵਿਚ ਨਸ਼ੇ ਦੇ ਗੁੱਟ ਰਹਿ ਕੇ, ਡਰੀਆਂ ਬੋਰਲਾਂ ਦੇ ਖੋਹਲ ਭੱਟ ਪੀਤੇ ਡਰੀਆਂ ਮਹਿਫਲਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਬੈਠਕੇ ਤੇ, ਡਰ ਡਰ ਹਾੜੇ ਗੱਟਾਗੱਟ ਪੀਤ ਇਜ਼ਰ ਪੱਤ ਹੈ ਨਸ਼ਾ ਬਰਥਾਦ ਕਰਦਾ, ਘਾੜਲ ਨਸ਼ੇ ਘੁਮਿਆਰ ਕਈ ਜੱਟ ਥੀਤੇ ਦਮੜਾ ਕਿਸੇ ਦੇ ਪੱਲੇ ਨਾ ਨਸ਼ਾ ਛੱਡੇ, ਖਾਲੀ ਏਸ ਨੇ ਹੱਟਾਂ ਦੇ ਹੱਟ ਥੀਤੇ ਲੈਂਡ ਨਾਰਡ ਨਹੀਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਰਹਿਣ ਦੇਂਦਾ, ਭੁੱਗੇ ਨਸ਼ਿਆਂ ਚੌੜ ਚਪੱਟ ਕੀਤੇ।

ਪੋਸਤ ਭੁੱਕੀ ਦੇ ਕਈ ਮਰੀਜ਼ ਵੇਖੇ, ਮੁੱਠ ਹੱਡੀਆਂ ਤੇ ਅੱਖਾਂ ਅੱਡੀਆਂ ਨੇ ਕੰਪਲੂਟ ਹੋ ਨਸ਼ੇ ਦੇ ਲਾਟ ਟੀਕੇ, ਸਦਾ ਲੀਹ ਉੱਤੇ ਰੱਖਣ ਗੱਡੀਆਂ ਨੇ ਪੁੜੀ ਜ਼ਰਦੇ ਦੀ ਜਦੋਂ ਨੇ ਖਾ ਲੈਂਦੇ, ਮਾਰਨ ਚਿਤਤਾ ਨੂੰ ਵੇਰ ਅੱਡੀਆਂ ਨੇ ਗੱਲ ਕਿਸੇ ਦੀ ਅਮਲੀ ਨਾ ਮੰਨਦੇ ਨੇ, ਰੋਕਣ ਬੁੜੀਆਂ ਤੇ ਭਾਵਾਂ ਨੱਡੀਆਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਸ਼ੇਰ ਵੀ ਬੁੱਝੇ ਸਮਾਨ ਦਿਸੇ, ਘੁੱਟ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਮੇਕ ਦੇ ਚੱਟ ਪੀਤੇ ਦਮੜੇ ਗਏ ਤੇ ਦਮ ਵੀ ਨਾਲ ਰੁੜ ਗਏ, ਭੁੱਗੇ ਨਸ਼ਿਆਂ ਚੌੜ ਚਪੱਟ ਕੀਤੇ।

ਭਾਡੇ ਵੇਚ ਘਰ ਦੇ ਅਮਲੀ ਨਸ਼ਾ ਕਰਦੇ, ਪੂਰਾ ਵੇਰ ਵੀ ਨਸ਼ਾ ਨਾ ਹੋਂਵਦਾ ਏ ਨਸ਼ਾ ਇੰਜ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਹੋਂਵਦਾ ਏ, ਸਾਥਨ ਕੱਪੜੇ ਨੂੰ ਜਿਵੇਂ ਹੋਂਵਦਾ ਏ ਨਾ ਕੁਝ ਜਦੋਂ ਸਰੀਰ ਦੇ ਰਿਹਾ ਪੱਲੇ, ਥੀਡੇ ਕਕਡ ਡਾਈ ਬਹਿ ਕੇ ਹੋਂਵਦਾ ਏ ਅੱਥਾਂ ਅਤੇ ਅੰਗੂਰਾਂ ਦੀ ਆਸ ਰੱਖੇ, ਫੀਜ ਕਿੱਕਰਾਂ ਦੇ ਹੱਥੀਂ ਹੋਂਵਦਾ ਏ ਚੱਟ ਛੱਵੀ ਬੁਹਾੜੇ ਦੇ ਸੀਪ ਜਾਂਦੇ, ਨਾ ਜਾਨ ਜਬਾਨ ਦੇ ਚੱਟ ਸੀਤੇ ਅਮਲੀ ਰੋਵੇ ਤੇ ਨਾਲੇ ਟਿਰ ਇੰਝ ਆਖੇ, ਭੁੱਗੇ ਨਸ਼ਿਆਂ ਚੌੜ ਚਪੱਟ ਕੀਤੇ।

ਨਸ਼ਾ 'ਨਾਮ ਤੇ ਥਾਣੀ' ਦਾ ਕਰੋ ਸਾਰੇ, ਜੁਰਤੀ ਰੱਬ ਦੇ ਨਾਲ ਜੋ ਜੰਤਦਾ ਏ ਨਾਲੇ ਪੁੰਨ ਤੇ ਨਾਲੇ ਫਿਰ ਦਏ ਫਲੀਆਂ, ਨਾਲੇ ਅੰਗੂਣਾਂ ਦੇ ਵੱਲੋਂ ਮੋੜਦਾ ਏ ਮੁਕਤ ਜੁਗਤ ਨਾਲੇ ਇਸ ਦੀ ਹੈ ਦਾਸੀ, ਨਾਲੇ ਫਲੀ ਇਹ ਸਰ ਦੀ ਲੋੜਦਾ ਏ ਛਾਂ ਸੰਘਟੀ ਇਸਦੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਏ, ਰੁੱਖ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਘਟਾ ਬੋਹੜ ਦਾ ਏ ਕਾਮ, ਸੈਣ ਰਵਿਦਾਸ ਤੇ ਸਦਨੇ ਜਹੇ, ਪੀਪਾ ਧੋਨਾ ਤੇ ਭਗਤ ਇਸ ਚੱਟ ਕੀਤੇ 'ਰਾਜਾ' ਵੇਰ ਨਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪਏ ਕਹਿਣਾ, ਭੁੱਗੇ ਨਸ਼ਿਆਂ ਚੌੜ ਚਪੱਟ ਕੀਤੇ

—ਸੋਲਨ ਬਾਦ

ਪੰਜਾਬ

ਗੁਕਮਨਾਮਿਆਂ ਚੌ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਚਿਠੀਆਂ (ਗੁਕਮਨਾਮਿਆਂ) ਵਿਚ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮਸਲਿਆਂ ਤੇ ਪਵਿਤਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ। ਉਹਨਾਂ ਚੌਂ ਕੁਝ ਟੁਕਾਂ।

ਏਕਾ ਨਾਗੀ ਜਤੀ

- ਅਰੁ ਜ ਤੂ ਘਰ ਗਿਆ, ਘਰ ਮੇ ਘਰ ਦੀ ਸਿਖਟੀ ਸਾਥ ਸਪਰਸ ਹਆ ਤਾ ਉਸਨੂੰ ਬੀ ਬਿਮਾਰੀ ਹੋਇ ਜਾਊ, ਜੇ ਨਾ ਕੀਤਾ ਤਾ ਬੀ ਦੋਸ ਹੋ। ਜੇ ਬੀਤਾ ਤਾ ਉਸਨੂੰ ਬੀਮਾਰੀ ਹੋਇ ਗਈ ਤਾ ਬੀ ਬਡਾ ਗਜਬ ਹੈ। ਤੇ ਬਡੀ ਗਾਫਲੀ ਕੀਤੀ, ਏਸ ਬਾਤਿ ਦੀ ਹਰਿ ਤਰਾ ਸੇ ਲਚਾਰੀ ਹੈ

ਥਾਣੀ ਬੰਠ ਕਰਨੀ

- ਢਾਈ ਮੀਹਾ ਸਿੰਘ ਹੁਣ ਥਾਣੀ ਬੰਠ ਕਰਨੀ ਅਰੁ ਭਜਨ ਕਰਨਾ। ਰੰਡੀ ਮੁੰਡੇ ਤੇ ਬਹੁਤ ਕਰਕੇ ਬਚਦਾ। ਇਹ ਤਾ ਨਿਰਾ ਘਾਟੇ ਦਾ ਈ ਥਾਉਂ ਹੈ, ਨਵਾ ਕੋਈ ਬੀ ਨਹੀਂ। ਭਨਾ ਭੁਲਾ ਸੇ ਭੁਲਾ, ਅਗੇ ਡਕੜਾ ਡਹਿਟਾ ਅਰੁ ਗੁਰੂ ਜੀ ਅਗੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰ ਕੇ ਬਖਸਾਉਣਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਤੇ।

ਪਾਰਜਾਤੁ ਏਹੁ ਹਰਿ ਕੇ ਨਾਮ

- ਇਹੁ ਨਾਮ ਕਲਪ ਖਿਰਛ ਹੈ, ਜੋ ਵੇਸ ਨਾਮ ਨੂੰ ਜਪੇਗਾ ਓਸਨੂੰ ਸੁਖ ਫਲ ਦੇਉਗਾ, ਪ੍ਰਤੀਤ ਜਾਨਣੀ ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਸਤਿ ਕਰ ਕੇ ਜਾਨਣਾ। ਮੇ ਆਪਣੀ ਅਖੀ ਦੇਖੀ ਹੈ ਨਾਲੇ ਸੁਣਾ ਭੀ ਹੈ। ਦੇਖ ਕੇ ਅਛੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਈ ਹੈ॥ ਗੁਰੂ ਜੀ ਭੀ ਲਿਖਾ ਹੈ ਪਾਰਜਾਤੁ ਏਹੁ ਹਰਿ ਕੇ ਨਾਮ।

ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਨਾਸ ਹੋਵੇਗਾ

- ਸੋ ਹੁਣ ਹੋਰ ਤੇ ਸਭ ਕਿਛੁ ਹੈ ਗਿਆ ਹੈ, ਪਰੀ ਮੇ ਸਿਖ ਬੀ ਹੋਏ ਅਰ ਦੁਰ ਭਿਖ ਬੀ ਹੈ, ਅਰ ਹੁਣ ਏਹੁ ਬਾਤ ਰਹੀ ਹੈ ਨਿਰਪ ਨਾਸ ਤੇ ਵਰੋਗੀ ਦੁਰ ਹੋਣੇ। ਸਮਾ ਤੇ ਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਗੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਗੁਰੂ ਜਾਣੇ।

ਬਗਾਨੀ ਚੀਜ ਤਾ ਤਿਆਗ

- ਸਭ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਸੁਣਾ ਦੇਣੀ ਜੋ ਕੋਈ ਬੀ ਚੀਜ ਨਾ ਲਵੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਨ ਖੋਹ ਕੇ ਨਾ ਚੁਰਾਇਕੋ। ਲੈ ਕੇ ਨਾ ਦੇਣਾ ਏਹੁ ਮਹਾ ਪਾਪ ਹੈ। ਸੋ ਜੀ ਏਹੁ ਬਾਤ ਸੁਣਾ ਦੇਣੀ ਜੋ ਬਗਾਨੀ ਚੀਜ ਦਾ ਸਭ ਨੂੰ ਕੋਈ ਤਿਆਗ ਕਰੇ।

ਸਿੱਖ ਤਾ ਪਟੇ ਗਏ ਭੁੜੀਆਂ ਮਾਰਨ ਤੇ

- ਇਕ ਹੋਰੁ ਬੀ ਬਾਤ ਸਭਨਾ ਨੂੰ ਸੁਣਾ ਦੇਣੀ ਜੋ ਨਾ ਕੋਈ ਭੁੜੀ ਮਾਰੇ ਨਾ ਬੋਚੇ, ਨਾ ਬਣਾ ਕਰੇ। ਜੇ ਇਹੁ ਬਾਤ ਨਾ ਮੰਨੇ ਤਾ ਓਸ ਨੂੰ ਸੰਗਤ ਮੇ ਨਾ ਬੜਟਾ ਦੇਣਾ। ਜੇ ਨਾ ਮੰਨੇ ਤਾ ਆਖਣਾ ਫੇਰ ਨਾ ਆਈ। ਨ ਹਟੇ, ਜੁਤੀਆ ਮਾਰਕੇ ਕਥ ਦੇਣਾ, ਕੁਝ ਕਰਦਾ ਕਿਹੋ ਸਿੱਖ ਤਾ ਪਟੇ ਗਏ ਭੁੜੀਆ ਦੇ ਮਾਰਨੇ ਤੇ ਅਰੁ ਮਲੇਛਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਗਊਆ ਪਿਛੇ ਹੋਊ ਹੁਣ।

ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਦਾ ਤਿਆਗ

- ਹੋਰੁ ਭਾਈ ਦੇਨਾ ਦਾ ਨੌਕਰ ਕੋਈ ਨਾ ਰਹੇ। ਜੋ ਰਹੂ ਸੋ ਬਹੁਤ ਔਖਾ ਹੋਊਗਾ। ਦੇਨਾ ਨੂੰ ਤਾ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਅਨਿਥ ਭਾਤ ਦੀ ਮਾਰ ਦਾ ਹੁਕਮੁ ਹੈ, ਅਗੇ ਗੁਰੂ ਜਾਣੇ। ਹੋਰ ਜੀ ਸਾਡੀ ਬਲਿ ਕੋਈ ਅਰਦਾਸ ਲਿਖੇ ਤਾ ਸੁਧ ਲਿਖਣੀ। ਕੋਈ ਜੀ ਚਿਠੀ ਐਸੀ ਆਈ ਹੈ ਬਹੁਤ ਖੰਡਿਤ, ਭੁਛ ਮਿਰਪਿਰ ਨਹੀ ਆਉਦਾ। ਹੋਰ ਡੇਖਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਜਬਾ ਸਕਤਿ, ਡਾਵੇ ਨਿਦਾ ਦੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ। ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕੋ ਸੇਵਾ ਦਾ ਫਲ, ਨਿਦਾ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਨਿਦਾ ਕਾ, ਆਪ ਸਭ ਕੇ ਸਾਥ ਅਨੇਦ ਰਹਿਣਾ। ਦੇਨਾ ਬਿਲਿਆ ਨੂੰ ਲੋਥਾ ਨੇਂ ਦੇਹੁ ਭਰਮ ਪਾਇਆ ਹੈ ਓਗਿਆ ਚੰਗਿਆ ਨੇ, ਦੇਹੁ ਕੁਥੇ ਤੁਮਾਰਾ ਰਾਜ ਲੈ ਲੈਣਗੇ ਅਗੇ ਵਾਗੂ ਜੇਸਾ ਚੁਗਤਿਆ ਕੋ ਲੈ ਲਿਆ ਸੀ। ਏ ਓਈ ਸਿਖ ਹੋਨਿ, ਏਸ ਕਰਕੇ ਸਾਡੇ ਪਿਛੇ ਪੈ ਗਏ ਲੋਕਾ ਦਾ ਕਹਾ ਮੰਨਕੇ। ਹਮਾਰੀ ਤਾ ਮਨਸਾ ਕਿਸੇ ਦਾ ਕਥ ਖੋਹਣ ਦੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਕੁ ਗਾਈ ਦਾ ਤਰਸ ਠੀਕ ਆਉਦਾ ਹੈ ਹੁਣ ਭੀ, ਜੋ ਗਾਈ ਮੇ ਬਹੁਤ ਗੁਣ ਹੋਨ ਔਗੁਣ ਕੋਈ ਬੀ ਨਹੀਂ, ਬਿਚਾਰ ਲੇਹੁ। ਭੁਲ ਚੁਕ ਲਿਖਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ਣੀ ਗੁਰੂ ਜੀ।

Gram : 'Sniper'

Hello : 431367

Reputed Manufacturers of :

Superior Quality

SINGLE BARREL

DOUBLE BARREL

B.L.-12 Bore

GUNS

MODERN GUN WORKS

**OPP. : INDUSTRIAL ESATE,
JAMMU CANTT.**

ਇਕੱਲ ਦਾ ਮਹੱਤਵ

—ਮਹਿਮਾ ਸਿੰਘ ਹਲਵਾਰਵੀ

ਬਰੀਬੇ ਵਿਚ ਇਕੱਲਾ ਬੈਠਾ ਲਿਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਇਕੱਲ ਕਿੰਨੀ ਪਿਆਰੀ ਲਗ ਰਹੀ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੈਂ ਇਕੱਲਾ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਦਰਅਸਲ ਬਰਧਾ-ਫਿਰੂਣਾ ਮਨੁੱਖ ਇਕੱਲ ਦੀਆਂ ਘੜੀਆਂ ਨੂੰ ਅਸਹਿ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਦੀਰਘਾ ਤੇ ਨਫ਼ਰਤ ਕਰਨ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਹੋਰ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇੰਜ ਫੁੱਘੀ ਇਕੱਲ ਵਿਚ ਘਿਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਕ ਬਰਧਾ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਦਇਆਵਾਨ ਮਨੁੱਖ ਇਹ ਨਹੀਂ ਵੇਖਦਾ ਕਿ ਦੂਜਾ ਬੰਦਾ ਉਸ ਦੇ ਕੋਲ ਹੈ ਜਾਂ ਦੂਰ, ਦਿਲੋਂ ਉਸ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਵੇਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਵੀ ਕਿਸੇ ਸਮੱਸਿਆ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਵੀ ਦੁੱਖ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋਣ ਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਣ ਦਾ ਉਸ ਵਾਂਗੂੰ ਹੀ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ।

ਇੰਜ ਦੂਜਿਆਂ ਲਈ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਇਕੱਲ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਦੂਜਿਆਂ ਲਈ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰਦੇ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਲਗਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਦੂਜਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਹਉਮੈ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਪਰਮ-ਪਿਆਰ ਬਨਾਮ ਪਰਮੇਸ਼ਵਰ ਨਾਲ ਜੋੜ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਉਂਜ਼ ਕੋਈ ਇਕੱਲਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਪਰ ਅਸਲ ਵਿਚ ਹਰ ਕੋਈ ਇਕੱਲਾ ਹੈ ਸਿਰਫ਼ ਪਰਮੇਸ਼ਵਰ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਵਿਅਕਤੀ ਹੀ ਇਕੱਲਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਇਕੱਲ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਰੂਪ ਹਨ। ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਇਕੱਲ ਵੀ ਹੈ ਜੋ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਉਸ ਜਵਾਨ ਭੁੜੀ ਦੀ ਇਕੱਲ ਜੋ ਸਮਝਦੀ ਹੈ ਕਿਸੇ ਬਾਰਨ ਕਿ ਹੋਰ ਸਾਰੀਆਂ ਭੁੜੀਆਂ ਉਸ ਨਾਲੋਂ ਸੋਫਟੀਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਤਲਾਕ-ਸੁਦਾ ਪਤੀ-ਪਤਨੀ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਇਕੱਲ ਜੋ ਸਿਆਲ ਵਿਚ ਮਾਂ ਕੋਲ ਬਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਹੁਨਾਲ ਵਿਚ ਪਿਓ ਕੋਲ।

ਪਰ ਇਕੱਲ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਭੁਰਾ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਕਈ ਵਾਰ ਇਕੱਲ ਦੀਆਂ ਘੜੀਆਂ ਵਿਚ ਹੀ ਆਦਮੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪਹਿਚਾਣਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਮਥ ਚੁੱਕੀ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਸਿਰਿਓਂ ਸਿਰਜਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿਚ ਫ਼ਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸਮਝਣਾ ਨੂੰ ਜਾਨਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਮੌਕਿਆਂ 'ਤੇ ਹੀ ਸਾਧੂ ਸੰਤ ਕੁਝ ਚਿਰ ਲਈ ਪਹਾੜਾਂ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚ ਇਕੱਲੇ ਰਹਿ ਕੇ ਚਿੰਤਨ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਆਪਣੇ ਢੇਲੇ ਬੁਣਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੀਰ ਪੈਗੰਬਰ ਕਾਫ਼ੀ ਸਮਾਂ ਇਕੱਲ ਵਿਚ ਬਿਤਾਉਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਧਿਆਨ-ਯੋਗ ਦਾ ਮਹੱਤਵ ਹੈ। ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਇਕੱਲ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਆਤਮਕ ਅਤੇ ਬੌਧਿਕ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਤਾਜ਼ਗੀ ਹਾਸਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਆਤਮਾ ਦੀ ਚੁੱਪ ਵਿਚ ਹੀ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਅਨੇਕ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਵੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਲਈ ਬਰਧਾ ਹੈ ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਇਕੱਲ ਵਿਚ ਵੀ ਦੂਜਿਆਂ ਲਈ ਕੁਝ ਕਰ ਕੇ ਆਨੰਦ ਹਾਸਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਅਮਰੀਕੀ ਵਿਚਾਰਕ ਥੋਰੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ, “ਮੈਨੂੰ ਇਕੱਲ ਕਰਗਾ ਪਿਆਰਾ ਸਾਥੀ ਹੋਰ ਕਿਤੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ।

‘ਅਨੰਦ ਕਾਰਜ’

—ਤਰਸੇਮ ਸਿੰਘ ਨਾਮਧਾਰੀ

‘ਬਾਲ ਦੁਆਨੀ ਅਰੁ ਬਿਰਧ ਭੁਨਿ ਤੀਨਿ ਅਵਸਥਾ ਜਾਨਿ। ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਭਜਨ ਬਿਨੁ ਬਿਥਾ ਸਭ ਹੀ ਮਾਨ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਮਾਤ ਲੋਕ ਦੇ ਜੀਵ ਦੀ ਵੰਡ ਤਿੰਨ ਅਵਸਥਾਵਾਂ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਵੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਤਿੰਨ ਅਵਸਥਾਵਾਂ ਹਰ ਪ੍ਰਾਣੀ ਮਾਤਰ ਤੇ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਭੁੱਲ, ਬੂਟੇ ਸਾਰੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਨੂੰ ਭੀ ਤਿੰਨ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਗੁਜ਼ਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ-ਅਤੇ ਅੰਤਮ ਸਫਰ ਮੌਤ ਨਾਲ ਮੁਕਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਪੌਦਾ ਭੀ ਬਾਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਉਪਜਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਭਰ ਜੋਬਨ ਵਿਚ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਿਰਧ ਅਵਸਥਾ ਆ ਪਹੁੰਚਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਅੰਤਿਮ ਰੂਪ ਮੌਤ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਹੀ ਚੱਕਰ ਅੰਡਜ, ਜੇਰਜ, ਸੇਤਜ ਤੇ ਢੁੱਕਦੀ ਹੈ। ਬੱਚੇ ਹੋ ਕੇ ਜੰਮਦੇ ਹਨ, ਜੁਆਨੀ ਤੋਂ ਅਗਲਾ ਪੈਰ ਬੁਢੇਪਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਬੁਢੇਪੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੋਈ ਅਵਸਥਾ ਨਹੀਂ। ਬੁਢੇਪੇ ਨਾਲ ਹੀ ਜੀਵਨ ਲੀਲਾ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਆਖਰੀ ਅਤੇ ਸਥਾਈ ਅਵਸਥਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ

ਅਨੰਦ ਕਾਰਜ ਦਾ ਬਾਲ ਅਜਿਹਾ ਬਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਕਾਲ ਵਿਚ ਲੜਕੇ ਅਤੇ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਆਤਮ ਨਿਰਭਰ ਕਰ ਕੇ ਆਤਮ ਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਬਣਾ ਕੇ ਸੁਰੰਤਰ ਤੌਰ ‘ਤੇ ਨਿੱਜੀ ਜੀਵਨ ਚਲਾਉਣ ਦੀ ਜਾਚ ਸਿਖਾ ਕੇ, ਇਸ ਜੀਵਨ ਸ਼ੈਲੀ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਪੂਰਾ ਯੋਗ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਜਾ ਬਣਾ ਕੇ ਆਤਮ ਨਿਰਭਰ ਬਣਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਜੀਵਨ ਪੱਧਰੀ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਚਲਾਉਣ ਦੇ ਯੋਗ ਅਤੇ ਸਮਰੱਥ ਹੋਇਆ ਬਣਾਉਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਉਸ ਨੂੰ ਥਾਂ ਤੋਂ ਵਧ ਕੇ ਚਲਾਉਣ ਜਾਂ ਸਹਾਰੇ ਦੀ ਲੋੜ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਬਣਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਿਰਫ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਓਟ ਨੇ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਦੱਸੇ ਮਾਰਗ ‘ਤੇ ਚੱਲ ਕੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਬੇੜੀ ਨੂੰ ਖੁੱਲ ਆਪ ਠੇਲੇ। ਇਸ ਕਾਰਜ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਚਲਾਈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਲੜਕਾ-ਲੜਕੀ ਦੋਵੇਂ ਰੱਲ ਕੇ ਹਰ ਜੀਵਨ ਦੀ ਉਮੇਦਾਰੀ ਨੂੰ ਖੁਦ ਨਿਭਾਉਣ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋ ਜਾਣ ਅਤੇ ਮਾਂ-ਪਿਉ ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨ। ਉਹ ਕੀ ਮਦਦ ਕਰਨ? ਇਕ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਕਾਮਲ ਗੁਰੂ ਦੇ ਲੜ ਲਾਉਣ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਵਡਾਉਣ, ਦੂਸਰਾ ਹੀ-ਭੈਣ ਦਾ ਪੈਸਾ ਨਾ ਲਿਆ ਜਾਵੇ, ਵੱਟਾ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਦਾਜ-ਦਹੇਜ ਨਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਨਾ ਲਿਆ ਜਾਵੇ, ਆਪਣੀ ਦਸਾਂ ਨਹੁਆਂ ਦੀ ਬਿਰਤ ਬਰ ਕੇ, ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਝੁੱਝੇ ਨੂੰ ਰੋਟੀ, ਨੰਗੇ ਨੂੰ ਕੱਪੜੇ ਦਾ ਦਾਨ ਕਰਨ, ਆਪਣੇ ਗ੍ਰਿਹਸਥ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਦੀ ਜੁਗਤੀ ਜਾਣਦੇ ਹੋਣ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਤੋਹਫਾ ਨੌਜਵਾਨ ਲੜਕੇ-ਲੜਕੀਆਂ ਨੂੰ ੧੮੬੩ ਸੰਨ ਵਿਚ ੩-੪ ਜੂਨ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਮੁਰਾਬਕ ਹਰ ਨੌਜਵਾਨ ਲੜਕੇ-ਲੜਕੀ ਗੁਰੂਸਿੰਘੀ ਦਾ ਪਾਰਟੀ ਹੋਵੇ, ਦੇਹਧਾਰੀ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਦੀਖਿਆ ਲਈ ਹੋਵੇ। ਸਟੇਂ ਬੇਸੀ ਇਬਨਾਨ ਬਰ ਕੇ ਪੰਜਾ ਕੱਕਿਆਂ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸਵੇਦ ਬਸਤਰ ਪਹਿਨ ਕੇ ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਪੁਰਖਾਂ ਅਤੇ ਇਸਤਰੀਆਂ ਲਈ ਸਿਵਾਰਿਥ ਕੀਤੇ। ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਸਤਰ ਧਾਰ ਕੇ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਇਕ ਰੁਪਏ ਦੀ ਭੇਟਾ ਕਰਕੇ ਅਨੰਦ ਕਾਰਜ ਵਾਲੇ ਸਥਾਨ ਤੇ ਆਪਣਾ ਸਥਾਨ ਲਵੇ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਫਕਟ ਦੀ ਵਿਧੀ ਨੂੰ ਸਮਝਦਾ ਹੋਇਆ ਪਹਿਲਾਂ ਭਜਨ ਪੁੱਛੇ ਫਿਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕੇ, ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਚਖਾ ਕੇ ਗੰਦ ਚਿਤਰਾਵਾ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸਥਾਨ ‘ਤੇ ਚਲੇ ਜਾਣ। ਲੜਕੇ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਨੀ ਹੈ ਕਿਵੇਂ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਬੈਠਣਾ ਹੈ, ਕਿਵੇਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਫਕਟਾ ਹੈ ਕਿਵੇਂ ਕਮਰਕੱਸਾ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਕਿਵੇਂ ਥੋੜੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਨਾ, ਕਿਵੇਂ ਚਾਰ ਲਾਵਾਂ ਲੈਣੀਆਂ ਹਨ, ਚਾਰ ਲਾਵਾਂ ਦਾ ਕੀ ਅਰਥ ਹੈ, ਕਿਥੇ ਲਾਵਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬੈਠਣਾ ਹੈ ਕਿਵੇਂ ਸਲੋਕ ਸੁਣਨਾ ਹੈ। ਕਿਵੇਂ ਅਰਦਾਸ ਵਿਚ ਖਲੋਣਾ ਹੈ, ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦ ਕਿਵੇਂ ਲੈਣਾ ਹੈ ਕਿਵੇਂ ਹੱਥ ਸੁੱਚੇ ਕਰ ਕੇ ਸਿਰਫ ਇਕ ਰੁਪਏ ਭੇਟਾ ਨਾਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰ ਕੇ ਅਧੀਰਵਾਦ ਲੈਣੀ ਹੈ। ਗ੍ਰਿਹਸਥ ਜੀਵਨ ਦੀ ਸਵਲਤਾ ਵਾਸਤੇ ਅਤੇ ਫਿਰ ਲੜਕੀ ਨੇ ਲੜਕੇ ਨਾਲ ਲੜਕੇ ਦੇ ਘਰ ੧੫ ਦਿਨ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਰਹਿਣਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਮਿਲਣੀ-ਮੁਕਲਾਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਕੋਈ ਪਾਰਟੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਹੁੰਦੀ। ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਅਰਦਾਸ ਸੁਨਣ ਵੇਲੇ ਲੜਕੇ, ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਦੱਸਣ, ਸਿਖਾਅਤ ਕਰਨ। ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਰੀ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਲੜਕੇ-ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਆਨੰਦ ਕਾਰਜ ਕਰਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ, ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਅਨੰਦ

ਕਾਰਜ ਕਰਾਉਣ ਦੀ ਸਾਰੀ ਵਿਧੀ ਨੂੰ ਸਮਝਦੇ ਹੋਣ, ਨਾ ਕੁਝੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸਹਾਰਾ ਦੇ ਕੇ ਮੁੰਡੇ ਕੋਲ ਬਠਾਵੇ, ਨਾ ਹੀ ਵਾਪਸ ਵਤ ਕੇ ਲਿਆਵੇ। ਕੁਝੀ-ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਖੁੱਦ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਬਣਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਕਾਰਜਨ ੩-੪ ਜੂਨ ਨੂੰ ਖੋਟੇ ਪਿੰਡ ਬਿਲ੍ਹਾ ਰਿਓਜ਼ਪਰ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕੀਤਾ। ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਅਨੰਦ ਕਾਰਜ ਬਿਨਾ ਦਾਜ-ਦਹੇਜ ਤੋਂ ਆਦਿ ਸ੍ਰੀ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਚਾਰ ਲਾਵਾਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਕੀਤਾ। ਫਿਰ ਰਾਮਬਲੀ ਮੁਹੱਲੇ ੩ ਦਾ ਅਨੰਦ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਿਆ, ਇਹ ਸਾਰਾ ਭੁਝ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਆਦਿ ਸ੍ਰੀ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਲਾਵਾਂ ਸਲੋਕ ਪੜ੍ਹੇ ਗਏ, ਵਾਕ ਲਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਲਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸਲੋਕ ਅਨੰਦ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮਰਯਾਦਾ ਨਾਲ ਰਿਆਫ਼ ਕੀਤਾ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਚਾਰ ਲਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਅਨੰਦ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਹਵਨ ਕਰਕੇ ਬੋਧੀ ਅੰਦਰ ਖੱਬੇ ਅੰਗ ਅੰਦਰ ਰੱਖ ਕੇ ਅੱਗ ਪਾਣੀ ਦੁਆਲੇ ਚਾਰ ਵੇਰੇ ਲਏ ਗਏ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਰੇ ਅਨੰਦ ਵੇਦਾਂ ਤੋਂ ਮੰਤਰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਅੱਗ ਦੁਆਲੇ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਤਨੀ ਕਿਰਪਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਅਨੰਦ ਕਾਰਜ ਮੰਡਪ ਲਾਗੇ ਲੜਕੇ-ਲੜਕੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਛੋਟੇ ਖਿਚਵਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ, ਸਕੇ-ਸਬੰਧੀਆਂ ਵੀ ਕੋਈ ਭੀੜ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਸਿਰਫ਼ ਲੜਕਾ-ਲੜਕੀ ਹੀ ਉੱਥੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਪ੍ਰਗਰਮ ਹੈ ਇਹ। ਇਹ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਨਿਰੰਤਰ ਅੱਜ ਤੱਕ ਚਲਿਆ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ, ਸਸਤਾ-ਸਾਦਾ-ਭੀੜ ਭੜੱਕੇ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਕਾਰਜ ਹੈ ਇਹ। ਬਹੁਤ ਸ਼ਲਾਘਾ ਯੋਗ ਅਤੇ ਵਾਇਦੇਮੰਦ ਹੈ ਇਹ ਹਰ ਇਕ ਲਈ।

ਕਈ ਅਨੰਦ ਕਾਰਜ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭੀ, ਤਸਵੀਰ ਨਹੀਂ ਹੋਏ ਜਾਂ ਹੋ ਰਹੇ ਵੇਖੇ ਹਨ ਕਿ ਉੱਥੇ ਲੜਕੇ-ਲੜਕੀ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਸਬੰਧੀਆਂ ਵੀ ਭੀੜ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਹੈ ਪਰ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਇਤਨੇ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉੱਥੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਕਿ ਲੜਕੇ ਲੜਕੀ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਇਤਨੇ ਪੈਸੇ ਖਰਚ ਕੇ ਜਿਹੜੇ ਛੋਟੇ ਗ੍ਰਾਂਟਰ ਲਿਆਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਵੀ, ਭੀ, ਓ ਤਸਵੀਰਾਂ ਲੜਕੇ-ਲੜਕੀ ਦੀਆਂ ਖਿੱਚਣ ਵਾਸਤੇ ਲਿਆਂਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਦੀਆਂ। ਖਿੱਚੀ ਇਹ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਲੜਕੇ-ਲੜਕੀ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਲਾਗੇ ਨਹੀਂ ਆਉਣ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਪਰ ਅਗਰ ਉਸ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਅਜਿਹੀ ਤਸਵੀਰ ਜਾਂ ਮੂਰੀ ਹੀ ਨ ਬਣ ਸਕੇ ਕਿ ਜਿਸ ਵਿਚ ਮਿਰਡ ਲੜਕਾ ਲੜਕੀ ਅਤੇ ਅਨੰਦ ਕਾਰਜ ਦੀ ਕਿਰਿਆ ਹੀ ਵੇਖੀ ਜਾ ਸਕੇ, ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮਰ ਕੱਸੇ ਭੀ ਲੜਕੇ ਦੇ ਆਪ ਕਰਦਾ ਫੋਟੋਗ੍ਰਾਫੀ ਵਿਚ ਦਿਸੇ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਵੇ ਵੇਲੇ ਭੀ ਕਿ ਮੁੰਡੇ-ਕੁੜੀ ਦੇ ਮਗਰ ਬੈਠ ਜਾਏ, ਕੁੜੀ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਆਦਿਕ ਭੀ ਆਦਮੀ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਹੀ ਠੀਕ ਕਰੇ ਅਤੇ ਉਹ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਜੇੜੇ ਦੇ ਮਗਰ ਬੈਠਣ ਕਰਕੇ ਲੜਕੇ-ਲੜਕੀ ਇਤਨੀ ਘੁਟਨ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨ ਕਿ ਓਪਰਾ ਬੰਦਾ ਮਗਰ ਬੈਠਾ ਹੈ, ਸਿਰ ਤੋਂ ਜੁੜਾ ਭੀ ਨੰਗਾ ਲੜਕੇ-ਲੜਕੀ ਦਾ ਉਹ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਰਦਾ ਫੋਟੋਗ੍ਰਾਫੀ ਵਿਚ ਆਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨਾਲੋਂ ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਹੈ ਕਿ ਲੜਕੇ-ਲੜਕੀ ਦੇ ਭੈਣ-ਭਰਾ, ਸਾਕ ਸਬੰਧੀ ਨੇੜੇ ਆ ਸਕਦੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਦੇ ਇਤਨਾ ਕਲੋਜ਼ ਹੋਣ ਨਾਲੋਂ ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਹੈ ਚੰਗਾ ਕਿ ਉਹ ਓਪਰੇ ਆਦਮੀ ਦੇ ਇਤਨਾ ਨੇੜੇ ਆਉਣ ਤੇ ਜੋ ਘੁਟਨ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਸ ਤੋਂ ਤਾਂ ਬਚਾਅ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਗਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਇਹ ਫੋਟੋਆਂ ਵਿਖਾ ਕੇ ਇਮੀਗ੍ਰੇਸ਼ਨ ਨੈਟੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਦੱਸ ਕੇ ਤਾਂ ਅਫ਼ਸਰ (Immigration officer) ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਕਰਵਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਮੇਰੇ ਭੈਣ-ਭਰਾ ਜਾਂ ਸਾਕ-ਸਬੰਧੀ ਹਨ ਅਤੇ ਦੋਵਾਂ ਦੀ ਇਕੱਠੀਆਂ ਦੀ ਛੋਟੇ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਅਗਰ ਹਰ ਤਸਵੀਰ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਸਮਝਣਾ ਔਖਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਆਹ ਦੇ ਦਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਤਿੰਨਾਂ ਦਾ।

ਮਰਯਾਦਾ, ਲੰਗਰ ਦੀ, ਪਾਠਾਂ ਦੀ, ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦੀ, ਅਨੰਦ ਕਾਰਜ ਦੀ, ਵਰਨੀ-ਅਖੰਡ ਪਾਠ, ਹਵਨ ਦੀ, ਇਸ਼ਨਾਨ ਪਾਣੀ ਦੀ ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਕੀਤੀ ਸੀ ਉਹ ਹੀ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਅਗਰ ਇਹ ਭਾਰਤ ਦੇ ਜਾਂ ਬਿਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਵੱਖ ਵੱਖ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਸੋਰਲਨ ਹੀ ਵਿਗੜ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਕ ਨੂੰ ਮਿਨਟ ਵਾਲੇ ਵੱਖਵਾਈ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਨ ਸਾਨੂੰ ਸਭ ਨੂੰ ਅੰਦਰਲੀ ਅਤੇ ਬਾਹਰਲੀ ਦੋਵੇਂ ਮਰਯਾਦਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ। ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਪਹਿਰਾ ਦੇ ਸਕੀਏ। ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਲਾਗੂ ਕਰ ਸਕੀਏ।

੨੪ ਦਸੰਬਰ ੨੦੦੫

ਕੈਨੇਡਾ

ਪੰਛੀ ਦੀ ਉਡਾਣ

—ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਬਿਜਾਨ

ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਦਿੰਦਿਆਂ ਸੂਰਤੋਂ ਸੀਫਤੋਂ ਅੱਤ ਨੇੜੇ ਪਹੁੰਚੇ ਹੋਏ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਪੰਛੀ ਦੀਆਂ ਦੋ ਪੁਸਤਕਾਂ ਨਜ਼ਰੀਂ ਪਈਆਂ। 'ਟੁਕੜਿਆਂ' 'ਚ ਵੰਡਿਆ ਆਦਮੀ' ਅਤੇ 'ਆਪਣੇ ਹਿੱਸੇ ਦੀ ਮਿੱਟੀ'। ਦੋਵੇਂ ਦੋ ਕੁ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹ ਲਈਆਂ। 'ਪੰਛੀ' ਨੇ ਛੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਉਡਾਰੀ ਭਰੀ ਤੇ ਬਣੀ ਬਾਣੀ ਆਪਣੇ ਟੁਕੜੇ ਖਿਲਾਰਦਾ, 'ਆਖਰੀ ਸ਼ਬਦ' ਲੈ ਕੇ ਅਗਲੇ ਰਾਹ ਪੈ ਗਿਆ।

'ਟੁਕੜਿਆਂ' ਵਾਲੀ ਪੁਸਤਕ ਖੋਲ੍ਹਦਿਆਂ ਸਮਰਪਣ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਇਕ ਬੜੀ ਪੁਰਾਣੀ ਯਾਦ ਅੱਖਾਂ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਨਮੂਦਾਰ ਹੋ ਗਈ। ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਇਕ ਮੇਲੇ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਕਵੀ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਆ। ਤੇਨੂੰ ਇਕ ਹੋਰ 'ਪ੍ਰੀਤਮ' ਨਾਲ ਮਿਲਾਵਾਂ"। ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ.... ਹੋਇਗਾ ਬੰਦੀ ਮਾਤ੍ਰ ਜਿਹਾ ਹਵਾ ਦੇ ਭੁੱਲੇ ਨਾਲ ਉੱਡ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਕਵੀ ਜਨ! ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭੇਰੇ ਗਏ ਤਾਂ ਕਵੀ ਜੀ ਦੇ 'ਐਹ ਪੰਛੀ' ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਮੇਰੇ ਮੂੰਹੋਂ ਸੂਤੇ-ਸਿੱਧ ਨਿਕਲਿਆ 'ਏਡਾ ਸੋਹਣਾ ਪੰਛੀ।' ਉਥੇ ਬੈਠ ਬੈਠੀ ਇਕ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਕੁਝ ਸੌਲੇ ਰੰਗ ਦੀ, ਲੰਬੇ ਕਾਲੇ ਕੇਸਾਂ ਤੇ ਮੇਰੇ ਸੁੰਦਰ ਨੇਤਰਾਂ ਵਾਲੀ ਮਿ੍ਰਗ ਨੈਣੀ, ਸਵਸਥ ਨੌਂ ਜਵਾਨ ਇਸਤਰੀ ਦੀ 'ਪੰਛੀ ਪਠਨੀ' ਵਜੋਂ ਕਵੀ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਿਵੇਕਲੇ ਅੰਦਾਜ਼ ਨਾਲ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਕਰਾਈ। ਲਗਦੇ ਹੱਥ ਇਹ ਵੀ ਜੋੜ ਦਿੱਤਾ ਕਿ 'ਬਾਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ' ਜੀ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਬੜੀ ਮਧੁਰ ਏ... ਤੇ ਇਹ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਗਾ ਲੈਂਦੇ ਨੇ। ਜਿਵੇਂ ਉਦੋਂ ਬਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਗਾਇਆ, ਅੱਜ ਵੀ ਉਸ ਦੀ ਮਧੁਰਤਾ, ਅਤੇ ਹੁਣ ਦੋਵਾਂ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ—ਕਸਕ ਨਾਲੋਂ-ਨਾਲ ਰੂਪ ਮਾਨ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਨੇ। ਪੰਛੀ ਨੇ ਉਦੋਂ ਦੇ ਛੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਬੜਾ ਸਜੀਵ ਚਿੱਟ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਭੋਰੀ ਵਾਲੇ 'ਪ੍ਰੀਤਮ' (ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਕਵੀ) ਨੂੰ ਤਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਲੈ ਭੁਰਿਆ ਹੈ। ਭੋਰੀ ਵਾਲੇ ਦਾ ਸੁੰਦਰਤਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋਣਾ, ਵੱਡੇ ਘੱਲੂਘਾਰੇ ਦੇ ਨਿਹੰਕ ਸਿੰਘ ਵਾਂਗ ਸਾਥੀ ਦੀ ਮੇਰ ਨੂੰ ਕੈਦੋਂ ਫੁਟਕਾਰਾ ਕਹਿਣਾ, ਮਾਰ ਨੂੰ ਆਕੜ ਤੇ ਮਟਕ ਨਾਲ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਪੁਰਾਣੇ ਕਾਂਗਰਸੀ ਲੀਡਰ ਵੱਲੋਂ ਮਾਰ ਖਾਣ ਦੀ ਨਜ਼ਾਸਤ ਚੋਟੇ ਆ ਗਈ ਏ।

ਸਿਰਸੇ ਸਦਰ ਬਾਣੇ ਮੈਂ ਇਕ ਨੌਜਵਾਨ ਦੀ ਸਫ਼ਾਈ ਦੇਣ ਗਿਆ, ਜਿਥੇ ਇਕ ਬਜ਼ੁਰਗ ਲੀਡਰ ਦੀ ਬਾਣੇਦਾਰ ਨਾਲ ਭਲਮ ਬਲਾਮੀ ਹੋ ਗਈ। ਬਾਣੇਦਾਰ ਵਕਰ ਦੀ

ਹਕੂਮਤ ਦਾ ਰਿਬਤੋਦਾਰ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਲੀਡਰ ਦੀਆਂ ਖਰੀਆਂ ਤੋਂ ਖਿੱਚ ਕੇ ਹਥਲੇ ਰੂਲ ਨਾਲ ਉਸ ਤੇ ਵਾਰ ਕਰਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਮੇਰੇ ਵੱਲੋਂ ਘੜੀ ਕਾਹਲ ਨਾਲ ਰੂਲ ਫੜਦਿਆਂ ਵੀ ਚਾਰ ਪੰਜ ਵੱਜ ਗਏ। ਬਾਣੇਦਾਰ ਬੜਾ ਤਕੜਾ ਜਵਾਨ ਸੀ ਪਰ ਨੇਤਾ ਜੀ ਐਉਂ ਅਡੋਲ ਖੜੋਤੇ ਰਹੇ ਜਿਵੇਂ ਕੁਝ ਵੀ ਨਾ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਭੋਰੀਵਾਲੇ ਦੀ ਇਸੇ ਮਟਕ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋ ਕੇ ਪੰਛੀ ਨੇ ਵੀ ਮਾਰ ਖਾਣ ਦੀ ਮਟਕ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਹੋਣ ਦੀ ਧਾਰ ਲਈ। 'ਪੰਛੀ' ਦੇ ਬਿਖਰੇ ਟੁਕੜਿਆਂ ਤੋਂ ਪੰਛੀ ਭਾਤ ਮਾਰਿਆਂ ਵੀ ਵਿਰਕ-ਸਨੇਹੀ ਵਰਗਾ ਇਕ ਪੁਸਤਕ ਲਿਖ ਸਕਦਾ ਏ ਪਰ ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਕ ਝਲਕ ਮਾਡਰ ਹੀ ਵਿਖਾਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰਾਂਗਾ।

ਗੱਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਏ ਸੁੰਦਰ ਪੰਛੀ ਦੀ, ਕੰਕਿਲ ਛੋਟੀ ਏ ਗਾਏ ਗੀਤ ਦੀ, ਇਜ਼ ਚੋਤੇ ਆ ਰਿਹਾ ਏ ਜਿਵੇਂ ਬਾਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੇ 'ਆਪ ਨੇ ਯਾਦ ਦਿਲਾਇਆ ਤੈ ਮੁਝੇ ਯਾਦ ਆਇਆ' ਸੁਣਾਇਆ ਹੋਵੇ। ਉਹਨੀ ਦਿਨੀਂ ਇਹ ਗੀਤ ਹਰ ਮਹਿਫ਼ਲ ਵਿਚ ਲਾਜ਼ਮ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਨੌਹਰੋਂ ਅੱਗੇ ਲੁੱਗਾ ਮੋੜੀ ਦਾ ਬੜਾ ਮਸ਼ਹੂਰ ਮੇਲਾ ਲਗਦਾ ਏ। ਨਵ ਉਮਰੀ 'ਚ ਸਾਥੀਆਂ ਨਾਲ ਉਥੇ ਗਿਆ ਇਕ ਬੀਬੀ ਤੋਂ ਇਕ ਸੌ ਵਿਚ, ਲੰਕਾ ਦੀ ਫ਼ਰਮਾਇਸ਼ ਤੇ ਇਹੋ ਗੀਤ ਵਾਰ ਵਾਰ ਸੁਣਿਆ ਸੀ ਪਰ ਬਾਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਏ ਕਹਿਣ ਢੰਗ ਵਿਚ ਕੋਈ ਦਰਦ ਸੀ ਕੋਈ ਮਟਕ ਸੀ, ਜਿਥੇ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਨਹੀਂ ਬੀਡਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਤੇ ਹਿ ਮਟਕ ਪੰਛੀ ਦੀ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਤੇ ਸੀਰਤੀ 'ਚੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਸੀ।

ਅੱਜ ਤੋਂ ੬੦-੭੦ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਦਾ ਛੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਪੰਛੀ ਦੀ ਇਸ ਲਿਖਤ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਵੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਏ ਉਹ ਪੁਰਾਤਨ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਮੁਨੀਆਂ ਦਾ ਰਪੋਥਨ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟ ਕੇ ਅੰਤਰ ਧਿਆਨ ਹੋ ਕੇ ਹੀ ਲੱਭਣਾ ਪੈਂਦਾ ਏ। ਉਹ ਡਿਊਤੀ ਦੀ ਪੁਰਾਣੀ ਅਲਮਾਰੀ ਜਿਥੇ 'ਤੇ ੧੯੨੮ ਬਿਕ੍ਰਮੀ ਤੋਂ ਸਦਾ ਬਰਤ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਸਾਹਵੇਂ ਖਲਿਹਾਰ ਕੇ ਬਾਪੂ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸਣਾ ਇਥੇ ਪੁਲਿਸ ਚੋਂਕੀ ਹੋਈ ਸੀ ਅਤੇ ਗਿਣ ਗਿਣ ਕੇ ਲਿਖ ਕੇ ਅੰਦਰ ਜਾਣ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਫਿਰ ਦਲੀਪੇ ਚਮਾਰ ਦੇ ਵਖਰੇਵੇਂ ਨੇ ਪੰਛੀ ਦੇ ਨਿਰਮਲ ਮਨ ਵਿਚ ਇਕ ਗੰਢ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤੀ, ਜਿਹੜੀ ਹਰ ਹੱਸਾਸ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਣੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ। ਪਰ ਮਨੁੱ ਦੀਆਂ ਮਰਿਆਦਾ ਤੋੜਨੀਆਂ ਕੋਈ ਸੋਧੀਆਂ ਨਹੀਂ।

ਅੱਗੇ 'ਸੀਤੋ' ਜਿਹੜੀ ਹਰ ਕਾਂਡ ਵਿਚ, ਸਮੇਂ ਅਨੁਸਾਰ ਨਾਂ ਤੇ ਸ਼ਕਲ ਦੀ ਬਦਲੀ ਕਰ ਕੇ ਫਿੰਦੋ, ਬੁਲਵੰਤ, ਵਿਦਿਆਰਥਣ, ਮਹਿੰਦਰੇ ਵਗੇਰਾ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਦੀ ਹੋਈ ਅਖੀਰ 'ਸ਼ਾਂਤਾ' ਸਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਟਿਕ ਗਈ ਤੇ ਪੰਛੀ ਨੂੰ ਵੀ ਟਿਕਾ ਗਈ।

ਪੰਛੀ ਦੀ ਨਿਰੇਤਰ ਉਡਾਰੀ ਦਾ ਭੇਤ ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਸਿੱਖਿ ਇਕ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਸਲੋਕ ਤੋਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਏ, 'ਚਰੇਵੇਤੀ' ਭਾਵ 'ਚਲਦੇ ਰਹੋ' ਇਸ ਸਲੋਕ ਨੂੰ ਇਤਨਾ ਆਤਮਸਾਤ ਕੀਤਾ ਪੰਛੀ ਨੇ ਕਿ ਜਿਥੇ ਵੇਖਿਆ ਮੋਹ ਦੀ ਬੇੜੀ ਉਡਾਣ ਵਿਚ ਰੁਕਾਵਟ ਬਣੇਗੀ ਉਥੋਂ ਦੀ ਖੰਡ ਫੜ ਵੜਾ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵਾਂਗ ਅਗਲੀ ਮੰਜਿਲ ਵੱਲ ਉਡਾਰੀ ਮਾਰ ਗਿਆ। ਗੁਪਾਲ ਮੋਚਨ ਦੀ ਰਾਧਿਕਾ ਦੇ ਅੱਖਰੂ ਵੀ ਮਥੁਰਾ ਪ੍ਰਵਾਸ ਦੇ ਰਸਤੇ 'ਚ ਅਤਿਕਾ ਨਾ ਬਣ ਸਕੇ। ਪੰਛੀ ਦਾ ਗੁਪਾਲ ਮੋਚਨ ਮੈਨੂੰ ਭਾਗਵਤ ਦਾ 'ਕਪਾਲ ਮੋਚਨ' ਲਗਦਾ ਏ। ਦੇਵ ਸਭਾ ਮੇਂ ਬ੍ਰਹਮਾ ਜੀ ਬਿਰਾਜ ਰਹੇ ਨੇ, ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਖਿੰਦਿਆ ਦਾਨ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਬਿਰਧ 'ਧਿਪ' ਨੇ ਸੰਕਲਪ ਕੀਤਾ। ਸੁਰਸਤੀ ਅਵਤੀਰਣ ਹੋ ਗਈ। ਅਜੇਕੇ ਸਾਇੰਸਦਾਨ ਵੀ ਬਹਿ ਰਹੇ ਨੇ ਕਿ ਸਿਰਫ਼ ਸੋਢ ਨਾਲ ਹੀ ਕੰਮ ਹੋ ਜਾਇਆ ਬਰਨਗੀ। ਬ੍ਰਹਮਾ ਜੀ ਦੇਵੀ ਦੇ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਅਪਲਵ ਨਿਹਾਰਦੇ ਰਹਿ ਗਏ। ਚੰਕੀ ਪਿਤਾ ਸ੍ਰੀ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਦੇ ਭਾਮੁਕ ਸੈਕ ਤੋਂ ਸੰਕਾਇਮਾਨ ਹੋ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਪਾਸੇ ਜਾ ਕੇ ਖੜੇ ਗਈ। ਸ੍ਰਿਸ਼ਟ ਰਚੇਤਾ ਨੇ ਆਪਣਾ ਇਕ ਮੁਖਾਰਬਿਚ ਉਧਰ ਵੀ ਰਚ ਲਿਆ। ਇਸ ਪ੍ਰਤੀਤੀ ਸੱਜੇ ਖੱਬੇ ਹੋਈ ਪਿਛ ਕੇ ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਇਸਥਿਤ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਬਚੁਰਗ ਪਿਤਾ ਨੇ ਆਪਣਾ ਇਕ ਮੁਖ ਉਤਾਰਾ ਨੂੰ ਵੀ ਪ੍ਰਗਟਾ ਲਿਆ। ਸਾਰੀ ਦੇਵ ਸਭਾ ਆਪਣੇ ਅਤਿ ਖੁੱਬੇ ਆਕੂ ਦੇ ਇਸ ਕੁਕਰਮ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਲੋਜਿਆ ਵਾਨ ਹੋ ਗਈ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਵਿਚ ਸਰਾਪ ਤੋਂ ਭਰਦਿਆਂ ਬੋਲਣ ਦੀ ਹਿਮਤ ਨਾ ਹੋਈ। ਸਭਾ ਵਿਚ ਸੁਭਾਵਕ ਗੁਸੈਲ ਸ਼ਿਵ ਮਹਾਰਾਜ ਵੀ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਲੱਜਾ ਅਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਚਿਹਨਾਂ ਆ ਵੇਖਿਆ ਨਾ ਤਾਂ, ਖੱਬਾ ਹੱਥ ਮਾਰ ਕੇ ਬੂੜੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦਾ ਪੰਜਵਾਂ ਸਿਰ ਲਾਰ ਕੇ ਓਹ ਮਾਰਿਆ। ਪਰ ਹੈਂ! ਇਹ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ ਉਹ ਸਿਰ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਦੀ ਹਥੇਲੀ ਨਾਲ ਹੀ ਜੁੜ ਗਿਆ। ਬ੍ਰਹਮਾ ਜੀ ਦੇ ਪੜੇ, ਭਾਵ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਵਿਰੋਧੀ ਗਰੁੱਪ ਨੇ 'ਬ੍ਰਹਮ ਹੋਤਿਆ' ਦਾ ਰੋਲਾ ਪਾ ਦਿੱਤਾ। ਸ਼ਿਵ ਪੜੇ ਨੇ ਬਬੇਰਾ ਸਮਝਾਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਬ੍ਰਹਮਾ ਜੀ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ ਵੀ ਤਾਂ ਅੰਤ ਅਬੋਭਨੀਆ ਸੀ ਪਰ ਹੱਥ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਸਿਰ ਕੋਈ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਣ

ਦੇ ਰਿਹਾ। ਅਖੀਰ ਸ਼ਿਵਾ ਨੂੰ ਤੱਤੋ ਘਾ ਤੀਰਥਾਂ 'ਤੇ ਜਾਣ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਸੁਣਾਇਆ ਗਿਆ। ਵਿਚਾਰੇ ਸ਼ਿਵ ਮਹਾਰਾਜ ਬੱਗੀ ਦਾਹੜੀ ਵਾਲੀ ਖੋਪੜੀ ਹੱਥ ਨਾਲ ਚਿਪਕਾਈ 'ਤੀਰਥ ਤੀਰਥ ਕ੍ਰਮਤਾ' ਹੋ ਗਏ, ਪਰ ਬਿਤਰਿਓ ਛੁਟਕਾਰਾ ਨਾ ਮਿਲਿਆ। ਜਦੋਂ ਇਥੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਸ਼ਿਵਾ ਨੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕੀਤਾ, ਉਹ ਭੁੱਢੀ ਬੀਬ ਖੋਪਰੀ ਖਹਿੜਾ ਫੱਫ ਗਈ। ਰੋਲਾ ਨਾਥ ਜੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਮੁੰਦਰਾ 'ਚ ਘਰ ਨੂੰ ਜਾਣ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਉਹ ਬਿੱਜ ਫਿਰ ਚੰਬੜ ਗਈ। ਜਦੋਂ ਉਸ ਏਗੇਏ 'ਚ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਬਲਾ ਹੱਥ ਨਾਲੋਂ ਲਹਿ ਜਾਵੇ ਜਦੋਂ ਬਾਹਰ ਜਾਣ ਤਾਂ ਚੰਬੜ ਜਾਏ ਤਾਂ ਕੁੰਦਰ ਦੇਵ ਅੱਥ ਕੇ ਇਥੇ ਦੀ ਧੂਟੀ ਗਮਾ ਕੇ ਬੈਠ ਗਏ ਕਿ ਆਪਣੇ ਕਿਹੜੇ ਪਿਛੇ ਬਾਲ ਬੱਚੇ ਓਦਰ ਚੱਲੇ ਨੇ ਅਤੇ ਇਸ ਤੀਰਥ ਦਾ ਨਾਂ 'ਕਪਾਲ ਮੋਚਨ' ਹੋ ਗਿਆ।

ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਪ੍ਰੀਤਮ ਜਦੋਂ ਸੂਤਕੋਂ ਬਾਹਰ ਆਏ ਤਾਂ ਸਾਂਝੀਆਂ ਬਰਾਫ਼ਰਾਂ ਬਿਨਾ ਦੋਵਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਪੈਂਡੇ ਨਿਬੱਤ ਗਏ। ਇਕ ਸੁੰਦਰਤਾ ਪ੍ਰਸਿਸ਼ਕ, ਹਰ ਕੰਮ-ਹਰ ਕਦਮ ਮਟਕ ਨਾਲ ਪੁੱਟਣ ਵਾਲਾ, ਕੁਝ ਭੂ ਸਿਮਰਨ ਖੁਚੀਆਂ ਵਾਲਾ। ਦੂਸਰਾ ਪੜ੍ਹਨ ਤੇ ਅਮਲ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਇਕ ਜ਼ਿੰਦਗੀ 'ਚ ਵੱਡਾ ਨਿਖਾਰੀ ਹੋ ਨਿਬੜਿਆ। ਦੂਸਰਾ ਵੀ ਨਿਖਾਰੀ ਤਾਂ ਬਣਿਆ ਪਰ ਉਹ ਦੀ ਨਿਖਤ ਸੰਘਰਸ਼ ਗੁਠੀ ਪੈਰ ਪੈਰ 'ਤੇ ਜੀਵਨ ਬਖੇੜਿਆ ਨਾਲ ਟਕਰਾਈ ਨਜ਼ਰ ਪੈਦੀ ਭੇ। ਪੰਛੀ ਵੱਲੋਂ, ਵਾਇਸਰਾਫਿ ਦੇ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਵਾਲੇ ਟੱਟੂ ਦੀ ਸਵਾਰੀ, ਸਕੂਲ ਦੀ ਫੌਤੋਂ ਡਿੱਝ ਮਰਨ ਦੀ ਧਮਕੀ ਭਰੀ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖਣੀ, ਨਹਿਰ ਵਿਚਾਲੇ ਭਾਲ ਮਾਰ ਦੇਣੀ, ਬਿਨਾ ਚਾਦਰੋਂ ਠਰਦੀ ਰਾਤੋਂ ਬਿਅੰਤ ਜੀ ਵਾਸਤੇ ਅਰਕ ਨਿਆਣਾ, ਅੰਤਰ ਗ੍ਰਾਊਂਡ ਰਹਿਣਾ, ਜੇਕੁ ਨਿਵਾਸ ਵੇਲੇ ਮਾਂ ਮਰ ਜਾਣ ਦੀ ਗੱਲ ਇਕੋ ਡਿਕਰੇ 'ਚ ਲਿਖਣੀ, ਅਖੀਰ ਗੈਰੇ ਚਿੱਟੇ ਪੰਜਾਬੀ ਜਵਾਨ ਦਾ ਸੋਲੇ ਰੰਗ ਦੀ ਗੈਰ ਪੰਜਾਬਣ ਸੁਕੋਸ਼ੀ ਸੁਨੇਤੀ ਬਾਂਤਾ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਸਾਥ ਜੋੜ ਲੈਣਾ। ਇਹ ਤੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕ ਗੱਲਾਂ ਪੰਛੀ ਦੀ ਜੀ ਦਾਗੀ ਦੀ ਹਮੀ ਡਰਦੀਆਂ ਨੇ। ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਬਾਲਜ ਦੇ ਪ੍ਰਿਸ਼ੀਪਲ 'ਅਮੋਲ' ਦਾ ਡਿਕਰ ਆਇਐ, ਜਿਨ੍ਹੇ ਮੇਰੇ ਧਰੀਓ ਆਏ ਸ਼ਮਮ ਨੂੰ ਉਚੇੜ ਦਿੱਤਾ ਏ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਬਣਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਕ ਵਾਰ ਮੇਰੇ ਲਗਾਤਾਰ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣ 'ਤੇ ਬਾਪੂ ਜੀ ਮੈਨੂੰ ਚੱਕਰਵਰਤੀ ਜੀ ਕੋਲ ਲੈ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਿ. ਅਮੋਲ, ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰ ਕੇ ਆਖਿਆ, 'ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਰਹੇਗਾ ਪੜ੍ਹੇਗਾ, ਰੋਟੀ ਰਿਹੋਬ ਦਾ ਕੋਈ ਡਿਕਰ ਨਹੀਂ, ਇਸੇ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਬਾਪੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿ ਅੰਤ ਉਚੇ ਰੁਤਬੇ ਵਾਲੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸੱਜਣ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਉਸ ਮਹਾਪੁਰਸ਼ ਨੇ ਇਕੋ ਡਿਕਰੇ ਨਾਲ

ਮੇਰੀਆਂ ਪੜ੍ਹ ਲਿਖ ਕੇ ਸਿਆਣਾ ਬਣਨ ਦੀਆਂ ਆਸਾਂ 'ਤੇ ਪੈਰਾ ਫੇਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ 'ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਬੱਚੇ ਸਿੱਖ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੇ'। ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖਿਆਂ ਦੇ ਲੇਖ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹਾਂ, ਗੱਲਾਂ ਬਾਤਾਂ ਸੁਣਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਮਨ ਮਸੋਸ ਕੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੋਂ। ਜੇ ਕਦੇ ਮੈਂ ਵੀ ਪੰਜ ਸੱਤ ਸਾਲ ਉਹੋ ਜਿਹੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਲਾਏ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਜਿਹੜੀ ਮੇਰੀ ਬੋਲ ਚਾਲ ਵਿਚ ਅੱਖੜਤਾ ਏ, ਜਾਂ ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਬੇਰਸੀ ਏ ਸਾਇਦ ਇਸ ਤੋਂ ਕੁਝ ਬਚਾਅ ਹੋ ਜਾਂਦਾ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਜਗਦੀਸ਼—ਵਰਿਆਮ—ਸੰਧੂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਇਕ ਹਸਰਤ ਕਿ ਰੂਕ ਦਿਲ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਖਿਲਾ ਵਿਚ ਵੇਲ ਜਾਂਦੀ ਏ। ਆਪਣੀ ਮਾੜੀ ਲਿਖਾਵਟ, ਅਨਪੜ੍ਹਾਂ ਵਾਲੇ ਬਬਦ ਪੜ੍ਹਦਾ-ਕੱਟਦਾ, ਫਿਰ ਲਿਖਦਾ ਹਾਂ ਪਰ ਮੇਰਾ ਮੁੜ੍ਹਪਨ ਛੁਪਾਇਆਂ ਛੁਪਦਾ ਨਹੀਂ।

... ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਆ ਗਈ ਸਿੱਖੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ, ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਆਪ ਤੇ ਪਤਾ ਈ ਏ, ਜਿੰਨਾ ਕੁ ਸਿੱਖ ਮੈਂ ਹੋਗਾ ਆਂ। ਨਿਰੀ ਵਰਦੀ ਬਾਣੇ ਨਾਲ ਬੰਦੀ ਸਿੱਖ ਬਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਏ ? ਦਿਲਾ ! ਇਹ ਬੀਰਨੇ ਕੀਤਿਆਂ ਹੁਣ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ... ਜੇ ਬੀਡ ਗਈ ਸੋ ਬੀਡ ਗਈ..., ਚਿੜੀਆਂ ਨੇ ਸਮੇਂ ਤੇ ਉਮਰ ਦਾ ਖੇਤ ਚੁੱਗ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਏ। ਕੇਵ! ਪੰਛੀ ਨੇ 'ਬਬਦ-ਬੀਬੇ' ਨਾਲ ਕਿਵੇਂ ਉਸ ਪੁਰਾਤਨ ਝੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਦਿਗਦਰਬਨ ਕਰਾ ਦਿੱਤਾ ਏ, ਜਿਸ ਦਾ ਸੂਰਤੋਂ ਨਾ ਸੀਰਤੋਂ ਕਿਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲੱਭਦਾ। ਮੈਂ ਪੁਰਾਣਿਆਂ ਨੂੰ ਆਹਨਾਂ ਇਹ ਪੰਛੀ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਪੜ੍ਹੇ ਕਿ ਰੂਸੀ ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਮਿਆਂ ਦੇ ਦਰਬਨ ਕਰ ਸਕੇ। ਨਵੀਂ ਪਨੀਰੀ ਨੂੰ ਆਹਨਾਂ ਆਂ ਰੂਸੀ ਦੀ ਪੜ੍ਹੇ, ਤੇ ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਪੁਰਾਣਿਆਂ ਤੋਂ ਪੁੱਛੇ ਕਿ ਸੱਚ ਮੁੱਚ ਇਥੇ ਇਜ ਦਾ ਡਪੋਬਨ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।

ਪਿੰਡ-ਭਾਬ ਭੁੱਖੀ ਮੇਰੀ ੧੨੫੧੦੨

ਫ਼ੋਨ ੦੧੬੬੮-੨੮੦੨੬੧

ਰੁਬਾਈਆਂ

ਮਨ ਮਸਤਕ ਬੇਦਾਗ਼ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ, ਰਲਦੇ ਨਹੀਂ ਰਲਾਏ।
ਕਾਲਿਖ ਦੀ ਵਟਜਾਰੇ ਹਰਦਮ ਕਰਦੇ ਹਾਏ ਹਾਏ।
ਨੇਕ ਨੀਤੀਆਂ ਸਫਲ ਬੀਦੀਆਂ, ਬਦਨੀਤੀ ਬਹਿ ਪੈਦੀ,
'ਨਵਰਾਹੀ' ਵਿਬਵਾਸੀ ਯੋਧੇ, ਫੁਕਦੇ ਨਹੀਂ ਫੁਕਾਏ।

ਹੁੰਦਾ ਨਹੀਂ ਹਰ ਬੰਦੇ ਅੰਦਰ, ਬਰਦਾਬਤ ਦਾ ਮਾਦਾ।
ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਮੂਰਖ਼ ਐਵੇਂ, ਬਗ਼ਤਨ ਲਈ ਆਮਾਦਾ।
ਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ ਕੁਹਣਾ ਹੈ ਜੋ ਹਾਸਿਲ ਹੋਏ ਜੁਝਾਰੀ;
'ਨਵਰਾਹੀ' ਹਰ ਕਾਰਜ ਪਿੱਛੇ, ਲੁਕਿਆ ਹੋਇਆ ਦਿਰਾਦਾ।

ਭਜਨ ਬੰਦਗੀ

ਖੇਤੀ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਆਪ ਨੇ ਭਜਨ ਬੰਦਗੀ ਵਲ ਵੀ ਬਹੁਤ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ। 'ਹੱਥ ਕਾਰ ਵਲ ਦਿਲ ਯਾਰ ਵਲ' ਵਾਲੀ ਅਖਾਣ ਸੱਚ ਬਰ ਵਿਖਾਈ। ਖੇਤੀ ਦੇ ਕੰਮ ਤੋਂ ਵਿਹਲੇ ਹੋ ਕੇ ਥਾਕੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਭਜਨ ਕਰਨਾ। ਨੀਂਦ ਬਹੁਤ ਥੋੜ੍ਹੀ ਕਰ ਦਿਤੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਕਾਬੂ ਪਾ ਲਿਆ। ਕਿਸੇ ਦੀ ਪੈਲੀ ਦਾ ਇਕ ਸਿੱਟਾ, ਜਾਂ ਇਕ ਪੰਤਾ ਫੀ ਆਪਣੇ ਘਰ ਨਹੀਂ ਆਉਣ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਇਕ ਦਿਨ ਆਪ ਦੀ ਬੀਬੀ ਚੜ੍ਹਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਖੇਤ ਵਿਚੋਂ ਸਾਕ ਤੋੜ ਲਿਆਈ ਉਹ ਮੁੜ੍ਹਵਾ ਦਿਤਾ। ਤਾਏ ਦਾ ਪੁਤ ਭਰਾ ਕਿਸੇ ਦੇ ਖੇਤ ਵਿਚੋਂ ਸਿੱਟੇ ਤੋੜ ਲਿਆਇਆ। ਉਸ ਵਕਤ ਸਿੱਟੇ ਮੁੜ੍ਹਵਾ ਦਿਤਾ।

ਨਾਮਧਾਰੀ ਇਤਿਹਾਸ ਸ ਨਾਹਰ ਸਿੰਘ

ਗੁਰਪੁਰ ਵਾਸੀ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਤਖਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਿੱਖ ਕੋਨਿਆ ਮਹਾਂ ਵਿਦਿਆਲਾ ਫੀਰੋਜ਼ਪੁਰ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਲੇਖਕ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਫੀਰੋਜ਼ਪੁਰ ਰਹਿਣ ਸਮੇਂ ਭਜਨ ਬੰਦਗੀ ਕਰਨ ਸਿੱਧੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਮੁਤਅਲਫ਼ ਦੋਬੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹਨ। ਇਥੇ ਇਉਂ ਹੈ

ਆਪ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਟੁੱਟਦੀ ਸਾਰ ਆਪਣੇ ਭਰੇ ਕਿਲੇ ਦੇ ਪਾਸੇ ਦਰਿਆ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਭਜਨ ਬੰਦਗੀ ਕਰਨ ਲਗ ਜਾਂਦੇ। ਦੇਖਣ ਵਾਲੇ ਦੱਸਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਬੰਦਗੀ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਬੈਠਿਆਂ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਸੀਸ ਦੇ ਇਰਥ ਗਿਰਦ ਅੰਗ ਜਾਂ ਚਾਨਣ ਵੇਂ ਚੰਕਰ ਘੁੰਮਦੇ ਦਿਖਾਈ ਦਿੱਤਾ ਕਰਦੇ ਸਨ।"

ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਗੀਸ ਅਤੇ ਪੇਰਨਾ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਭਜਨ ਬੰਦਗੀ ਕਰਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ।

ਨਾਮਧਾਰੀ ਇਤਿਹਾਸ ਸ ਨਾਹਰ ਸਿੰਘ

ਬਰੋਮਟੀ ਸੁਧਾਰਕ

...ਸਿੱਖ ਗੁਰੂਆਂ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਤੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਿਛੋਂ ਥਾਕਾ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਇਕ ਬੜੇ ਮਹਾਨ ਸੁਧਾਰਕ ਤੇ ਰਹਿਨੁਮਾ ਹੋਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਮਰਦ ਤੇ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਸੰਪੂਰਨ ਤੇ ਮੁਕੰਮਲ ਦੇਕਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਤੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਵਿਚ ਸਦਕ ਹੋਏ। ਜੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਦੋਸ਼ ਤੇ ਜਾਤੀ ਲਈ ਜੋ ਹੋਰ ਮਹਾਨ ਕੰਮ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਉਹ ਫੌਰ ਵੀ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਇਹ ਇਹ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਿ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਮਰਦ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਬਰਾਬਰ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹਨ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਭਰ ਦੇ ਬਰੋਮਟੀ ਸੁਧਾਰਕਾਂ ਦੀ ਸਫ ਵਿਚ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ।

—ਸ. ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਆਈ ਸੀ ਐਸ

(ਸਪਤ ਸ਼੍ਰਿੰਗ ਪੁਸਤਕ ਹੈ)

ਪਹਿਲਵਾਨ ਰਾਜਬੀਰ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ

— ਜਗਦੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਵਰਿਆਮ

ਸੰਨ ੧੯੯੬ ਵਿਚ ਸਰਸਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਦੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪਿੰਡ ਸੰਤ ਨਗਰ ਵਿਚ ਸਾਲਾਨਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਕੱਥਡੀ ਟੂਰਨਾਮੈਂਟ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖੇਡਾਂ ਦੇਖ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਕ ਬਾਲ ਪਹਿਲਵਾਨ ਨੇ ਤਿੰਨ ਬੀਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕੁਸ਼ਤੀ ਵਿਚ ਢਾਹਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਪੁੱਛਿਆ ਇਹ ਮੁੰਡਾ ਕੌਣ ਹੈ। ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਜੀ ਇਹ ਗੁਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਪਟਵਾਰੀ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਹੈ। ਗੁਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬਲਾਇਆ ਗਿਆ। ਪੁੱਛਿਆ ਇਹ ਕਾਕਾ ਤੇਰਾ ਹੈ।" ਸੱਚ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਆਪ ਦਾ ਹੀ ਬੱਚਾ ਹੈ।" ਗੁਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜਵਾਬ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਘੁਲਦਾ ਤਾਂ ਅੱਡਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹਦੇ ਕੱਸ ਕਿੱਥੇ ਹਨ? ਗੁਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਜੀ ਆਪ ਹੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਖੱਬੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੱਸ ਰੱਖ ਕੇ ਘੁਲਦਾ ਹੈ। ਜੈ ਬਹੱਗਾ ਮਦਦ ਹੋਵੇਗੀ। ਮੁੰਡੇ ਨੇ ਉਸੇ ਵੱਲੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਕੇ ਹੁਕਮ ਪਰਵਾਨ ਕੀਤਾ। ਪਹਿਲਵਾਨ ਮੁੰਡਾ ਰਾਜਬੀਰ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ ਹੈ। ਇਹ ਸ. ਗੁਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਪਟਵਾਰੀ ਦੇ ਘਰ ਮਾਤਾ ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ ਦੀ ਕੁੱਖੋਂ ੧੩ ਸੰਤਬਰ ੧੯੮੩ ਨੂੰ ਜਨਮਿਆ। ਗੁਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਪਹਿਲਾਂ ਪਟਵਾਰੀ ਭਰਤੀ ਹੋਏ ਸਨ ਹੁਣ ਉਹ ਕਾਨੂੰਗੋ ਬਣ ਗਏ ਹਨ। ਸਗੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਕਾਨੂੰਗੋ ਐਸਸੀਏਸ਼ਨ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਤੇ ਵੀ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹਨ। ਗੁਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਸਮਾਜੀ ਧਾਰਮਕ ਸੀਵਨ ਵਿਚ ਸਰਗਰਮੀ ਨਾਲ ਹਿਸਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਿਆਸੀ ਸੂਝ ਵੀ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਸਮਾਗਮਾਂ ਤੇ ਵੀ ਅਕਸਰ ਹਾਜ਼ਰੀ ਭਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪ ਵੀ ਸਮਾਗਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਆਪਣੇ ਦੋਹਾਂ ਸਪੁੱਤਰਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਪੋਸ਼ਣਾ ਰੀਝ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਛੋਟੇ ਸਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਕੁਸ਼ਤੀ ਵਰਗੀ ਜਾਨ ਮਾਰਵੀ ਖੇਡ ਵਿਚ ਮੁਹਾਰਤ ਦਿਵਾਉਣ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦਿਲਚਸਪੀ ਲਈ ਹੈ। ਗੁਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪਿੱਛਲਾ ਪਿੰਡ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਚਿਲ੍ਹੇ ਦਾ ਮਸ਼ਹੂਰ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪਿੰਡ ਕੱਕੜ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਤ ਅਛਰ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ ਕਕੜਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਸਪੁੱਤਰ ਹਨ। ਗੁਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰੋਂ, ਪਹਿਲਵਾਨ ਮੁੰਡੇ ਦੀ ਮਾਤਾ ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ ਜਥੇਦਾਰ ਗੁਰਬਖ਼ਸ਼ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਪੁੱਤਰੀ ਹੈ। ਜਥੇਦਾਰ ਗੁਰਬਖ਼ਸ਼ ਸਿੰਘ ਰਹਿੰਦੇ ਤਾਂ ਸਿਰਸੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪਿੰਡ ਸ੍ਰੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਹਨ ਪਰ ਛੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੇ ਕਰ ਕੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹਨ।

ਵੱਡੇ ਹੱਲੇ ਦੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਦੀਵਾਨਾਂ ਵਿਚ ਮਨਮੋਹਣੀਆਂ ਉਚੀਆਂ ਹਾਰਮੋਨੀਅਮ ਦੀਆਂ ਸੁਰਾਂ ਜਥੇਦਾਰ ਗੁਰਬਖ਼ਸ਼ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਪੇਟਿਆਂ ਦਾ ਕੀ ਕਮਾਲ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ

ਪਹਿਲਵਾਨ ਰਾਜਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਨਾਟਕਿਆਂ ਤੇ ਦਾਦਕਿਆਂ ਤੋਂ ਪੱਕੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸੰਸਕਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਹਨ। ਬਾਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਉਹ ਭਰੇ ਦਿਵਾਨਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਨਾਨੇ ਦੀਆਂ ਸੁਰਾਂ ਉਤੇ ਢੋਨਕੀ ਛੇਟਿਆਂ ਦੇ ਰਸ ਭਰਪੂਰ ਤਾਲ ਉਤੇ ਨਿਬੰਧ ਹੋ ਕੇ ਨੱਚਦਾ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਵਰਤਮਾਨ

ਸਮੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀਆਂ ਕਿਰਪਾਨੁ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਆਉਣਾ ਉਸ ਦੀ ਵਰਦਾਨ ਵਾਲੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੈ।

ਰਾਜਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ੧੯੯੫ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਖੇਡਾਂ ਵਿਚ ਕੁਸ਼ਤੀ ਲੜੀ ਅਤੇ ਚੇਬੇ ਸਥਾਨ ਤੇ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਸਾਥੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਕੇਸ ਕਟਵਾ ਲਏ। ਏਸ ਕੰਮ ਤੇ ਉਹ ਰੋਇਆ ਵੀ ਬੜਾ ਅਤੇ ਉਹ ਕੇਸ ਅੱਜ ਤੱਕ ਸਾਡੇ ਕੇ ਰੱਖੇ ਹਨ ਪਰ ਹੁਣ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਅਸ਼ੀਰਵਾਦ ਨਾਲ ਉਹ ਪੱਕਾ ਸਾਬਤ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਹੈ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਨੇ ਯਾਦਾਂ ਨੂੰ ਕੁਰੋਦੀਆਂ ਹੋਇਆ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸਾਡੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਚ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦੀ ਜਾਗ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਹੀ ਲਾਈ ਗਈ ਸੀ। ਰਾਜਬੀਰ ਸਿੰਘ ੧੨ ਸਾਲ ਦਾ ਉਮਰ (ਸੰਨ ੧੯੯੫) ਤੋਂ ਕੁਸ਼ਤੀ ਲੜਣ ਲਗ ਪਿਆ ਸੀ। ਗੱਲ ਕੋਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਈ ਕਿ ਜਲੰਧਰ ਵਿਚ ਹੋਲਾ ਮੱਹਲਾ ਕੁਸ਼ਤੀ ਟੂਰਨਾਮੈਂਟ ਵਿਚ ਗੋਰਾ ਪਹਿਲਵਾਨ ਮੁੰਡਾ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਕੁਸ਼ਤੀ ਲੜਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਬਾਪ ਨੇ ਚੇਲੰਜ ਕੀਤਾ ਕੋਈ ਵੀ ਮੁੰਡਾ ਮੇਰੇ ਮੁੱਤੇ ਨਾਲ ਕੁਸ਼ਤੀ ਲੜ ਕੇ ਬਿਖਾਵੇ। ਰਾਜਬੀਰ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਵੱਡੇ ਭਰਾ ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਕਰ ਕੇ ਬਰੀਦ ਤਿਆਰੀ ਤੋਂ ਹੀ ਚੇਲੰਜ ਕਬੂਲ ਕਰ ਕੇ ਅਖਾੜੇ ਵਿਚ ਨਿਤਰ ਪਿਆ। ਕੁਸ਼ਤੀ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਨਾ ਜਿਤ ਸਕਿਆ ਪਰ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਮਨ ਜਿਤ ਗਿਆ। ਬਹੁਤ ਵਾਹ ਵਾਹ ਹੋਈ। ਦੂਰਦਰਸ਼ਨ ਵਾਲਾ ਅਗਿਆਪਾਲ ਸਿੰਘ ਰੰਧਾਵਾ ਕੁਮੇਟਰੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਵੇਖੋ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਹੋ ਰਹੇ ਦੰਗਲ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿੰਘ ਕਿਵੇਂ ਕਛਹਿਰੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕੁਸ਼ਤੀ ਲੜ ਰਿਹਾ

ਵਰਿਆਮ ਫਰਵਰੀ ੨੦੦੬

17

ਹੈ। ਲੋਕ ਤਾੜੀਆਂ ਮਾਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਫੇਰ ਗੁਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਨੇ ਝੁੰਡੇਗੀ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਨੈਸ਼ਨਲ ਕੋਚ ਸ੍ਰੀ ਪੀ. ਆਰ. ਸੋਧੀ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਕਾਲਜ ਫਗਵਾੜਾ ਦੇ ਅਖਾੜੇ ਇਕ ਵਿਧੀਵਿਤ ਸਿਖਲਾਈ ਅਭਿਆਸ ਚਲ ਪਿਆ।

ਵਿਚ ਵਿਚ ਬੀਮਾਰੀ ਕਰਕੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਸੌਂਟ ਚੋਟ ਕਾਰਣ ਖੜੋਤ ਤਾਂ ਆਈ ਪਰ ਸਾਰੇ ਅੜਿਕੇ ਲੰਘ ਕੇ ਰਾਜਬੀਰ ਸਿੰਘ ਪੰਜੀ ਦਰ ਪੋੜੀ ਉਥੀਆਂ ਮੰਜਲਾਂ ਫੇਰਦਾ ਗਿਆ। ਉਹ ਸੰਨ ੨੦੦੦ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਖੇਡਾਂ ਵਿਚ ਬੁਸਤੀ ਚੈਂਪੀਅਨ ਰਿਹਾ। ੨੦੦੩ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦਾ ਚੈਂਪੀਅਨ ਬਣਿਆ। ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਅੰਤਰ ਵਰਸਟੀ ਮੈਰਨ ਵਿਚ ਵੀ ਘੁਲਿਆ ਅਤੇ ਚੋਥੀ ਪੁਜੀਸ਼ਨ ਰਹੀ। ਉਹ ਇਕੋ ਸਾਲ ਯੂਨੀਅਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਦੂਜੇ ਥਾਂ ਤੇ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਸੀਨੀਅਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਤੀਜੇ ਥਾਂ ਰਿਹਾ।

ਜੂਨ ੨੦੦੪ ਵਿਚ ਕੁਸਤੀ ਦੇ ਬਲ ਬੋਤੇ ਹੀ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲੀਸ ਵਿਚ ਫਰਤੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਪੁਲੀਸ ਦੀਆਂ ਜ਼ੋਨਲ ਖੇਡਾਂ ਵਿਚ ਉਹ ਪ੍ਰਥਮ ਰਿਹਾ। ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਵਰਕ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਤੋਂ ਉਹ ਦੂਜੀ ਥਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਗਿਆ। ਨਵੰਬਰ ੨੦੦੫ ਵਿਚ ਹਿੰਦ-ਪਾਕ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਦੇ ਫੇਖ ਲਈ ਚੁਣਿਆ ਗਿਆ ਪਰ ਇਹ ਮੁਕਾਬਲਾ ਅੱਗੇ ਪੈ ਗਿਆ ਹੈ।

੧੫ ਅਗਸਤ ਅਤੇ ੨੬ ਜਨਵਰੀ ਜਿਹੇ ਅਵਸਰਾਂ ਤੇ ਅਕਸਰ ਉਹਨੂੰ ਮਾਨ ਸਨਮਾਨ ਮਿਲਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਫਰਪੁਰ ਮਦਦ ਅਤੇ ਮਾਨ ਸਨਮਾਨ ਲਗਾਫਾਰ ਮਿਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਵੱਡਾ ਭਰਾ ਜੈ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਸਹਾਇਕ ਵੀ ਸੀ ਪੜ੍ਹਣ ਲਈ ਅਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਰਾਜਬੀਰ ਦੀ ਪੁਲੀਸ ਡਿਊਟੀ ਤੇ ਸਕੋਰੇ ੬ ਵਜੇ ਹਾਜ਼ਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਰੋਜ਼ ਫਗਵਾੜੇ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹਾ ਮੋਹਲੀ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਜਲੰਧਰ ਆਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਘਾਨਟਾ ਜਾਰੀ ਹੈ।

ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ

ਨਵੇਂ ਗੁਰਾਂ ਸਾਨੇ ਜੇੜੇ ਨਾਮਧਾਰੀ
ਵਡੇ ਤੜਕਿਉਂ ਉਠ ਇਬਨਾਨ ਬਰਦੇ
ਜੁੱਚ ਸੈਧ ਰਖਦੇ ਖੰਦਰ ਪੋਥ ਸਾਰੇ
ਸੁਸ ਸੁਸ ਹੀ ਭਜਨ ਰਗਵਾਨ ਬਰਦੇ
ਅਸਲੀ ਦੇਵਤੇ ਰਿਖੀ ਨੇ ਨਾਮਧਾਰੀ
ਹਰਦਮ ਪੁਰਖ ਅਕਾਲ ਦਾ ਧਿਆਨ ਬਰਦੇ
ਨਾਮ ਜਪਨ ਦਾ ਸਦਾ ਹਰਨਾਮ ਸਿਘਾ,
ਸਤਿਗੁਰੂ ਵਿਚ ਉਪਦੇਸ਼ ਜਹਾਨ ਬਰਦੇ

—ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਬਲਦੀ

ਕੂਕਾ ਵਿਰਕਾ

“ਨਾਨਕ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਤਰਹ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਭੀ ਹਰ ਕੋਮ
ਔਰ ਹਰ ਜਾਤ ਦੇ ਆਦਮੀ ਕੇ ਆਪਨੇ ਮਜ੍ਹਬ ਵ ਵਿਰਕੇ
ਮੇਂ ਮਿਲਾ ਲੇਤਾ ਹੈ, ਮੁਸਲਮਾਨੋਂ ਕੇ ਭੀ ਕੂਕਾ ਕਰ ਲੇਤਾ
ਹੈ। ਇਨ ਕੂਕੇ ਮੇਂ ਅਕਸਰ ਨੀਚ ਜਾਤ ਕੇ ਲੋਗ ਮਿਸਾਲ
ਪੰਜਾਬੀ ਜਾਟ ਔਰ ਚਮਾਰ ਵਗੇਰਾ ਹੈਂ। ਅਕਾਇਦ ਉਨਕ
ਸਾਫ ਔਰ ਆਸਾਨ ਹੈ। ਯਾਨੀ ਬੁਤਪ੍ਰਸਤੀ ਕਿਸੀ ਫਰ੍ਹਾ
ਜਾਇਦ ਨਹੀਂ। ਕਿਸੀ ਜਾਤ ਥੀ ਕੇਦ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਗੁਰੂ
ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਕੋ ਅਪਨਾ ਦੇਵਤਾ ਮਾਨਣੇ ਹੈ। ਚੋਰੀ
ਜ਼ਿਨ੍ਹਾਬਾਰੀ, ਬਰਾਬਰੀ ਔਰ ਕੁਲ ਮਸਕਰਾਤੇ ਫਸਾਦ
ਗੋਬਤ ਔਰ ਭੂਠ ਉਨਕੇ ਬਰਦੀ ਮਨ੍ਹਾ ਹੈ। ਜੋ ਕੋਈ ਕੂਕਾ
ਹੋਤਾ ਹੈ ਔਰ ਯਿਹ ਮਜ੍ਹਬ ਇਖਤਿਆਰ ਬਰਤਾ ਹੈ ਉਸ
ਕੋ ਉਪਰ ਅਤਾਇਤ ਗੁਰੂ ਥੀ ਔਰ ਪਾਬੰਦੀ ਅਕਾਇਦ
ਭੀ ਔਰ ਜਵਾਬਦਾਰੀ ਔਰ ਜਾਨ ਫਸਾਨੀ ਜਬਰਨ ਲਾਜ਼ਮ
ਕਰਤੇ ਹੈ। ਬੜਾ ਮਾਰੂਲਾ ਉਨ ਥਾ ਯਹ ਹੈ, “ਮਰਨਾ
ਕਬੂਲ ਕਰੋ, ਆਪਣੇ ਤੀਂ ਖਾਕ ਸਮਝੋ ਤਬ ਕੂਕਾ ਬਨੋ।”

ਕੂਕੇ ਥਾ ਰੋਜ਼ ਰਾਤ ਕੋ ਤੀਨ ਬਜੇ ਉੱਠ ਕਰ
ਨਹਾਨਾ ਹੋਤਾ ਹੈ ਔਰ ਨਹਾ ਹੋ ਕਰ ਗ੍ਰੀਬ ਕੋ ਅਭਲੇਕ
ਪੜ੍ਹਤੇ ਹੈ। ਉਨ ਕੋ ਤਮਾਮ ਉਮਰ ਨੇਕੀ ਔਰ ਨੇਕ ਚਲਨੀ
ਥੀ ਤਾਕੀਦ ਥੀ ਜਾਤੀ ਹੈ। . . . ਕੂਕਾ ਕੇ ਵਿਰਕੇ ਮੇਂ ਕਿਸੀ
ਨੇ ਮੱਕਾਰ ਔਰ ਬਦ-ਇਖਲਾਕ ਕਮ ਦੇਖਾ ਹੋਗਾ। ਇਨ
ਲੋਕੋਂ ਕੋ ਬਤੇ ਗਹੋਰ ਕੋ ਦੇਖ ਕਰ ਮਾਲੂਮ ਹੋਤਾ ਹੈ ਕਿ
ਇਸ ਜਦੀਦ ਵਿਰਕੇ ਥੀ ਬੜੀ ਜਲਦ ਤਰੱਕੀ ਹੂਈ ਹੈ।
ਗਾਓ ਕੋ ਗਾਓ ਔਰ ਮੋਜ਼ਿਆ ਕੋ ਮੋਜ਼ਿਆ ਕੂਕੇ ਹੋ ਗਏ।
ਜਿਸ ਵਕਤ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਜੈ ਮੁਜਦ ਬੇ, ਨੇ ਸਿਲਸਿਲਾ
ਅਰਸਾਦ ਕੀਆ, ਉਨਕੋ ਯਹ ਨਸੀਬ ਨਾ ਹੂਆ ਕਿ
ਦਸ ਬਰਸ ਮੇਂ ਦੇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਆਦਮੀ ਉਨਕੇ ਚੇਲੇ ਮੇਂ
ਹੋਤਾ। ਉਸਕੇ ਮਜ੍ਹਬ ਥਾ ਆਰੂਬ ਪਿਛਲੇ ਮਸਲਨਦ ਨਸੀਨੋਂ
ਕੋ ਵਕਤ ਮੇਂ ਹੂਆ ਥਾ। ਇਸ ਮੁਜਦ ਕੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਮੇਂ
ਲਾਖੋਂ ਕੂਕਾ ਹੋ ਗਿਆ।

ਮੱਲਵੀ ਗੁਲਾਮ ਭੀਖ

(— ਤਾਰੀਖ— ਵਾਰੀ ਚੋਂ)

ਸ਼ਹੀਦੀ ਦਿਨ ਤੇ ਕਵੀ ਦਰਬਾਰ

੨੨ ਪੋਹ ੨੦੬੨ ਨੂੰ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਸਭਾ ਸੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਵੱਲੋਂ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਜ਼ੋਰਵਰ ਸਿੰਘ ਫਤਿਹ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦਿਨ 'ਤੇ ਇਕ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਕਵੀ ਦਰਬਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਪਿੰਡ ਸੰਤ ਨਗਰ ਭਾਈ ਹਜ਼ੂਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਵਿਚ ਰਾਤ ਨੂੰ ਸਾਢੇ ਅੱਠ ਵਜੇ ਇਹ ਕਵੀ ਸਮਾਗਮ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ। ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਡਿਤ ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਹਿਰਦਾ ਸਾਹਿਬਦ ਸੰਤ ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਤਿਹਾਸ ਬਾਰੇ ਬੜੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਹੱਲੇ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਬੜੇ ਸੋਹਣੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਨਿਹਾਲ ਕੀਤਾ।

ਨੌ ਵਜ ਕਵੀ ਦਰਬਾਰ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ। ਸਟੇਜ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਦਿਆਂ ਸਾਹੂ ਸਿੰਘ ਕੁਸ਼ਾਨ ਨੇ ਇਤਿਹਾਸ ਤੇ ਚਾਨਣਾ ਪਾਇਆ। ਫਰ ਸ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ ਨੇ ਬੜੇ ਸੋਹਣੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਇਤਿਹਾਸ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਇਆ ਅਤੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਸਾਕੇ 'ਤੇ ਖੂਬ ਚਾਨਣਾ ਪਾਇਆ। ਕਵੀ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਕਵੀਆਂ ਨੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਬਾਰੇ ਆਪਣੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਸੁਣਾ ਕੇ ਖੂਬ ਰੰਗ ਬੰਨ੍ਹਿਆ। ਇਸ ਵਿਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਕਵੀ ਸੰਜਣਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਸੁਣਾਈਆਂ—

ਮਾਸਟਰ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ, ਸ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਰਾਜਾ, ਸ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਵਜ਼ੈਚ, ਸ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਪਿਆਸਾ, ਸ ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਾਜ, ਸ ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਚੀਮਾ, ਸ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਨਿਰਾਲਾ, ਸ ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਦੀਪ, ਸ ਚੁਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮੁਕਤਾ।

ਕਈ ਬੱਚਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਸੁਣਾਈਆਂ। ਸਾਢੇ ਦਸ ਵਜੇ ਕਵੀ ਦਰਬਾਰ ਦਾ ਡੋਗ ਪਿਆ। ੨੩ ਪੋਹ ੨੦੬੨ ਸਵੇਰੇ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ੫ ਵਜੇ ਅਰੰਭ ਹੋਈ। ਸ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮੁਕਤਾ ਨੇ ਵਾਰੇ ਦਾ ਖੂਬ ਰੰਗ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਤੇ ਇਸ ਭਰ੍ਹਾਂ ਮੇਲੇ ਦਾ ਡੋਗ ਪਿਆ।

ਮ ਅ ਸ.

ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਕਲਸੀ ਨੂੰ ਭਾਰੀ ਸਦਮਾ

ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਸਭਾ ਫਰੀਦਕੋਟ ਦੇ ਸਿਰਕੱਢ ਮੈਂਬਰ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਲੇਖਕ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਕਲਸੀ ਦਾ ਹੋਟਹਾਰ ਨੌਜਵਾਨ ਪੁੱਤਰ ਅਮਨਦੀਪ ਕਲਸੀ ਪਿਛਲੇ ਦਿਨੀਂ ਇਕ ਭਿਆਨਕ ਕਾਰ ਹਾਦਸੇ ਵਿਚ ਸਦੀਵੀ ਵਿਛੋੜਾ ਦੇ ਗਿਆ। ਉਹ ਸਰਕਾਰੀ ਸੀਨ ਸੈਂਕੇ ਸਕੂਲ ਮਚਾਕੀ ਕਲਾ ਵਿਖੇ ਕੰਪਿਊਟਰ ਅਧਿਆਪਕ ਸੀ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਹੀ ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਅਮਨਦੀਪ ਦੇ ਅਕਾਲ ਚਲਾਣੇ ਉੱਪਰ ਫਰੀਦਕੋਟ ਦੀਆਂ ਸਾਹਿਤਕ, ਰਾਜਨੀਤਕ ਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਸਜਬੇਬੰਦੀਆਂ ਨੇ ਕਲਸੀ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਇਲੀ ਹਮਦਰਦੀ ਦਾ ਇਜ਼ਹਾਰ

ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅਮਨਦੀਪ ਲਈ ਸਰਥਾਜਲੀ ਸਮਾਗਮ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹਰਿਦਰ ਨਗਰ, ਫਰੀਦਕੋਟ ਵਿਖੇ ਵਿਛੜੀ ਰੂਹ ਦੀ ਅੰਤਿਮ ਅਰਦਾਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋ ਬ੍ਰਹਮਜਗਦੀਸ਼ ਸਿੰਘ, ਪ੍ਰੋ ਨਵਰਾਹੀ ਘੁਗਿਆਣਵੀ, ਸੁਰਿੰਦਰ ਗੁਪਤਾ, ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਨਿਰਮਲ ਤੇ ਬਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਗੰਗਾ ਨੇ ਅਮਨਦੀਪ ਨੂੰ ਸਰਥਾ ਦੇ ਫੁੱਲ ਭੇਟ ਕੀਤੇ। ਲਗਪਗ ਇਕ ਦਰਜਨ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸ਼ੋਕ ਸੁਨੇਹੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ।

ਨਵਰਾਹੀ ਘੁਗਿਆਣਵੀ

‘ਮੁਹਾਂਦਰਾ ਪੁਰਸਕਾਰ’ ਪਾਤਰ ਨੂੰ

ਮੁਹਾਂਦਰਾ (ਸਾਹਿਤਕ ਤੈਮਾਸਿਕ) ਬਰਨਾਲਾ ਵੱਲੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਪਹਿਲਾ ‘ਮੁਹਾਂਦਰਾ ਪੁਰਸਕਾਰ’ ਉੱਘੇ ਸ਼ਾਇਰ ਡਾ ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਨੂੰ ਦੇਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ-ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ-ਸਿਵ ਬੁਮਾਰ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਇਕੱਲਾ ਅਜਿਹਾ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਨਿੱਕੇ ਜਿਹੇ ਪਿੰਡ ਪੱਤੜ

ਕਲਾ ਵਿਚ ਜਨਮ ਲੈ ਕੇ ਐਮ ਏ (ਪੰਜਾਬੀ) ਗੋਲਡ ਮੈਡਲਿਸਟ, ਪੀ ਐਚ ਡੀ ਦੀਆਂ ਡਿਗਰੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਕੇ ਨੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਪੰਜਾਬੀ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਅਧਿਆਪਨ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ। ਹੁਣ ਤੱਕ ਉਸਨੇ ਹਵਾ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਹਰਫ਼, ਬਿਰਖ ਅਰਜ਼ ਕਰੇ, ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਸੁਲਗਦੀ ਵਰਣਮਾਲਾ, ਲਭਜਾਂ ਦੀ ਦਰਗਾਹ, ਪੱਤਝੜ ਦੀ ਪਾਜ਼ੇਬ, ਸਦੀ ਦੀਆਂ ਤਰਕਾਲਾਂ (ਸੰਪਾਦਨ) ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ, ਅੱਗ ਦੇ ਕਲੀਓ, ਸਦੀਓਂ ਨੀ ਮੈਂ ਐਂਤਹੀਣ ਤਰਕਾਲਾਂ, ਹੁਕਮੀ ਦੀ ਹਵੇਲੀ, ਸਹਿਰ ਮੇਰੇ ਦੀ ਪਾਗਲ ਔਰਤ (ਨਾਟ-ਰੁਪਾਂਤਰਣ) ਤੇ ਇਲਾਵਾ ਸੂਰਜ ਦਾ ਸਰਨਾਵਾਂ (ਟੀ ਵੀ. ਸੀਰੀਅਲ) ਜਿਸ ਵਿਚ ਬੇਬ ਫਰੀਦ ਤੋਂ ਸ਼ਿਵ ਬੁਮਾਰ ਤੱਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਬਾਰੇ ੩੦ ਅਤੇ ਲੋਕ ਰੰਗ ਟਾਈਟਲ ਰਾਹੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕ ਗੀਤ ਤੇ ਸੰਗੀਤ ਬਾਰੇ ੨੦ ਦੁਰਦਰਬਨ ਤੋਂ ਵਿਖਾਏ ਗਏ ਉੱਚ ਪੱਧਰ ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵੀ ਉਸਦਾ ਹਾਸਿਲ ਹਨ। ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਪੁਰਸਕਾਰਾਂ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਮਿਲ ਚੁੱਕੇ ਅਨੇਕਾਂ ਵਿਚੋਂ ਭਾਰਤੀ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ ਪੁਰਸਕਾਰ (੧੯੯੩), ਪਾਸ ਪੁਰਸਕਾਰ (੧੯੯੨), ਪੰਜਾਬੀ ਅਕਾਦਮੀ ਦੁਬਾਬਦੀ ਕਵੀ ਪੁਰਸਕਾਰ (੧੯੯੪) ਅਤੇ ੧੯੯੯ ਵਿਚ ਕੋਲੰਬੀਆ (ਲਾਤੀਨੀ ਅਮਰੀਕਾ) ਵਿਚ ਹੋਏ ਵਿਸ਼ਵ ਕਵਿਤਾ ਉਤਸਵ ਵਿਚ ਭਾਰਤ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹਨ। ‘ਮੁਹਾਂਦਰਾ’ ਦੇ ਸੰਪਾਦਕ ਪ੍ਰੋ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਰਾਹੀਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ‘ਮੁਹਾਂਦਰਾ’ ਪਰਚ ਦੇ

ਪੁਨਰ ਆਰੰਭ ਤੇ ਪਰਚੇ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਬਾਲਮ 'ਦਿਲ ਦੇ ਵਰਕੇ' ਲਿਖਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ ਜਿਸਦੀ ਪਾਠਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਫਰਪੁਰ ਬਲਾਘਾ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਪਾਤਰ ਨੂੰ ਇਹ ਪੁਰਸਕਾਰ ਜਿਸ ਵਿਚ ਨਕਦ ਰਾਸ਼ੀ ਦੇ ਨਾਲ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਮੁਮੈਂਟ, ਲੋਏ, ਪੁਸਤਕਾਂ ਦਾ ਸੈਟ ਆਦਿ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਅਪ੍ਰੈਲ, ੨੦੦੬ ਨੂੰ ਬਿਸੇ ਦਿਨ 'ਪਾਤਰ-ਜਬਨ' ਬਰਨਾਲਾ ਵਿਖੇ ਮਨਾ ਕੇ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਈ ਆਪਣੀਆਂ ਸੱਜਰੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰੇਗਾ ਉਸਦੀਆਂ ਗ਼ਜ਼ਲਾਂ ਦਾ ਗਾਇਨ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਦੇਣ ਵਾਰੇ ਸਾਹਿਤਕ-ਸੈਮੀਨਾਰ ਵੀ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਡਾ. ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂਰ, ਡਾ. ਤੇਜਵੰਤ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ, ਡਾ. ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਖੋਜ ਪੱਤਰ ਅਤੇ ਬਾਇਬਾ ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਗ਼ਜ਼ਲ-ਚਿੱਤਰ ਪੜ੍ਹਨਗੇ। 'ਮੁਹਾਂਦਰਾ' ਦਾ ਅਪ੍ਰੈਲ-ਜੂਨ ਅੰਕ ਵਿਚ ਬਾਇਬਾ ਵਾਰੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਮੱਗਰੀ ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਸੋਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨਿਰਾਲਾ

ਸ. ਹਜ਼ੂਰਾ ਸਿੰਘ ਵਲੋਂ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਸਮਾਗਮ

ਸ. ਹਜ਼ੂਰਾ ਸਿੰਘ ਟਿੱਬਰ ਮਰਚੈਂਟ, ਅਕਹਿਰੀ ਪੁਲੀ ਜਲੰਧਰ ਹੋਰਾਂ ਆਪਣੇ ਸਪੁੱਤਰ ਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜ਼ਰੀਫ਼ ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਦੇਖ ਆਪਣੇ ਘਰ ਆਉਣ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਆਦਿ ਰਾਰੇਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਾਠ ਦਾ ਡੈਗ ੧੫ ਜਨਵਰੀ ਐਤਵਾਰ ਸਵੇਰੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਧਰਮ ਸਾਲਾ ਸੈਂਟਰਲ ਟਾਊਨ ਲਾਡਵਾਲੀ ਰੋਡ ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ ਪੁਆਇਆ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੱਲੋਂ ਤੋਂ ਸ੍ਰੀ ਆਸਾ ਕੀ ਵਾਰ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਸੰਤ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ, ਆਰਮਾ ਸਿੰਘ, ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਜਥੇ ਨੇ ਬਰਧਾ ਸਹਿਤ ਕੀਤਾ। ਜਥੇਦਾਰ ਹਜ਼ੂਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਬਥਾ ਵਿਚ ਕੁਝ ਇਤਿਹਾਸ ਸਰਵਣ ਕਰਾਇਆ। ਸ. ਜਗਦੀਭ ਸਿੰਘ ਵਰਿਆਮ ਨੇ ਆਈਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ। ਅੰਤ ਉੱਤੇ ਗੁਰੂ ਕਾ ਲੰਗਰ ਅਰੁੱਟ ਵਰਤਿਆ। ਲੰਗਰ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ, ਨਾਮਧਾਰੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੈਂਟਰਲ ਟਾਊਨ, ਬਸਤੀ ਭੂਰੇ ਖਾਂ, ਵਰਿਆਮ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਵਾਸਤੇ ਮਾਇਆ ਭੇਟ ਕੀਤੀ ਗਈ।

ਬੀਬੀ ਹਰਬੰਸ ਕੌਰ ਪਨੇਸਰ

ਜਲੰਧਰ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਮਾਤਾ ਹਰਬੰਸ ਕੌਰ ਪਨੇਸਰ ਧਰਮ ਪਤਨੀ ਸਵ. ਸੰਤ ਸੁਖਦੇਵ ਪਨੇਸਰ (ਅਫ਼ਰੀਕਾ ਵਾਲੇ) ਤਕਰੀਬਨ ੬੦ ਸਾਲ ਦੀ ਉਪਰ ਭੱਤ ਕੇ ੦੨ ਜਨਵਰੀ ੨੦੦੬, ਸੋਮਵਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜੀਵਨ ਯਾਤਰਾ ਸੰਪੂਰਨ ਕਰ ਗਏ। ਸੰਤ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਹਰਬੰਸ ਕੌਰ, ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਅਰਵੀਕਾ ਦੇ ਦੂਜੇ ਦੌਰੇ ਸਮੇਂ ਸਿੰਘ ਸਜ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਅਪਾਰ ਕਿਰਪਾ ਦੇ ਪਾਤਰ ਰਹੇ। ਪਰਿਵਾਰ ਉੱਤੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਬਹੁਤ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਹੈ। ਜਲੰਧਰ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਡੇਰਾ ਮਾਤਾ ਹਰਬੰਸ ਕੌਰ ਦੇ ਗ੍ਰਿਹ ਵਿਖੇ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ

ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਮਰਿਆਦਾ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖਦਿਆਂ ਪਰਿਵਾਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ੀ ਵੀ ਲਗਵਾਈ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਖਰੀ ਸਮੇਂ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੀ ਛੱਟੀ ਨੂੰ ਹ ਦਲਜੀਤ ਕੌਰ (ਪੁੱਤਰੀ ਸੰਤ ਸੁੱਲਖਣ ਸਿੰਘ ਦਿੱਲੀ ਰਮਸ਼ ਨਗਰ) ਨੂੰ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿੱਚ ਭਿਜਾ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਆਏ ਹਨ। ਅਤੇ ਭਜਨ ਕਰਦਿਆਂ ਮਾਲਾ ਵੇਰਦਿਆਂ ਹੀ ਆਖਰੀ ਸਵਾਸ ਪੂਰੇ ਕੀਤਾ। ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਪੰਡਿਤ ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸਵ. ਜਥੇਦਾਰ ਸੰਤ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਵੀਰਕੇ, ਸੰਤ ਦਰਸਨ ਸਿੰਘ ਸੰਤ ਖਜਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਾਗੀ ਜੋਤੀ ਦਾ ਇਸ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸਨੇਹ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੌਜੂਦਾ ਹਜ਼ੂਰੀ ਰਾਗੀ ਉਸਰਾਦ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ, ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਘੁੱਲਾ, ਸੰਤ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਸੰਤ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸੰਤ ਬਲਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਰਾਗੀ ਹੋਰਾਂ ਦਾ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਸਨੇਹ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੀ ਜੀਵ ਆਰਮਾ ਨਮਿਤ ਰੱਖਿ ਗਏ ਪਾਠ ਦਾ ਡੈਗ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ੧੦ ਜਨਵਰੀ ਨੂੰ ਨਾਮਧਾਰੀ ਧਰਮਸਾਲਾ ਸੈਂਟਰਲ ਟਾਊਨ ਜਲੰਧਰ ਵਿੱਚ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਧੀਆਂ, ਅਵਤਾਰ ਕੌਰ ਕਿਰਦੀ, ਜਸਵੀਰ ਕੌਰ ਚਾਨਾ (ਅਫ਼ਰੀਕਾ) ਅਤੇ ਜਗਜੀਤ ਕੌਰ ਲੋਟੇ (ਅਮਰੀਕਾ) ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ ਰਖਦੀਆਂ ਹਨ। ਵੱਡੇ ਸਪੁੱਤਰ ਸੰਤ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਪਨੇਸਰ (ਕਰੀਬ-ਬੀਨੀਆ) ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਗਏ ਸਨ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਨਿਵਾਸੀ ਪੁੱਤਰ ਰਾਜਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਸਭਵੰਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਜਲੰਧਰ ਨਿਵਾਸੀ ਪੁੱਤਰ ਡਾ. ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਈ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੀ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰੇਮ ਤੇ ਬਰਧਾ ਨਾਲ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ। ਸੰਤ ਬਲਜੀਤ ਸਿੰਘ- ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਾਗੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਵੈਰਾਗ ਵਿੱਚ ਕੀਰਤਨ ਕੀਤਾ। ਪਹਿਲਾ ਬਬਦ ਨਿਰਧਾਰਤ ਰਾਗ ਆਸਾ ਵਿਚ, 'ਸੋ ਕਿਉਂ ਵਿਸਰੇ ਮੇਰੀ ਮਾਇ' ਦੀ ਟੇਕ ਨਾਲ ਗਾਇਆ। ਦੂਸਰਾ ਬਬਦ ਵੀ ਨਿਰਧਾਰਤ ਭਾਨਤਾ ਰਾਗ ਵਿਚ 'ਸੋ ਉਧਰੇ ਜਿਨ ਰਾਮ ਧਿਆਏ॥ ਜਰਨ ਮਾਇਆ ਨੇ ਕਾਮਿ ਨਾ ਆਏ॥ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਦੇਹੁ ਸਜਣ ਅਸੀਸਤੀਆ ਜਿਉ ਹੋਵੈ ਸਾਹਿਬ ਕਿਉ ਮੇਲੁ ਗਾਏ ਗਏ। ਦੇਵੇ ਭਰਾ ਗਾਇਣ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਆਪ ਹੀ ਤਾਰ ਸ਼ਹਿਨਾਈ ਸਾਜਾਂ ਤੇ ਅਤੇ ਸ. ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਤਬਲੇ ਤੇ ਸੰਗਤ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਸਨੇਹ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਸੰਤ ਸਾਧਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਉਢੇਚਾ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਆ ਕੇ ਅੰਤਮ ਅਰਦਾਸ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ। ਸ. ਜਗਦੀਭ ਸਿੰਘ ਵਰਿਆਮ ਨੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਤੇ, ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਅਪਾਰ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਤੇ ਚਾਨਣਾ ਪਾਇਆ ਅਤੇ ਆਈ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ। ਅੰਤ ਉੱਤੇ ਗੁਰੂ ਕਾ ਲੰਗਰ ਅਰੁੱਟ ਵਰਤਾਇਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਧਰਮ ਕਾਰਜਾਂ ਲਈ ਮਾਇਕ ਸਹਾਇਤਾ ਵੀ ਅਰਦਾਸ ਕਰਾਈ ਗਈ।

ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ

ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਤਾਂ ਮੁੱਢ-ਕਦੀਮ ਤੋਂ ਹੀ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਰਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਬੀਤੇ ਦੁੱਗਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਵਾਪਰੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਜਾਣਕਾਰੀ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹੀ। ਚਲੇ ਉਹ ਤਾਂ ਜੁਗਾਂ ਪੁਰਾਣੀ ਗੱਲ ਹੋਈ, ਵਰਤਮਾਨ ਜੁਗ ਵਿਚ ਕਿਹੜਾ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਡਮੁੱਲ ਵਿਰਸੇ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਦੇ ਯਤਨ ਬੀਤੇ ਹਨ। ਨਾਮਧਾਰੀ ਅੰਦੋਲਨ ਵਲੋਂ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਵਿਚ ਪਾਏ ਗਏ ਅਮੱਲ ਯੋਗਦਾਨ ਨੂੰ ਕਲਮਬੰਦ ਕਰਨ ਵਿਚ ਵੀ ਸਾਡੇ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਅਸਫਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਦੇ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਟੁੱਟੀਆਂ ਥੱਲੀਆਂ ਨੂੰ ਜੋੜਨ ਲਈ ਡਾਹਵੇ ਪ੍ਰਯਤਨ ਕਰਨੇ ਪੈ ਰਹੇ ਹਨ। ਤੁਸੀਂ ਵਰਿਆਮ ਰਾਹੀਂ ਬਹੁਤ ਸ਼ਲਾਘਾਯੋਗ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ। ਅਜਿਹਾ ਕੰਮ ਜਾਰੀ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਨਵਰੀ ੨੦੦੬ ਦਾ ਅੰਕ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਦੀ ਕਵਾਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕੰਮ ਤੁਹਾਡੇ ਬਗ਼ੈਰ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਨਸੀਬਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ।

ਨਵੇਂ ਵਰ੍ਹੇ ੨੦੦੬ ਦੀਆਂ ਮੁਬਰਕਾਂ ਭੇਜਦਾ ਹੋਇਆ।

ਸਿਰੀ ਰਾਮ ਅਰਭ

204, ਸੈਕਟਰ 65 ਮੋਹਾਲੀ

ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਵਰਿਆਮ ਪੜ੍ਹਕਾ ਜਦੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਸੀ ਉਦੋਂ ਦੇ ਹੀ ਇਸਦੇ ਪਾਠਕ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਪਤੀ ਦੀ ਬਦਲੀ ਵਾਲੀ ਨੌਕਰੀ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਵਿਚ ਰੁਕਾਵਟ ਆ ਗਈ। ਹੁਣ ਰਿਟਾਇਰਡ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਿਤਾ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ ਸੰਤ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਨਾਮਧਾਰੀ ਜੀ ਦੇ ਸੰਪਰਕ ਵਿਚ ਆਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਕਰਕੇ ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਫਿਰ ਤੋਂ ਇਸ ਦੇ ਪਾਠਕ ਹਾਂ। ਏਨਿਆਂ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਵਰਿਆਮ ਨੇ ਆਪਣਾ ਉਚ ਪੱਧਰੀ ਮਿਆਰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਹਰ ਸ਼ੁਰੂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਉਪਲਬਧ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕੁਝ ਪੱਤਰੇ ਤੁਸੀਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਕਵਿਤਾ ਲਿਖਣ ਦੀ ਮੇਰੀ ਪਹਿਲੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹੈ। ਇਹ ਦੇਖ ਕੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਤੀ ਖਿਆਲ ਆਇਆ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਪਹਿਲੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵਰਿਆਮ ਨੂੰ ਅਰਪਣ ਕਰਾਂ, ਮੈਂ ਦੋ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਭੇਜ ਰਹੀ ਹਾਂ ਅਗਰ ਇਹ ਵਰਿਆਮ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋਣ ਤੇ ਆਸ ਕਰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਵਰਿਆਮ ਵਿਚ ਜਗਹ ਮਿਲੇਗੀ ਤੇ ਮੇਰੀ ਹੋਸਲਾਅਵਜ਼ਾਈ ਹੋਵੇਗੀ ਤੇ ਮੈਂ ਤਹਿ ਦਿਲੋਂ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹੋਵਾਂਗੀ।

ਗੁਰਮੇਜ ਕੌਰ "ਪ੍ਰੀਤ"

2461/71 ਮੋਹਾਲੀ 160071

ਜਨਵਰੀ ਦੇ ਵਰਿਆਮ ਵਿਚ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਨੇ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਫੁੱਲਰ ਨੂੰ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਡਮੀ ਐਵਾਰਡ ਮਿਲਣ 'ਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤੇ ਫੁੱਲਰ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਬਾਰੇ ਖੂਬਸੂਰਤ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਸੰਧੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਤਾਈਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਫੁੱਲਰ ਜਿਥੇ ਇਕ ਚੋਟੀ ਦਾ ਬਹਾਣੀਕਾਰ ਹੈ ਉਥੇ ਇਕ ਵਧੀਆ ਇਨਸਾਨ ਤੇ ਸੁਹਿਰਦ ਮਿੱਤਰ ਵੀ ਹੈ। ਫੁੱਲਰ ਨੂੰ ਸਨਮਾਨ ਮਿਲਣ ਦੀ ਦਿਲੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਵੱਲੋਂ ਅਤੇ ਸਮੁੱਚੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਸਭਾ ਫਰੀਦਕੋਟ ਵੱਲੋਂ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਫੁੱਲਰ ਨੂੰ ਵਧਾਈ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਨਵਰਾਹੀ ਯੁਗਿਆਦਾਈ

ਵਰਿਆਮ ਦਾ ਹਰ ਅੰਕ ਵਾਕਿਆ ਹੀ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਸਾਧਨਾ ਦੀ ਪ੍ਰਤੱਖ ਤਸਵੀਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੀ। ਸੰਤ ਡਰਸੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੀ ਓਹੀ ਲਿਖਾਰੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਹੀਰੇ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਛੁਪਾ ਕੇ ਰੱਖਿਆ ਕਦੀ ਛਪਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਨਵੰਬਰ ਅੰਕ ਵਾਕਿਆ ਹੀ ਇਕ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਅਮੁੱਲ ਇਤਿਹਾਸਕ ਅੰਕ, ਡਰਸੇਮ ਸੰਮੇਤ ਖੂਬਸੂਰਤ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ੀ ਮਹੱਤਤਾ ਵਾਲਾ ਅੰਕ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜੀ। ਸ. ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਕਾਫੀ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਲੇਖ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਪਹਿਲੇ ਅੰਕ ਵਿਚ ਸ. ਵਲੈਚ ਅਤੇ ਸੁਭਾ ਖਰਲ ਜੀ ਦੇ ਲੇਖ ਕਾਫੀ ਵਿਕਾਸ ਡਰਪੂਰ ਮਹੱਤਤਾ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਵਿਰਥ ਜੀ ਤਾਂ ਵਕੀਲ ਹਨ ਹਰ ਗੱਲ ਦਲੀਲ ਤੇ ਪੁਖਤਾਈ ਨਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਤਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਵਧੀਆ ਲਿਖਾਰੀ ਅਤੇ ਬੁਲਾਰਾ ਹਨ ਜੀ। ਸਨੇਹੀ ਜੀ ਨੂੰ ਛਾਪ ਕੇ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਬੜੀ ਖੁਲਦਿਲੀ ਵਿਖਾਈ ਹੈ।

ਸਰਦਾਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੀਲਧਾਰੀ ਜੀ ਨੇ ਲਿਖਿਆ, 'ਈਸਾਈ ਮਿਸ਼ਨਰੀਆਂ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਚਾਰ ਸਿੱਖ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਈਸਾਈ ਹੋਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਤੇ ਮਗਰੋਂ ਫੌਲਾ ਪੁਆ ਦਿਤਾ ਤੇ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਬਣਾ ਕੇ ਨਾਮਧਾਰੀ (ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ) ਬੁਰਬਾਨੀ ਨਾਲ ਜਾਰੀ ਚੇਤਨਾ ਅਤੇ ਕੂਕਿਆਂ ਦੇ ਲਹੂ ਨਾਲ ਤਰ ਧਰਤੀ ਤੇ ਨਮਕ ਹਿਲਾਲਾਂ (ਅੰਗਰੇਜ਼ ਡਗਤਾਂ ਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਪਿੱਠੂਆਂ) ਦੇ ਹਲ ਚਲਵਾ ਦਿੱਤੇ। ਅੰਗਰੇਜ਼ ਬੜੀ ਬਾਰਿਰ ਬੋਮ ਹੋ ਅਤੇ ਵਪਾਰੀ ਬਣ ਕੇ ਆਏ...'

ਅੰਗਰੇਜ਼ ਡਾਹਤ ਵਿਚ ਵਪਾਰੀ ਬਣ ਕੇ ਆਏ ਸਨ,

ਵਰਿਆਮ ਫਰਵਰੀ ੨੦੦੬

੪੧

ਅਫਰੀਕਨ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਮਿਸ਼ਨਰੀ ਬਣ ਕੇ ਗਏ ਸਨ। "In Asia Traders follow the cross then cross follow the crown" In African countries - The Cross follow the trade then trade follow The Crown. ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਵਿਚ ੧੫੯੯ ਵਿਚ ਵਪਾਰੀ ਬਣਕੇ ਆਏ ੧੬੩੪ ਵਿਚ ਮਿਸ਼ਨਰੀਆਂ ਦੀ ਭਰਮਾਰ ਹੋ ਗਈ ੧੮੫੭ ਵਿਚ ਮਲਕਾ ਦੇ ਰਾਜ ਨਾਲ Princess ਤੋਂ Queen of Indian Empire ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਲਤਨਤ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਥਾਪਤ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਗੁਲਾਮੀ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਧਾਰਮਿਕ ਗੁਲਾਮੀ ਦਾ ਦੌਰ ਵੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ।

ਅੰਗਰੇਜ਼ ਕੌਮ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ੧੮੪੯ ਈ. ਲਾਹੌਰ ਵਤਹ ਕਰਕੇ ਥਾਈ ਭਾਰਤ ਦੇ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਵੀ ਗੁਲਾਮ ਕਰ ਲਿਆ, ਇਥੇ ਮਿਸ਼ਨਰੀ ੧੮੩੪ ਈ. ਵਿਚ The Ludhiana Mission ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਘਰ ਬਣਾ ਚੁੱਕੇ ਸਨ ਜਿਸ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਉਏਂ ਤੋਂ ਹੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਫੌਜ ਵਿਚ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਭਰਤੀ ਹੋਏ ਸਨ ਤਾਂ ਕਿ ਇਸ ਨਵੀਂ ਧਾੜਵੀ ਕੌਮ ਨਾਲ ਟੱਕਰ ਲੈਣ ਲਈ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਅਸਤਰ-ਸਸਤਰਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹਾਸਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਰਾਜਸੀ ਤਾਕਤ ਨਾਲ ਟੱਕਰ ਲੈਣ ਲਈ ਰਾਜਸੀ ਸੰਗਠਨ ਨਾਲ ਨਾੜਾ ਸੋਝਿਆ ਜਾਵੇ ਜੋ ਕਿ 'ਭਾਈਆਂ ਦੀ ਪਲਟਨ' ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ। ਜਦੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਰਾਜਸੀ ਤਾਕਤ ਵਿਚਲੇ ਆਗੂਆਂ ਦਾ ਚਿਰਦਾਰ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਤੋਂ ਗਿਰਿਆ ਦੇਖਿਆ ਤਦ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਫੌਜੀ ਨੌਕਰੀ ਨੂੰ ਤਿਲਾਜਲੀ ਦੇ ਕੇ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਆਚਰਣ, ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਅਦਰਸ਼ ਅਤੇ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਨੂੰ ਮੁੜ ਸੁਰਜੀਤ ਕਰਨ ਦਾ ਬੀੜਾ ਚੁੱਕ ਲਿਆ ਅਤੇ ੧੮੫੭ ਈ. ਰਾਜਸੀ ਗਦਰ ਤੋਂ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਰਕਾਰ ਵਿਰੁੱਧ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੀ ਮੁੜ ਸਾਜਨਾ ਕਰ ਕੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਥਿਗਲ ਵਜਾ ਦਿੱਤਾ।

ਇਹ ਸਿੰਘ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ (ਕੂਕੇ ਸਿੰਘਾਂ) ਦਾ ਅੰਦੋਲਨ ਸੀ, ਨਾਮਧਾਰੀ ਸੰਤ ਖਾਲਸਾ 'ਅਸੀਂ ਸਿੰਘ ਨਾਮਧਾਰੀ' ਦਾ ਵਿਦਰੋਹ ਡਰਿਆ ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਸੰਘਰਸ਼, ਧਰਮ ਦੀ ਤੇ ਬਖਸੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਧਾੜਵੀ ਸਰਕਾਰ ਵਿਰੁੱਧ ਬਗ਼ਾਵਤ ਸੀ। 'ਕੂਕਾ' ਨਾਮ ਸਾਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ— ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚਲੀ (ਸਿਵਲ ਵਾਰ) ਘਰੇਲੂ ਜੰਗ ਦੌਰਾਨ Kook ਕੂਕ ਨਾਮ ਦਾ ਕਬੀਲਾ ਵੱਡਾ ਵਿਧਰੋਹੀ ਅਤੇ ਖਾੜਕੂ ਰਿਹਾ— ਜਿਸ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਵੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਕੌਮ (ਗੋਰੀ ਕੌਮ) ਗਈ

ਇਹਨਾਂ ਵਿਧਰੋਹੀਆਂ ਨੂੰ 'Kooks' 'ਕੁੱਕਾ' ਨਾਮ ਦਿੱਤਾ। ਜੇਸਟ ਕਨਿੰਘਮ ੧੮੪੯ ਈ. ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ Kooka Tribe ਦਾ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਜਿਕਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਆਸਾਮ ਤੋਂ ਉਪਰਲੇ ਪੂਰਬੀ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ Kookies ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਾਪਾਨ ਵਿਚ Kookai ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਦੱਖਣੀ ਅਫਰੀਕਾ ਵਿਚ ਵੀ ਇਹ ਦੇ Kooks ਨਾਮ ਨਾਲ ਹੀ ਪੁਕਾਰੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਵੀ ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ 'ਵਿਦਰੋਹ' ਹੈ Cry ਅਤੇ ਪੁਕਾਰ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਇਕ ਵਿਦਰੋਹ ਅਤੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਬੁਲੰਦ ਆਵਾਜ਼ ਸੀ ਨਾ ਕਿ ਸਿਰਫ ਪੁਕਾਰ ਸੀ ਇਸ ਬੁਲੰਦ ਆਵਾਜ਼ ਦੀ ਗੂੰਜ ਲੰਡਨ ਦੀ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚੀ ਜਿਥੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਜਲਾਵਤਨ ਕਰਨ, ਬਾਵਨ ਅਤੇ ਫਾਰਸਾਈਬ ਨੂੰ ਨੌਕਰੀ ਤੋਂ ਵਿਰਕੇ (ਬਰਤਰਫ) ਹਟਾ ਦੇ ਹੁਕਮ ਹੋਏ ਸਨ।

ਇਹ ਸੰਤ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ-ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਅੰਦੋਲਨ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਈਸਾਈ ਮੱਤ ਵਿਰੁੱਧ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਕਸਾਇਆ ਜਿਵੇਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਇਸਲਾਮਿਕ ਹਮਲੇ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਮੁਗਲ ਸਲਤਨਤ ਵਿਰੁੱਧ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਸਾਜ ਕੇ ਇਸਲਾਮ ਦੇ ਕੱਟੜ ਅਤੇ ਜ਼ਾਲਮੀ ਵੰਗ ਨਾਲ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਯਤਨ ਨਾਲ ਟੱਕਰ ਲਈ ਸੀ। ਜਿਸ ਸਮੇਂ ਮੁਗਲ ਧਾੜਵੀਆਂ ਨੇ ਭਾਰਤ ਉਪਰ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਇਹ ਇਸਲਾਮ ਦਾ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਉਪਰ ਵੀ ਆਕਰਮਣ ਸੀ। ਮੁਗਲਾਂ ਆ ਕੇ ਜੋਰੀ ਇਸਲਾਮ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਅੱਧ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਦਖਣੀ ਪੂਰਬੀ ਏਸ਼ੀਆ ਦਾ ਖਿੱਤਾ ਇਸਲਾਮ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੇਠ ਲੈ ਆਂਦਾ ਸੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ੧੭ਵੀਂ ੧੮ਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਕੌਮ ਦਾ ਹਮਲਾ ਈਸਾਈ ਧਰਮ ਤੇ ਪੱਛਮੀ ਸਭਿਅਤਾ ਦਾ ਅਕਰਮਣ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿਰੁੱਧ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪੈਰੋਕਾਰਾਂ ਨੇ ਈਸਾਈ ਮਤ ਦੇ ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਅਥੇ ਭਾਰਤ ਮਾਤਾ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਟੱਕਰ ਲਈ ਤੇ ਅੰਦੋਲਨ ਅਰੰਭਿਆ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ 'ਤੈਂ ਕੀ ਦਰਦ ਨਾ ਆਇਆ' ਦੇ ਉਲਾਭੇ ਨਾਲ ਅੰਦੋਲਨ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਜਾਨਸ਼ੈਨਾਂ ਆਪਣਾ ਖੂਨ ਦੇ ਕੇ ਸਿੱਝਿਆ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਅਨੁਆਈਆਂ ਨੇ ਭਾਰਤ ਮਾਤਾ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਧਰਮ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ "ਧਰਮ ਚਲਾਵਨ ਸੰਤ ਉਬਾਰਨ" ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਸਕਾਰਥ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ। 'ਬੋਲੀਐ ਸੱਚ ਧਰਮ' 'ਸਰਬਤ ਦਾ ਭਲਾ' 'ਨਾਮ ਦਾਨ ਇਸ਼ਨਾਨ' 'ਜੀਅ ਦਇਆ ਪ੍ਰਦਾਨ—ਦਇਆ ਧਰਮ' Religion of one God, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ

ਵਰਿਆਮ ਫਰਵਰੀ ੨੦੦੬

ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਅਦੁੱਤੀ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਨਾਲ ਪੱਛਮੀ ਸਭਿਅਤਾ ਤੇ ਈਸਾਈ ਮੱਤ ਤੇ ਇਸਲਾਮਿਕ ਸਲਤਨਤ ਨਾਲ ਜੁਝਾਰੂ ਟੱਕਰ ਲਈ ਜਿਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨੇ ਚਲਾਕੀ ਇਹ ਵਰਤੀ ਮੁਗਲ ਸਲਤਨਤ ਦਾ ਜਬਰੀ ਧਰਮ ਬਦਲਣ ਦਾ ਢੰਗ ਛੱਡ ਕੇ Sir James mills ਦੀ ਇਹ ਫਲਾਸਫੀ ਵਰਤੀ 'No need to change anybody's religion; change their mother tongue'.

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਹਰ ਦੀਵਾਨ ਤੋਂ ਇਕੱਠ ਵਿਚ ਈਸਾਈਆਂ ਤੇ ਈਸਾਈ ਮਿਸ਼ਨਰੀਆਂ ਅਤੇ ਇਸਲਾਮਿਕ ਪ੍ਰਚਾਰਕਾਂ ਬਾਰੇ ਚੌਕੰਨਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਰੋਕਾਰਾਂ ਨੇ ਵੀ ਸਿੱਖ ਧਰਮ (ਹਿੰਦ ਧਰਮ) ਉਪਰ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਮਲਿਆਂ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਹੀ ਥੀਤੀ ਸੀ। ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਕੂਕਾ ਵਿਦਰੋਹ ਸਮੇਂ ਜੋ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਨਿਆਮਤਾਂ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਉਹ ਪਿਛਾਧ ਖਿੱਚੂ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਸਗੋਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਵਲੋਂ ਚਲਾਕੀ ਨਾਲ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆਪਣੀ ਸਭਿਅਤਾ ਤੇ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਹੇਠ ਗੁਲਾਮ ਕਰਨ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਦਾ ਉਸਾਰੂ ਯਤਨ ਸੀ। ਸਰਕਾਰੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਕੂਲ, ਕਚਹਿਰੀਆਂ ਡਾਕ-ਭਾਡ, ਫੇਲ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਦਾ ਵਹਿਸ਼ਕਾਰ ਪ੍ਰਚਾਰਿਆ ਗਿਆ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ 'ਨੀਲ' ਨੀਲੇ ਰੰਗ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਵੀ ਸੀ। ਬੰਗਾਲ ਵਿਚ ਪਲਾਸੀ ਦੀ ਨਜ਼ਾਈ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੇ ਵਪਾਰਕ ਅਧਿਕਾਰ ਵਿਰੁਧ ਅੰਦੋਲਨ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜਿਸਨੂੰ Indigo Revolt ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ 'ਨੀਲ ਦਰਪਨ' ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਪਰਚਾ ਵੀ ਛਪਦਾ ਸੀ ਇਸੇ ਨਾਮ ਦੇ documents ਵੀ ਹਨ। ਇਹ ਨਹਿਰ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਵਿਰੋਧ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੇ ਵਪਾਰਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਗਊ ਦੇ ਖੂਨ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ 'ਨੀਲ' ਵਿਰੁਧ ਈਸਾਈ ਮੱਤ ਦਾ ਇਹ ਹਿੰਦ ਧਰਮ ਉਪਰ ਹਮਲਾ ਸੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੋਟੀ ਆਲਾ (ਸ੍ਰੀ ਭੋਟੀ ਸਾਹਿਬ) ਦੇ ਨਜ਼ਦੀਕ ਨੀਲੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਆਸ ਪਾਸ ਵੀ ਨੀਲ ਉਗਾਉਣ ਅਤੇ ਨੀਲ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਿਰੁਧ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਅੰਦੋਲਨ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਨਹਿਰ ਯੋਜਨਾ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਦੁਰਾਹਾ ਨਹਿਰ ਤੇ ਪੱਛਮੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਨਿਕਲ ਰਹੀਆਂ ਨਹਿਰਾਂ ਦੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਬਾਈਕਾਟ ਕਰਨ ਕਰ ਕੇ ਵੀ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਖੂਹ ਦੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦੀ ਤਾਕੀਦ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਖੂਹ ਦਾ ਪਾਣੀ ਪੀਣਾ, ਸੁੱਚ ਸੋਧ-ਬਜਾਰੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਬਾਈਕਾਟ,

ਕੁੜੀ ਮਾਰ, ਨੜੀ ਮਾਰ ਨਾਲ ਨਾ ਮਿਲਵਰਤਣ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦਾ ਬਾਈਕਾਟ ਵੀ ਸੀ ਅਤੇ ਪੱਛਮੀ ਸਭਿਅਤਾ ਦੇ ਸਾਡੇ ਧਰਮ ਉਪਰ ਹਮਲੇ ਦਾ ਜੁਆਬ ਵੀ ਸੀ। ਇਸਤਰੀ ਜਾਤੀ ਲਈ ਉਪਕਾਰ, ਇਸਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਣਾ, ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨਾ ਅਤੇ ਵੱਟਾ ਆਦਿ ਰੋਕਣ ਦੇ ਸਾਰੇ ਰਸਮੇ ਰਿਵਾਜ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ ਬੁਰੂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ; ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ Infanticide Act ਜ਼ਰੋਂ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਏ। ਇਹ ਯਤਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸਿੱਧੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਪੱਛਮੀ ਸਭਿਅਤਾ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਕੇ ਵੀ ਕੀਤੇ ਸਨ ਅਤੇ 'ਧਰਮ ਚਲਾਵਨ' ਵਾਲਾ ਕਦਮ ਸੀ, ਜਿਹੜਾ ਮੁੜ ਸਿਖੀ ਨੂੰ ਸੁਰਜੀਤ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਸੀ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਲੇਖਾ ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਸੰਗਠਤ ਅਤੇ ਸੰਸਥਾਪਤ ਅੰਦੋਲਨ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਹਾਕਮਾਂ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦੀ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਪੱਛਮੀ (ਈਸਾਈ-ਇਸਲਾਮ) ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੀ ਬਜਾਏ 'ਸੱਚ ਧਰਮ', ਗੁਰਮੱਤ-ਗੁਰਸਿਖੀ ਸੰਤ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲੋਂ ਲਾਏ ਗੁਰਸਿਖੀ ਦੇ ਝੂਟੇ ਨੂੰ ਹਰਿਆ ਭਰਿਆ ਕਰਕੇ ਅਗੇ ਫੈਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਸੀ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਦੀ ਛਪਾਈ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਦੀਵਾਨ ਝੂਟਾ ਸਿੰਘ (ਦੀਵਾਨ ਝੂਟਾ ਮੱਲ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਸਿੰਘ ਸਜਾ) ਦੇ ਪ੍ਰੈਸ ਤੋਂ ੧੮੬੪ ਈ: ਵਿਚ ਛਪਾਈ ਕਰਵਾਈ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਿੰਘਾਂ ਵਿਚ ਅੱਜ ਦੇ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੇ ਰਿਵਾਜ ਮਰਯਾਦਾਵਾਂ-ਅਨੰਦ ਬਾਰਨ (ਵਿਵਾਹ) ਵਿਆਹ ਸੰਸਕਾਰ ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਅਖੰਡ ਪਾਠ (ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ) ਚਾਨੂ ਬਰਕੇ, ਗੁਰਮੁਖੀ ਲਿਪੀ ਬੋਲੀ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਗੁਰਸਿਖੀ ਦੀਆਂ ਸਰਬੋਤਮ ਰਸਮਾਂ ਨਾਮ ਜਪਨਾ ਦਾਨ, ਇਬਨਾਨ-ਇਸਤਰੀ ਜਾਤੀ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰਤਾ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਆਦਿ ਅੱਜ ਵੀ ਜਿੰਨੀ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਅਤੇ ਸੁਚੱਜੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸੰਤ ਖਾਲਸਾ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਲਤ ਹਨ ਅਤੇ ਪੂਰਬੀ ਆਦਿ ਕਾਲੀ ਭਾਰਤੀ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਸਭਿਅਤਾ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਰਸਮੇ ਰਿਵਾਜਾਂ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਹੋਰ ਕਿਧਰੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ।

ਸ: ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੀਲਧਾਰੀ ਜੀ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਬਦਾਂ ਨਾਲ ਦਾਸ ਖਿਆ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਜੀ 'ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੁਝ ਭੁ ਨੁਕਤੇ ਦਿਤੇ ਹਨ ਜੋ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਿੰਘ ਅੰਦੋਲਨ (ਕੂਕਾ ਅੰਦੋਲਨ) ਦੀ ਪਹਿਲ ਕਦਮੀਆਂ ਤੇ ਦਿਸ਼ਾ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਅੱਜ ਵੀ ਮਾਰਗ ਦਰਸ਼ਨ ਮੰਨੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਧਰਮ

ਵਿਚ ਨਵ-ਚੇਤਨਾ ਪਾਉਣ ਵਾਲੀ ਤੇ ਦੇਬ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੀ ਮਾਰਗ ਦਰਸ਼ਕ ਨਾਮਧਾਰੀ ਅੰਦੋਲਨ (ਲਹਿਰ) ਸਾਰੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਤੇ ਆਲਮੀ ਥਾਂਤੀ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਹਾਇਕ ਹੈ।

ਇਹ ਖੱਤ ਹਾਲੇ ਮੇਰੇ ਲਿਖਣ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਹੀ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਉਲਥਿਆ ਪਿਆ ਸੀ ਕਿ ਦਸੰਬਰ ਦਾ ਵਰਿਆਮ ਆ ਗਿਆ ਉਸ ਵਿਚ ਸੱਤ ਤਰਸੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਇਹ ਬਬਦ ਬਹੁਤ ਟੁੱਥ ਗਏ, 'ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਜੋ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਦਾ ਦਰਖਤ ਬਣਾਇਆ ਹੈ (ਇਹ ਬੂਟਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਬੀਜਿਆ ਚਾਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਚਾਰ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਧੌੜਾਂ ਦੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਬੀਜੇ ਖੁਨ ਪਸੀਨੇ ਨਾਲ ਸਿਜਿਆ ਵੱਡਾ ਕੀੜਾ) ਉਸ ਦੀ ਨੀਂਹ ਸੜ੍ਹ ਉਨ੍ਹਾਂ (ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦੇ) ਪਤਾਲ ਤੋਂ ਧਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਮ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਬਣਾਇਆ ਹੈ।' ਤਦੋਂ ਹੀ ਅੱਜ ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ 'ਨਾਮਧਾਰੀ' ਹੈ।

ਸੱਚ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੀਲਧਾਰੀ ਜੀ ਇਕ ਹੋਰ ਬੜੀ ਮਾਅਰਕੇ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰ ਗਏ ਹਨ— 'ਗੁਰੂ ਮਾਨਿਓ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਘੋਸ਼ਣਾਕਾਰਾਂ ਨੇ ਹੀ ਰਾਗ ਮਾਲਾ, ਭਗਤ ਬਾਣੀ, ਰੱਟ ਬਾਣੀ ਅਤੇ ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਲਈ ਕਿੰਤੂ ਪ੍ਰੰਤੂ ਦੀਆਂ ਮਨਮੱਤ ਝਰੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ। ਜਦ ਤਕ ਸਿੱਖੀ ਜੀਵਨ ਸ਼ੈਲੀ (ਗੁਰੂ-ਸਿੱਖੀ) ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਿਖਿਆ (ਗੁਰੂ-ਸਿਖਿਆ) ਨਾਲ ਨਾ ਜੋੜਿਆ ਜਾਵੇ ਇਹੋ 'ਰਾਹ ਬੀਤਾਨੇ ਦੁਨੀਆਂ' ਹੀ ਮਨਮੱਤ ਬਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।'

ਖੱਤ ਲੈਣਾ ਕਾਫੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਖਿਆ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਸੱਤ ਤਰਸੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖੱਤ ਵੀ ਲੇਖ ਵਾਗ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਿਨਾ ਸੋਹਣਾ ਅਤੇ ਵਿਆਖਿਆ ਸਾਹਿਤ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਦਿਲ ਵਲਵਲੇ ਕਲਮ ਰਾਹੀਂ ਕਢਦੇ ਰਿਹਾ ਕਰਨ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਪਾਸ ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਹੈ ਲਿਖਣ ਲਈ। ਅੰਤ ਵਿਚ ਮੇਰੀ 'ਵਰਿਆਮ' ਦੀ ਸਿਹਤ ਯਾਬੀ ਅਤੇ ਲੰਬੀ ਉਮਰ ਲਈ ਅਰਦਾਸ ਹੈ। ਭੁੱਲ ਚੁੱਕ ਦੀ ਖਿਆ ਕੋਈ ਸੇਵਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਪਤਾ ਦੇਣਾ ਜੀ।

ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀਤ
ਲੰਡਨ

ਇਥੇ ਪੁੱਜਣ ਤੋਂ ਬਾਦ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਇਕ ਖਤ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਇਹ ਜਣਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਕਿ ਮੈਂ ਇਥੇ ਪੁੱਜ ਗਿਆ ਹਾਂ ਵਰਿਆਮ ਦਾ ਕੁਝ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ—ਸੋ ਹੋ ਗਿਆ: ਧੰਨਵਾਦ। ਅਕਤੂਬਰ, ਨਵੰਬਰ, ਦਸੰਬਰ ਦੀਆਂ

ਤਿੰਨ ਜਿਲਦਾਂ ਮੇਰੇ ਅੱਗੇ ਪਈਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਅੱਖਰ-ਅੱਖਰ ਜ਼ਰੂਰ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਆਦੀ ਹਾਂ। ਦੁੱਖ ਹੈ ਮੈਂ ਦੇਰ ਚਿਰ ਤੋਂ ਕੁਝ ਸੰਪਰਕ ਕਾਇਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ ਤਾਹੀਓਂ ਤੋਂ ਮੈਂ ਚਿੱਠੀ ਵਿਚ ਅੱਗੇ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਅਟਰਗਿਲੀ ਨਾ ਲਮਝਦਿਆਂ ਮੇਰੀ ਮਜਬੂਰੀ ਤੇ ਮੁਹਰ ਜ਼ਰੂਰ ਲਗਾ ਦੇਣੀ।

ਪਹਿਲੇ ਦੋ ਭੂ ਹਫ਼ਤੇ ਤਾਂ ਪਿੰਡ ਮਠਡਿਆਂ ਨੂੰ ਦਮਾਗ ਚੋਂ ਬੜਾ ਜਿਹਾ ਪਰੇ ਸਰਕਾਉਣ ਵਿਚ ਲੰਘ ਗਏ ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਮੈਂ ਇਸ ਆਪਣੇ ਬਚਿੱਤਰ ਕਮਰ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਪੁਰਾਣੇ ਮਿਤਰਾਂ (ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਦੇ ਜਾਨਵਰ, ਕੋਇਲਾਂ, ਤੋਤੇ ਤੇ ਵਧੇਰੇ ਅਸਟੋਲੀਅਨ ਪੰਛੀ: ਨਾਲ ਸਾਂਝਾ ਵਧਾਉਣ ਵਿਚ ਲੱਗਾ ਰਿਹਾ। ਹੁਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਮੈਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਾਂਗੂੰ ਹੀ ਸੁਰੀਲੀ ਲਗਣ ਲਗ ਪਈ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਸਵੇਰ ਸਵੇਰ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪਹਿਲੇ ਸੈਸ਼ਨ ਵਿਚ ਬਾਹਰ ਆਉਂਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਕਈ ਕਈ ਜਾਨਵਰ ਮੈਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਾਂਗੂੰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਗਲਾਂ ਕਰਦੇ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਣ ਲਗ ਪਏ ਹਨ। ਇਹ ਸਮਾਂ ਬਹੁਤਾ ਮੇਰਾ ਗੁਰੁਬਾਣੀ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਲੰਘਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਸਭ ਜੀਵ ਜੰਤਰ ਮੈਨੂੰ ਮੇਰਾ ਹੀ ਭਾਗ ਲਗਣ ਲੱਗ ਪਏ ਹਨ। ਸੱਚ ਜਾਣੋ ਵਰਿਆਮ ਜੀ, ਇਕੱਲਤਾ ਤੋਂ ਉਤਮ ਕੋਈ ਸਵਰਗ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਨਾਲ ਮਨ ਚਾਹੀਆਂ ਗਲਾਂ ਕਰਨ ਲਈ ਫਰੀ ਹੁੰਦੇ ਹੋ ਇਹ ਮੇਰੀ ਵਿਦਿਆ ਭੀ ਹੈ ਤੇ ਮਨੋਰੰਜਨ ਭੀ।

ਹੁਣ ਮੇਰਾ ਮਨ ਕਾਫੀ ਸਥਿਰਤਾ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਸਮਾਂ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਭੀ ਕੁਝ ਲਿਖਣ ਲਈ ਠੀਕ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ। ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਮਿਤਰਾਂ ਨੂੰ ਖਤ ਹੋਵੇ, ਪ੍ਰਭੂ ਅਗੇ ਜੇਦਤੀ ਹੋਵੇ, ਚਾਹੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਅੱਗੇ ਅਰਦਾਸਾਂ, ਚਾਹੇ ਕੋਈ ਲਿਖਦਿਆਂ ਲਿਖਦਿਆਂ ਆਪ ਹੀ ਬਾਵਿਤਾ ਜਾਂ ਗੀਤ ਬਣ ਅਗੇ ਆ ਜਾਵੇ।

ਅੱਜ ਮੈਂ ਅਕਤੂਬਰ ਤੋਂ ਅਗਲੇਰੇ ਵਰਿਆਮ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ ਨਾਲ ਵਿਚਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਗਿਆਨੀ ਕਾਹਲਾ ਸਿੰਘ ਵਾਲੀ ਪੋਤੀ ਅੱਖਰੀ। ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦੀ ਕੋਈ ਨਾੜ ਦਿਨਾਂ, ਤੋਂ ਗੁੱਝੀ ਨਹੀਂ। ਹੋਵੇ ਵੀ ਕਿਉਂ, ਆਪ ਪੁੱਤਰ ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਹਨ (ਜੇ ਗਲਤੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ) ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀਆਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਨਾਮਧਾਰੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਨਰ-ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਸੀ। ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦੀ ਕਿਸੇ ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਕੋਈ ਨਾੜ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਗੁੱਝੀ ਜ਼ਿੰਦੇ ਰਹਿ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਹਾਂ ਰੇਵਰੈਂਸ ਦੇਣ ਲੱਗਿਆਂ ਭਾਵੇਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜੋ ਪੜ੍ਹਿਆ ਪੌਸ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਭੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਤੇ ਬਰਧਾ ਦੀ ਅਟਰਗੱਲੀ ਮਿਸਾਲ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀਆਂ ਦੇ (ਮਾਮਾ ਪੁਤਰ) ਭਰਾਰਾ ਜੀਆਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਵੰਬਰ

ਵਰਿਆਮ ਫਰਵਰੀ ੨੦੦੬

ਵਿਚ ਰੱਜ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਝੁਹ ਮੇਂ ਮਾਮੂਲੀ ਜਹੀ ਪਾਈ ਹੈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਲਾਸ ਭਾਗ ਦੇ ਨੂੰ ਐਨੇਲਾਈਜ਼ ਕਰ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੰਥ ਅਮਰ ਹੋ ਜਾਣ ਦੀ ਪਦਵੀ ਰੱਕ ਪੁਜਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਐਤਕਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਹਿਲੀ ਵੇਰ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਕੇ ਮੇਂ ਭਿਤ ਭਿਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਬਿਲਕੁਲ ਕਵੀ ਜੀਆਂ ਵਾਂਗੂੰ ਸਰਲ ਤੇ ਸਪਸ਼ਟ ਤੇ ਉਸ ਧਾਰਾ ਨੂੰ ਸਮਰਪਤ। ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਡੇਰੇ ਕਾਰਜਾਂ ਲਈ ਬਲਵਾਨ ਬਣਾਈ ਰਖਣ। ਜਦਾ ਭੀ ਮਿਲ ਯਾਦ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਰਹਿਣ। ਕਵੀ ਜੀਆਂ ਦੇ ਸ਼ਿਸ਼ ਹਨ ਨਾਤੇ ਉਹ ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਦੀ ਸਤਾਰ ਤੇ ਸਦਾ ਟੁਟਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਝੁਹਾਡੇ ਸੇਪਾਦਕੀ ਨੇਟਾਂ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਬਾਬਤ ਭੀ ਪੜ੍ਹਿਆ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰੇਲੀ ਜੀਵਨ ਬਾਰੇ ਭੀ। ਅਗੇ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਸਮੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਕਈ ਵੇਰ ਪ੍ਰੀਤ ਲੜੀ ਵਿਚ ਦੇਖੀ ਤੇ ਸੋਚਾਂ ਵਿਚ ਪਈਦਾ ਸੀ ਪ੍ਰੰਤੂ ਬਹੁਤ ਜਾਨਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਾ ਕੀਤੀ। ਅੱਜ ਜੋ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹੈ ਰਿਹਾ ਹੈ ਸਮਾਜਕ ਪੱਖੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਰਗੇ ਸ਼ਾਇਰਾਂ ਤੇ ਲਖਾਰੀਆਂ ਦੀ ਏਟ ਹੈ। ਹੁਨਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਜੋ ਕਿਧਰੇ ਗਲਤ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤੇ ਨੁਕਸਾਨ ਬਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਸਾਰੀ ਕੌਮ ਦਾ। ਇਹ ਗਲ ਮੇਰੇ ਪਾਠਕ ਜੀ ਨਾਲ ਭੀ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੈਨੇਡਾ ਵੇਰੀ ਸਮੇਂ ਸਾਨੂੰ ਇਕ ਵੇਰ ਕੈਲਗਰੀ ਮਿਲਣ ਦਾ ਅਵਸਰ ਮਿਲਿਆ ਸੀ। ਖੈਰ ਇਹ ਵੱਡੇ ਆਦਮੀ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕੱਢੀਆਂ ਗੱਲਾਂ। ਦੇਖਣਾ ਤੇ ਇਹ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਯੁਗ ਵਿਚ ਕੌਮ ਬਿਗੜੀ ਕਿ ਸੁਧਰੀ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਭੁੜੀ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਤੇ ਸ਼ਰਮ ਹਿਆ ਤੇ ਲੱਜ ਸਿਖਣੀ ਹੈ।

ਨਵੰਬਰ ਵਿਚ ਡਰਲੈਚਨ ਸਿੰਘ ਜੀਆਂ ਦਾ ਲੇਖ ਇਕ ਵੈਲ ਰਹੀ ਜ਼ਹਿਰ ਦੀ ਉਹ ਕਾਟ ਹੈ ਜਿਸ ਹਰ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਖਿਆਲ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਗੋਂ ਸਿੱਖ ਸੰਪਰਦਾਵਾਂ ਤੇ ਧਾਰਮਕ ਲਾਈਨਾਂ ਦੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਭੀ ਖਬਰੇ ਢਿੱਡ ਅਤਿਕਿ ਹਨ ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਦੂਰ ਤੋਂ ਦੂਰ ਭੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਭੀ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਖਿਆਲ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿੱਖ ਹਨ ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਉਤਮ। ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰਨਾ ਸਾਡਾ ਸਭ ਦਾ ਵਰਜ ਤੇ ਧਰਮ ਭੀ।

ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਸਵਰਨ ਮੁਰਤੀਆਂ ਹਨ ਵਿਰਥ ਤੇ ਸੁਨੇਹੀ। ਸੁਨੇਹੀ ਜੀ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਪੜ੍ਹੀ। ਬੜੇ ਸਖਤ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਨੇ ਇਹ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਭਲੀ ਕਰਨ। ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੀਲਧਾਰੀ ਦੀ ਬੈਲੀ ਤੇ ਖੋਜ ਦੋਵੇਂ ਮਨ ਨੂੰ ਧਰੁੰਦੇ ਹਨ। ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੜੀ ਦੇਰ ਬਾਦ ਪੜ੍ਹੇ ਹਨ ਇੱਥੇ। ਚੰਗਾ ਹੀ ਹੋਇਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਐਤਕਾਂ ਵਤਨ ਵੇਰੀ ਸਮੇਂ ਦਰਸ਼ਨ ਭੀ ਹੋ ਗਏ। ਦਰਸ਼ਨ ਦੁਰਲਭ ਖਜ਼ਾਨਾ ਹੈ ਜੋ ਮੇਨੂੰ ਇਸ ਵੇਰੀ

ਵਿਚ ਪਰਾਪਤ ਹੋਇਆ। ਮੇਰੇ ਮਨ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਅਗਲੀ ਵੇਰੀ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਇਕ ਚੰਗੀ ਸਾਹਿਤਕ ਮਿਲਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਉਲੀਕਿਆ ਜਾਵੇ ਭਾਵੇਂ ਕਿਤੇ ਭੀ ਹੋਵੇ ਜਿਥੇ ਸਾਰੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਸਕਣ। ਲਿਖਣ ਨੂੰ ਬੜਾ ਕੁਝ ਹੈ ਝੁਹਾਡੇ ਪਾਸ ਸੁਣਨ ਤੇ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਸਮਾਂ ਭੀ ਤੇ ਚਾਹੀਦੇ। ਹਾਂ ਮੇਰੇ ਦੁਰਭਾਗ ਮੇਂ ਅਜੇ ਬਿਲਕੇ ਪੱਤਰੇ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਨਾਲ ਹੀ ਪਰਚਿਆ ਹੋਇਆ ਹਾਂ।

—ਦਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਤਰਸ

ਸਿਡਨੀ ਅਸਟ੍ਰੇਲੀਆ

ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਪਰਚਾ ਵਰਿਆਮ ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਸਹੀ ਵਕਤ ਸਿਰ ਮਿਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਹਿਰਦਿਓ ਧੰਨਵਾਦ। ਦਸੰਬਰ ੨੦੦੫ ਦਾ ਵਰਿਆਮ ਅੰਕ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਹੋਈ। ਵਰਿਆਮ ਵਿਚ ਛਪੀ ਸਮਗਰੀ ਅਨੁਸਾਰ ਅੰਕ ਦੇ ਮੁੱਖ ਪੰਨੇ ਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਬਹੁਤ ਹੀ ਢੁਕਵਾਂ ਹੈ। ਸੇਪਾਦਕੀ ਨੇਟ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀ ਸਿਵਤ ਸਲਾਹ ਅੰਤਰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮਾਨ ਸਨਮਾਨ ਦੀ ਗਲ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਉਥੇ ਉਸਦੇ ਪਤੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਬਵਾਰਤਾ ਨੂੰ ਜਿਉਂਦੇ ਜੀ ਛੱਡ ਮਨ ਮਰਜੀ ਕਰਕੇ ਖਟੇ ਹੋਏ ਜਸ ਅਪਜਸ ਤੇ ਪੰਛੀ ਭਾਤ ਭਾਹੀ ਸਹੀ ਤਸਵੀਰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਪਾਪੇ ਛਾ ਵਰਤਿਆ ਵਰਤਾਰਾ, ਸਮਾਜਕ ਝੁਰਾਈਆਂ ਨੂੰ ਉਘੇੜ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਕਿਸੇ ਵਰਿਆਮ, ਦੇ ਹਿਸੇ ਹੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਸੁਲਾਹਣ ਯੋਗ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਿਵਸ ਦੀ ਲਖ ਲਖ ਵਧਾਈ ਵਾਲੀ ਤਸਵੀਰ ਸੁੰਦਰ ਹੈ, ਪਰ ਜੇ ਇਹ ਤਸਵੀਰ ਰੰਗੀਨ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਸੁੰਦਰ ਲਗਦੀ।

ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਉਲੰਪੀਅਨ ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਹਾਕੀਵਾਲਾ ਬਾਰੇ ਜੋ ਖੋਜ ਡਰਪੂਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਕੋਟਾਨ ਕੋਟ ਧੰਨਵਾਦ। ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਜੋ ਜੋ ਮਾਨ ਸਨਮਾਨ ਮਿਲੇ ਹਨ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਅੰਦਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਜਾਂ ਹਰਿਆਣਾ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਦਸ ਲਖ ਦੀ ਰਾਸ਼ੀ ਦੇ ਕੇ ਸਤਿਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਮੇਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਇਹ ਸਾਰੇ ਮਾਨ ਸਨਮਾਨ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦਾ ਕ੍ਰਿਸਮਾ ਹੈ। ਇਕ ਪੇਂਡੂ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਇਸ ਪਦਵੀ ਤੇ ਪੁਚਾਇਆ ਹੈ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਰਹਿਮਤ ਨੇ॥

ਰਹਿਮਤ ਭਰੀ ਨਜ਼ਰ ਸਤਿਗੁਰ ਦੀ,

ਪਈ ਜਿਸ ਬਸਰ ਦੇ ਉੱਤੇ॥

ਨਾਮ ਗੁਰਾਂ ਦਾ ਜਾਮ ਲੱਭਾ ਲੱਭ,

ਵਰਿਆਮ ਫਰਵਰੀ ੨੦੦੬

੪੫

ਮਸਤੀ ਦੇ ਹਰ ਰੁਤੇ ॥
 ਕਣ ਕਣ ਅੰਦਰ ਉਲਫਤ ਉਸਦੀ,
 ਉਹ ਜਿਸਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਸੇ,
 ਕੰਚਨ ਕਰੇ ਮਨੁਰੇ 'ਮੁਕਤਾ', ਭਾਗ ਜਾਗਦੇ ਸੁਤੇ ॥

ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪੜਦਾਂਵਾ ਜੱਥੇਦਾਰ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ, ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦਾ ਖਾਤਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਜੀ ਦੇ ਨੇਕ ਸਪੁੱਤਰ ਸੰਤ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸਾਧਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਮਲੂਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਾਰਾ ਪ੍ਰਵਾਰ ਨਾਮ ਬਾਣੀ ਦੇ ਰਸੀਦੇ ਹਨ। ਸੰਤ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਪੁੱਤਰ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ, ਸੂਝਾ ਬਲਕਾਰ ਸਿੰਘ, ਸੇਠ ਜੰਮਲ ਸਿੰਘ, ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ, ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੇ ਤੇ ਅਥਾਹ ਬਰਧਾ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪਿਤਾ ਸੂਝਾ ਬਲਕਾਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਸੂਝਾ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ ਪਦਵੀ ਬਖਸਿਸ਼ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਭਰਾ ਉੱਚੇ ਉੱਚੇ ਕ੍ਰਿਦਾਰ ਵਾਲੇ ਪੁਰਨ ਗੁਰਸਿੱਖ ਹਨ। ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਨਕੇ ਪ੍ਰਵਾਰ ਦਾ ਪਿਛੋਕੜ, ਸ. ਚੰਤਰ ਸਿੰਘ, ਬੇਰੇ ਪੰਜਾਬ ਮਹਾਂ ਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਫੌਜ ਵਿਚ ਭਰਤੀ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੁਪਰਰ ਸ. ਰਾਮ ਸਿੰਘ, ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਸੰਤ ਮਿਤ ਸਿੰਘ ਮੁਕਤਾ, ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਹੋਈ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਜ ਗਏ। ਸੰਤ ਮਿਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਰ ਦੇ ਸਪੁੱਤਰੀ ਬਲਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਸੂਝਾ ਬਲਕਾਰ ਸਿੰਘ, ਨਾਨਕੇ ਦਾਦਕੇ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਗੁਰਮੁਖਿ ਪ੍ਰਵਾਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸਿਖੀ ਸਰੂਪ ਵਿਰਾਸਤ ਵਿਚ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਅੰਤਰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਨਮਾਨ ਮਿਲੇ ਹਨ। ਪੁਰਨ ਸਿਖੀ ਸਰੂਪ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਬਰੋਮਟੀ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਛੋਟੇ ਸਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਬਾਬਾ ਜੋਰਾਵਰ, ਫਤਿਹ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਤਿੰਨ ਸੌ ਸਾਲਾ ਜੋੜ ਮੇਲੇ ਤੇ ਸਰਹੰਦ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਭਰੇ ਇਕੱਠ ਵਿਚ ਸਨਮਾਨ ਦਿੱਤਾ ਮਾਨ ਪੱਤਰ ਦੀ ਇਥਾਰਤ ਇਸ ਭਰਾ ਹੈ -

“ੴ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਫਤਹਿ ॥

ਉਲੇਪੀਅਨ, ਸ. ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਛੋਟੀ ਉਮਰੇ ਵਡੀਆਂ ਮਲਾਂ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਸਰਦਾਰ ਹਰਪਾਲ ਪੁਰਨ ਸਿਖੀ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਭਾਰਤ ਦੀ ਹਾਕੀ ਟੀਮ ਦਾ ਇੱਕ ਉੱਘਾ ਖਿਡਾਰੀ ਹੈ। ਪਿਤਾ ਸ. ਬਲਕਾਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਬਲਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ਦੇ ਹੈਨਹਾਰ ਸਪੁੱਤਰ ਦਾ ਜਨਮ ੧੯੮੩ 'ਚ ਹਰਿਆਣਾ ਦੇ ਇਕ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਪਿੰਡ ਸੰਤ

ਨਗਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਹਾਕੀ ਦੀ ਖੇਡ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਹਾਕੀ ਟੀਮ ਤੋਂ ਕੀਤੀ। ਸਰਦਾਰ ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਭਾਰਤ ਦੀ ਏ ਟੀਮ ਵਿਚ ਸਨ ੨੦੦੩ 'ਚ ਚੁਣੇ ਗਏ। ਐਫਓ ਏਬੀਅਨ ਖੇਡਾਂ ਵਿਚ ਇਹਨਾਂ ਗੋਲਡ ਮੈਡਲ ਜਿਤਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਕਈ ਨਾਮਵਰ ਹਾਕੀ ਟੂਰਨਾਮੈਂਟਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਹਿਸਾ ਲਿਆ। ਪੁਰਨ ਗੁਰਸਿਖੀ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਰਹਿਦਿਆਂ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹਾਕੀ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਵਿਚਰਨਾ ਸਮੂਹ ਸਿਖ ਪੰਥ ਵਾਸਤੇ ਬੜੇ ਮਾਣ ਵਾਲੀ ਗਲ ਹੈ। ਅਜ ਸਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਭੁਜਗੀ ਜੀ ਦੀ ਤੀਸਰੀ ਸਹੀਦੀ ਬਤਾਬਦੀ ਸਮੇਂ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਨਮਾਨਤ ਕਰਨ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਮਾਣ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ੨੫ ਦਸੰਬਰ ੨੦੦੪ ਫਤਹਿਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ। ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਦੀ ਦਾਸ ਬੀਬੀ ਜਗੀਰ ਕੌਰ (ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਰੋਮਟੀ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ)।”

ਇਹ ਸਾਰੀ ਬਖਸਿਸ਼ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਹੈ। ਅੰਤ ਵਿਚ ਧੰਨਵਾਦ।

ਚੁਗੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮੁਕਤਾ

ਪ੍ਰਧਾਨ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਸਭਾ

ਸ੍ਰੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ

ਸਮੇਂ ਦੀ ਕੁਚਾਲ ਨੇ ਕੁਚਾਲ ਆਦਾ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ
 ਸਿੰਘ ਨਾ ਸੰਭਾਲ ਸਕੇ ਰਾਜ ਭਾਗ ਭਾਰਾ ਸੀ
 ਭਾਰਾ ਹੋਸੀ ਰੋਗ ਸੰਗ ਕੁਟ ਮਾਰੇ ਕੁਟ ਕੁਟ
 ਪੁਟ ਪੁਟ ਖਾਗ ਸਤਲੁਜ ਬੀਚ ਭਾਰਾ ਸੀ
 ਭਾਰਾ ਸੀ ਗਵਾਦੀਆਂ ਨੇ ਜਾਲ ਆ ਵਸਾਲ ਸਾਰੇ
 ਘਰ ਘਰ ਪੇਰ ਆ ਪਖੇੜ ਨੇ ਪਸਾਰਾ ਸੀ
 ਸਾਰਾ ਸੀ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਨਾ ਕਾਜ ਕੋਈ,
 ਚਲਕੇ ਕੁਪੰਥ ਪੰਥ ਰਾਜ ਭਾਗ ਹਾਰਾ ਸੀ।
 ਕਲਾ ਕਰਤਾਈ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਜਗਾਈ ਜੋਤ,
 ਭੈਣੀ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਭਯੋ ਭਾਨ ਉਜਿਆਰਾ ਸੀ।
 ਪੁਰਨ ਪ੍ਰਤਾਪੀ ਨਾਮ ਜਾਪੀ ਥਾਪੀ ਸਿੱਖੀ ਸਾਖ,
 ਸਿਦਕ ਭਰੋਸੇ ਰੋਸੇ ਬੋਲ ਤੋਲ ਭਾਰਾ ਸੀ।
 ਭਾਰਾ ਸੀ ਜਮਾਲ ਤੇ ਕਮਾਲ ਦੀ ਰਾਸੀਰ ਭਾਰੀ,
 ਨਾਮ ਦਾ ਵਜਾਇਆ ਸਾਰੇ ਜਗ ਤੇ ਨਗਾਰਾ ਸੀ
 ਗਾਰਾ ਸੀ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਬਾਬੇ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨੇ,
 ਕਾਮ ਕਰੇਧ ਲੋਭ ਮੋਹ ਦੁਸ਼ਟ ਹੋਕਾਰਾ ਸੀ।

ਗਿਆਨੀ ਬਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਕਲਾਸਵਾਲੀਆ

ਵਰਿਆਮ ਫਰਵਰੀ ੨੦੦੬

Our Motto : Best Quality of the Day

High Class Gun Manufacturers
Single & Double Barrels

12-BORE GUNS

Free India Gun Manufacturers

Prop. S. KARTAR SINGH (Jammu-Wale)

**6, Industrial Estate, Ashok Nagar,
Jammu Cantt-3
Ph. : 433810**

**Sister Concern :
M/s Kartar Singh
ARMS & AMMUNITION DEALERS**

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਹਾਇ

ਬੀ ਬੀ ਐਲ ਫੂਡਜ਼ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਲਿਮਟਿਡ

ਸੰਤੋਸ਼ ਨਗਰ X ਰੋਡਜ਼, ਹੈਦਰਾਬਾਦ - 500 059

- ❖ ਬਿਸਕੁਟ ਬਨਾਉਣ ਦੀਆਂ ਆਟੋਮੈਟਿਕ ਮਸ਼ੀਨਾਂ
- ❖ ਵੈਫਰ ਬਨਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਆਟੋਮੈਟਿਕ ਮਸ਼ੀਨਾਂ

ਅਤੇ

ਵਧੀਆ ਬਿਸਕੁਟ ਬਨਾਉਣ ਵਾਲੀ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਕੰਪਨੀ

FOODS PVT LTD**Pioneer Manufacturer in India of**

- ❖ Automatic machines for producing Biscuits
 - ❖ Automatic machines for producing Wafers
- and

Makers of High quality Biscuits**BBL FOODS PVT. LTD.****Santosh Nagar (X) Roads, Hyderabad-500 059 India**

Ph.:— +91-40-4530680, 82,84 Fax :— +91-40-4530475

E-mail:amber @hdl.vsnl.net.in

Balvinder Pal Singh
Managing Director
Ph.: 9391048734

Lakshbir Singh Muchhal
Director
Ph.: 9848050607

Sukhwinder Kaur
Director
Ph.: 9391046298

ਰਾਜਬੀਰ ਸਿੰਘ ਗਿਲ, ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਿਚ ਸੀਨੀਅਰ ਪੰਜਾਬ ਕੁਸ਼ਤੀ ਚੈਂਪੀਅਨਸ਼ਿਪ ੨੦੦੫-੨੦੦੬ ਵਿਚ ਕੁਸ਼ਤੀ ਲੜਾਕਾ ਹੋ ਪਹਿਲਾ। ਗਰੁਪ ਫੋਟੋ ਵਿਚ ਰਾਜਬੀਰ ਦੇ ਪਿਤਾ ਸ. ਗੁਰਦੀਪ ਸਿੰਘ, ਥਾਨੁੰਗੇ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਵੀ ਸਜਿਓ ਦੂਜੇ ਖਡੇ ਦਿਸ ਰਹੇ ਹਨ। (ਲੇਖ ਪੰਨਾ ੩੭ ਤੋਂ)

ਰਾਜਬੀਰ ਸਿੰਘ ਐਕਸ਼ਨ ਵਿਚ, ਦੂਸਰੇ ਪਹਿਲਵਾਨ ਨੂੰ ਤੋਲਦਾ ਹੋਇਆ।

ਮਾਤਾ ਹਰਬੰਸ ਕੌਰ ਪਨੇਸਰ

(ਸੁਪਰਨੀ ਸਵਰਗੀ ਸੇਤ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਕੀਨੀਆ ਵਾਲੇ)
ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ ੨ ਜਨਵਰੀ ੨੦੦੬ ਨੂੰ ਸੈਸਾਰ ਯਾਤਰਾ ਪੂਰੀ ਕਰ ਗਏ
ਰਿਪੋਰਟ ਪੰਨਾ ੮੦ ਤੋਂ।

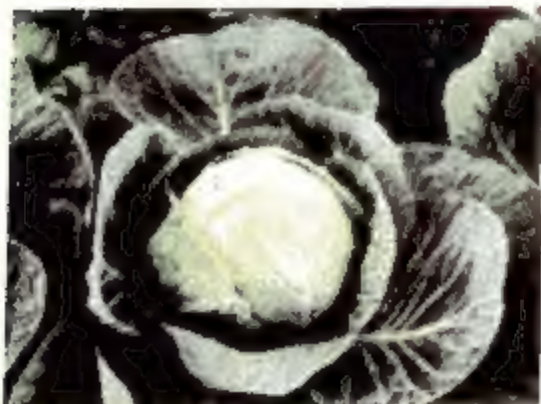

NAMDHARI SEEDS

ਕੁਹਾਡੀ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਦੀ ਰਾਜ

“ਨਾਮਧਾਰੀ ਸੀਡਜ਼”

ਦੇ ਉੱਤਮ ਹਾਈਬਰੀਡ ਬੀਜ ਹਮੇਸ਼ਾ ਵਰਤੋ

- ਟਮਾਟਰ : N.S. 815 ਉਤਸਵ ਅਤੇ ਅਮੋਘ
ਫੁਲ ਗੋਭੀ : N.S. 60, N.S. 84 ਅਤੇ N.S. 90
ਭਿੰਡੀ : ਅਰਕਾ ਅਨਾਮਿਕਾ
ਤਰਬੂਜ : N.S. 295 (ਸਮਰ ਸਵੀਟ) N.S. 246
ਖਰਬੂਜ : N.S. 7455 ਅਤੇ ਅਭੀਜੀਤ
ਲੋਕੀ (ਘੀਆ) : ਥਾਵੇਰੀ
ਤੌਰਈ : ਸੰਜੀਵਨੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਕੁਝ

ਵਧੇਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਵਾਸਤੇ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ

ਨਾਮਧਾਰੀ ਸੀਡਜ਼ ਪ੍ਰ: ਲਿ:

Head Office:

Namdhari Seeds Pvt. Ltd.

Bidadi - Bangalore (India)

Tel. : 080 - 72 82 653

72 82 654

City Office: 080- 8602167

Fax : 080 8602168

ਰੀਜਨਲ ਆਫਿਸ :

ਪਿੰਡ ਰਾਈਆਂ ਕੁਹਾਡਾ ਮਾਛੀਵਾੜਾ

ਰੋਡ ਜ਼ਿਲਾ ਲੁਧਿਆਣਾ

ਫੋਨ : 0161- 834036, 834420

ਮੋਬਾਇਲ : 98141-33109

ਐਡੀਟਰ, ਪ੍ਰਿੰਟਰ ਪਬਲਿਸ਼ਰ ਤੇ ਮਾਲਕ ਜਗਦੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਨੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪ੍ਰਿੰਟਰਜ਼, ਲਾਡੋਵਾਲੀ ਰੋਡ, ਜਲੰਧਰ ਤੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ, ਥੀਰਾ

ਫੋਨ : 2222543, ਨਿਰਾਸ਼ : 2456289
Namdhari Elibrary
NamdhariElibrary@gmail.com